

3

Monitor 2023

**OUTPUT, OUTCOME EN IMPACT
NATIONAAL PROGRAMMA GRONINGEN**

GRONINGEN / OKTOBER 2023

E&E advies

sociaal
planbureau
 groningen

Aletta Advies

METEN EN LEREN VAN EFFECT EN IMPACT

Managementsamenvatting

Nationaal Programma Groningen wil haar ambities op het gebied van Economie, Werken en Leren, Leefbaarheid en Natuur en Klimaat realiseren en daarmee een flinke bijdrage leveren aan de verbetering van het imago van Groningen en de regionale Brede Welvaart. Als onderdeel van een langjarige monitorings- en evaluatiecyclus geeft de jaarlijkse Monitor de ontwikkeling van het programma en de voortgang ten aanzien van de onderliggende ambities weer ten opzichte van de startsituatie van de regio, zoals opgetekend in de nulmeting. Jaarlijks worden nieuwe meetwaarden van de verschillende indicatoren toegevoegd, waardoor we zicht krijgen op de feitelijke ontwikkeling van de vier ambities, het imago, de Brede Welvaart en de projectenportefeuille.

Waarde van monitoring: (bij)sturen op basis van feiten

In de Monitor kijken we terug naar de historische ontwikkeling van verschillende onderwerpen waarop het programma impact beoogt te hebben. Dat doen we jaarlijks. Hoe langer de programmaperiode voortduurt, hoe meer zicht we krijgen op de trendmatige ontwikkeling van de Brede Welvaart, het imago, de vier ambities en het projectenportfolio. Zicht dat nodig is om op een later moment aannemelijke verbanden te kunnen leggen tussen de bestede programmamiddelen en projectresultaten aan de ene kant en de ontwikkeling van de vier programma-ambities, de Brede Welvaart en het imago van Groningen aan de andere kant.

Voor een groot deel van de trendmatige ontwikkelingen die we in deze Monitor waarnemen is het niet aannemelijk dat deze (primair) worden veroorzaakt door de bestede programmamiddelen en projectresultaten. Een verklaring is dat het programma betrekkelijk kort geleden is gestart en projecten in de opstartfase of in uitvoering zijn. We zien dat er weliswaar veel geld is toegekend aan projecten, maar dat de uitgaven nog relatief beperkt zijn en nog weinig projecten zijn afgerond. Daarbij is het relevant te benadrukken dat de peildata van het merendeel van de in de Monitor opgenomen indicatoren enkele jaren achterlopen. In feite kijken we in deze Monitor dus terug op hoe Groningen er in de beginfase van de programmaperiode voor stond. Verder is de

//

**DE UITKOMSTEN
VAN DE MONITOR
2023 LATEN ZIEN
DAT DE REGIO
NOG ALTIJD
VOOR EEN GROTE
OPGAVE STAAT**

//

invloed van grote externe ontwikkelingen, zoals de coronapandemie en de wereldwijde energiecrisis, in de afgelopen jaren groot geweest. Deze ontwikkelingen beïnvloeden ook de cijfers.

Als gevolg van de Parlementaire Enquête Aardgaswinning Groningen en de kabinetsreactie hierop, staat Nationaal Programma Groningen momenteel vol in de belangstelling. Uit deze Monitor blijkt dat het nog te vroeg is om de impact van het programma op haar doelstellingen vast te stellen. Dat vraagt om terughoudendheid in uitspraken over de effectiviteit van Nationaal Programma Groningen. Naar aanleiding van de parlementaire enquête en de kabinetsreactie zijn wijzigingen in de governance, inhoudelijke focus, monitoring en werkwijze van Nationaal Programma Groningen op handen.

Als onderzoekers pleiten wij er nadrukkelijk voor om een belangrijk uitgangspunt van Nationaal Programma Groningen, namelijk om in de afweging voor bijsturing de feiten en cijfers mee te laten wegen, blijvend te hanteren. Om dit goed te kunnen doen, is in onze ogen zowel inhoudelijke consistentie nodig als consistentie in de instrumenten die gebruikt worden om te monitoren. We raden daarom aan om in de te ontwikkelen Staat van Groningen, een monitoringsinstrument om de uitvoering van de kabinetsreactie op de parlementaire enquête aardgaswinning te volgen, voort te bouwen op de systematiek die in de huidige monitoringscyclus wordt gehanteerd.

De Brede Welvaart in Groningen blijft achter, hoewel de economie en arbeidsmarkt aantrekken

De uitkomsten van de Monitor 2023 tonen dat de regio nog altijd voor een grote opgave staat. Ten opzichte van de uitgangssituatie ontwikkelt de Brede Welvaart zich gedurende de programmaperiode weliswaar positief, maar deze ontwikkeling blijft achter bij die in de referentiegroepen. Het verschil tussen Groningen en de rest van het land is hierdoor verder vergroot. Tegelijkertijd laat de Monitor zien dat de regio een bovengemiddelde positieve ontwikkeling doormaakt op een groot aantal indicatoren. Van het totaal aantal ambitie-indicatoren staat de score bij 56% op groen (bovengemiddelde ontwikkeling) en bij 44% op rood (beneden gemiddelde ontwikkeling). Wat betreft de scores van de overige Groningse gemeenten, opgenomen in de bijlage van het rapport, zijn groen (positief) en rood (negatief) in balans. Vooral op het gebied van Economie en Werken & Leren staat Groningen er inmiddels niet alleen beter voor dan in de uitgangssituatie, maar is de regio ook bezig aan een (voorzichtige) inhaalslag ten opzichte van de referentiegroepen. Dat de regio ten aanzien van haar ambities op het gebied van

//

HET IMAGO VAN GRONINGEN VERSLECHTERDE IN KORTE TIJD STERK

//

economie en arbeidsmarkt op dit moment redelijk op schema ligt heeft echter (nog) niet geleid tot een bovengemiddelde verbetering van de Brede Welvaart in de regio.

Met andere woorden, het op koers liggen voor realisatie van de programmadoelstellingen op het gebied van de ambities Economie en Werken & Leren resulteert nog niet in een bovengemiddelde groei van Brede Welvaart in Groningen. Het kan zijn dat het verder aantrekken van de economie en arbeidsmarkt op termijn tot een bovengemiddelde Brede Welvaartsontwikkeling leidt. Het is echter zeer aannemelijk dat ook op het gebied van de ambities Leefbaarheid & Natuur en Klimaat in de resterende programmaperiode een bovengemiddelde positieve ontwikkeling moet worden bewerkstelligd om de gewenste verbetering van de Brede Welvaart daadwerkelijk te bereiken. Deze ambities moeten dus niet uit het oog worden verloren.

Het imago van Groningen ontwikkelt zich negatief, mede door de grote aandacht voor de problemen van het gebied

Hoewel de ontwikkeling van de vijf gemeenten ten opzichte van de referentiegroepen nogal uiteenloopt, laten veel indicatoren sinds de start van de programmaperiode een positieve ontwikkeling zien. In absolute zin staat Groningen er daarmee beter voor dan bij aanvang van Nationaal Programma Groningen. Desondanks zien we in de Monitor 2023 dat het imago van Groningen in korte tijd sterk verslechterde. Zowel onder de eigen inwoners als niet-Groningers én op nagenoeg alle leefaspecten in Groningen.

Uit verdiepend onderzoek door de onderzoekers van Kantar blijkt dat de belangrijkste verklaring is dat de meting is uitgevoerd ten tijde van de parlementaire enquête naar de gaswinning in Groningen. Een periode waarin Groningen volop én veelal ook negatief in het nieuws was. De onderzoekers constateren dan ook dat de associatie van Groningen met aardbevingen in de afgelopen periode sterk is toegenomen. Voor de realisatie van de programmadoelstellingen rondom imago is dit een belangwekkend gegeven. De ontwikkeling van het imago van Groningen is niet (alleen) direct gerelateerd aan de feitelijke ontwikkeling van het gebied. Het draait voor een belangrijk deel om beeldvorming waarop bijvoorbeeld de berichtgeving in de media en de wijze waarop de regio zichzelf presenteert van grote invloed is. Dit vraagt om een zorgvuldige afweging (merkmanagement) op welk moment de problematiek van de regio of juist de kansen in de regio worden benadrukt en uitgedragen. Recente initiatieven zoals de toegenomen aandacht voor een gezamenlijke merkstrategie vanuit de regio, kunnen hier een positieve bijdrage aan leveren.

SNEL NAAR:

5

Inhoud

Managementsamenvatting	2
1 Inleiding	6
1.1 Aanleiding	7
1.2 Langjarige monitorings- en evaluatiecyclus	7
1.3 Doelstelling	8
1.4 Werkwijze	8
1.5 Leeswijzer	9
2 Impact	10
2.1 Brede Welvaart	11
2.2 Imago	17
3 Outcome	23
3.1 Economie	25
3.2 Werken & Leren	32
3.3 Leefbaarheid	47
3.4 Natuur & Klimaat	55
4 Output	63
5 Verantwoording	69
6 Het consortium	86
Bijlagen	88
Bijlage A: Beschrijving gebruikte indicatoren	89
Bijlage B: Ontwikkeling outcome en impact in de overige Groningse gemeenten	94
Colofon	125

1

Inleiding

//
**VANAF 2021
RAPPORTEREN
WE MET EEN
JAARLIJKSE
MONITOR OVER DE
ONTWIKKELING VAN
DE REGIO**
//

1.1 Aanleiding

Nationaal Programma Groningen wil een flinke impuls aan Groningen geven. De Rijksoverheid heeft €1,15 miljard beschikbaar gesteld als startkapitaal voor het programma. De gemeenten Eemsdelta, Groningen, het Hogeland, Midden-Groningen en Oldambt en de provincie Groningen hebben programmaplannen ingediend, voorstellen ter besteding van de beschikbare middelen. Naast deze provinciale en lokale programmaplannen, heeft het programma ook een aantal speciale programma's van middelen voorzien. Al deze plannen richten zich op de vier ambities van Nationaal Programma Groningen: Economie, Werken & Leren, Leefbaarheid en Natuur & Klimaat. Met het behalen van doelen op deze vier onderwerpen, wil Nationaal Programma Groningen de Groningse Brede Welvaart versterken en het imago van de regio verbeteren. Sinds begin 2020 werken wij, een consortium van E&E advies, Sociaal Planbureau Groningen en Aletta Advies, aan de structurele monitoring van Nationaal Programma Groningen.

1.2 Langjarige monitorings- en evaluatiecyclus

We hebben de startsituatie van Groningen voorafgaand aan de programmaperiode beschreven in de nulmeting¹. Deze is in februari 2021 gepubliceerd. Vanaf 2021 rapporteren we met een jaarlijkse Monitor over de ontwikkeling van de regio ten opzichte van de startsituatie, over de mate waarin het programma op koers ligt om haar ambities te realiseren en over de resultaten van de diverse programma's en projecten waar Nationaal Programma Groningen aan bijdraagt. De onderliggende data van de in deze Monitor opgenomen indicatoren wordt op verschillende momenten door de betreffende bronhouders geactualiseerd. Hierdoor werd de ontwikkeling van de regio in de Monitor 2021 en 2022 gerapporteerd ten opzichte van verschillende referentiejaar. In deze Monitor rapporteren we de ontwikkeling van de regio bij zoveel mogelijk indicatoren² ten opzichte van hetzelfde referentiejaar 2018 - het laatste jaar zonder enige interventie vanuit Nationaal Programma Groningen.

De informatie die we jaarlijks verzamelen in deze Monitor fungeert verder als dataverzameling voor een tussen- en een eindevaluatie van Nationaal Programma Groningen op een later moment in de programmaperiode. Hierin beoordelen we de

¹ De nulmeting is te raadplegen via www.nationaalprogrammagoningen.nl/app/uploads/2021/03/Rapportage-Nulmeting-Nationaal-Programma-Groningen.pdf.

² Indien er geen beschikbare data beschikbaar is voor het jaar 2018, wordt er gebruikgemaakt van een afwijkend referentiejaar.

doelmatigheid, doeltreffendheid en impact van het programma in de volle breedte. De ex durante evaluatie zal het karakter hebben van een lerende evaluatie, waarbij lessen worden getrokken voor de dan resterende programmaperiode.

Ook met de meest actuele waarden lopen veel van de indicatoren in Monitor 2023 nog enkele jaren achter. Het beeld van de regio dat deze Monitor inzichtelijk maakt is een beeld van de beginfase van de programmaperiode. Een periode waarin veel van de huidige projecten binnen Nationaal Programma Groningen nog niet in uitvoering waren of slechts in voorbereiding. Het gepresenteerde beeld wordt verder nog altijd sterk beïnvloed door de coronapandemie, die met name in de peiljaren 2020 en 2021 voor grote veranderingen in de cijfers zorgde. Dit alles betekent dat op basis van deze Monitor nog geen uitspraken kunnen worden gedaan over de effecten van Nationaal Programma Groningen.

1.1 Doelstelling

Het doel van de jaarlijkse Monitor is de voortgang van Nationaal Programma Groningen inzichtelijk te maken aan de hand van de voortgang in programma's en projecten, de ontwikkeling van de indicatoren op het gebied van de vier ambities en de ontwikkeling van de Brede Welvaart en het imago van Groningen.

1.2 Werkwijze

Nationaal Programma Groningen heeft de volgende overkoepelende doelstelling geformuleerd: *Nationaal Programma Groningen verbetert, naarmate de uitvoering van het programma vordert, de brede welvaart en het imago van de regio Groningen.*

In de monitoring en evaluatie van Nationaal Programma Groningen werken wij 'van buiten naar binnen'. Dat betekent dat we starten bij de overkoepelende doelen van het programma, zoals hierboven geformuleerd. Om de gestelde doelen te bereiken, zijn vier ambities geformuleerd aan de hand waarvan het programma bij dient te dragen aan de Brede Welvaart en het imago: Economie, Werken & Leren, Leefbaarheid en Natuur & Klimaat. Projecten en programma's moeten met de resultaten die zij behalen bijdragen aan deze ambities. Volgens deze logica leveren de middelen zo gedurende de looptijd een bijdrage aan de overkoepelende doelstelling van het programma. In de structuur en

werkwijze³ van de jaarlijkse Monitor volgen wij deze programmalogica: we starten bij de impact en pellen de ontwikkelingen via de vier ambities verder af naar projectresultaten en investeringen vanuit Nationaal Programma Groningen.

1.1 Leeswijzer

In deze Monitor kijken we vanuit de overkoepelende programmadoelen naar de ambities en de projecten.

- Hoofdstuk 2 bevat de ontwikkeling van de impact van Nationaal Programma Groningen op het gebied van Brede Welvaart en het imago van de regio;
- Hoofdstuk 3 staat in het teken van de vier ambities, respectievelijk Economie, Werken & Leren, Leefbaarheid en Natuur & Klimaat;
- Hoofdstuk 4 biedt inzicht in de voortgang van de projecten en programma's onder Nationaal Programma Groningen;
- Hoofdstuk 5 gaat in op de verantwoording en onderzoeksmethode;
- In het laatste hoofdstuk introduceren we het consortium.
- Als bijlage geven we tot slot een overzicht van de gehanteerde indicatoren en een beknopte analyse van de overige vijf gemeenten in Groningen.

³ Zie de verantwoording voor een uitgebreide technische toelichting van het gebruik van de diverse instrumenten en indicatoren.

2

Impact

Nationaal Programma Groningen heeft de overkoepelende doelstelling om, naarmate de uitvoering van het programma vordert, de Brede Welvaart en het imago van de regio Groningen te verbeteren. In dit hoofdstuk kijken we naar de ontwikkeling van de Brede Welvaart en het imago.

- **Brede Welvaart:** 2.1 bevat een duiding van de ontwikkeling van de Groningse Brede Welvaartsindicator (BWI-NPG);
- **Imago:** 2.2 bevat een duiding van de resultaten uit de Imagomonitor.

In de verantwoording hebben we uitgebreid beschreven hoe deze twee concepten gemeten worden.

AMBITIE

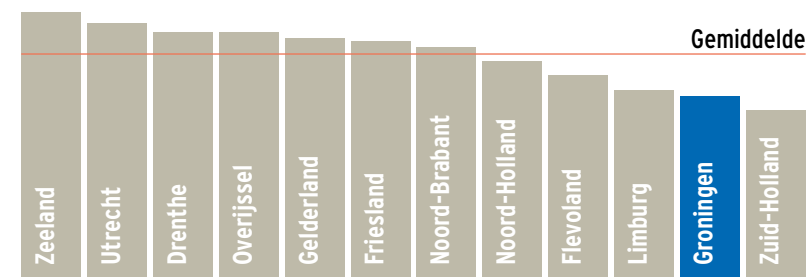
De brede welvaart van Groningen verbetert.

		Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	EEMSDDELTA	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
BREDE WELVAART INDEX > BW1		Absolute ontwikkeling score ten opzichte van 2019	2021	+0,00 0,49	+0,17 0,70	+0,14 0,65	+0,12 0,63	+0,08 0,49	+0,12 0,64
Gemiddelde in de referentiegroep >				+0,15 0,87	+0,17 0,61	+0,16 0,87	+0,17 0,88	+0,17 0,92	+0,15 0,75
Rangschikking Brede Welvaart Index (0-100) > BW2		Absolute ontwikkeling in plaats rangorde ten opzichte van 2019	2021	-6 2	+1 15	+0 10	-2 9	-2 2	-1 2
Gemiddelde in de referentiegroep >				+2 53	+2 9	+5 53	+8 55	+3 65	nvt

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

BW1 Brede Welvaart Index in 2019. De minimale waarde is 0 en maximale waarde 1.

BW2 Deze indicator wordt berekend op basis van de Brede Welvaart Index in een gemeente in 2019 en vervolgens verdeeld in 100 percentielgroepen. Gemeenten met een hoge Brede Welvaart Index zullen in een hoge percentielgroep terechtkomen. Naarmate de Brede Welvaart Index lager is, wordt een gemeente in een lagere groep ingedeeld. Deze indicator geeft de relatieve brede welvaart weer ten opzichte van de overige gemeenten in Nederland.

Ranking van Groningen (2021)

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de ontwikkelingen van de scores weergegeven
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde
- De kleurcodering in deze tabel is gebaseerd op een vergelijking met referentiegebieden die alleen voor gemeenten wordt uitgevoerd, net als bij alle sub-indicatoren die verderop in deze rapportage worden gepresenteerd.

ERVAREN OUTCOME: TOEKOMSTPERSPECTIEF		Gebroekte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	EEMSDelta	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
Percentage dat toekomst voor zichzelf zonnig inziet	EBW1	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2020	2022	-11,5 20,1%	-11,5 21,7%	-8,8 23,3%	-9,2 23,3%	-8,5 25,0%	-10,8 23,1%
Percentage dat toekomst voor de jeugd zonnig inziet	EBW2	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2020	2022	-4,5 4,4%	-6,0 5,8%	-4,2 4,9%	-3,5 4,9%	-0,1 6,5%	-5,0 5,1%
Percentage dat toekomst voor hun dorp of wijk zonnig inziet	EBW3	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2020	2022	-11,3 9,3%	-12,8 9,5%	-8,9 12,9%	-7,5 9,8%	-13,3 7,7%	-11,3 9,4%
Percentage dat vond dat het over het algemeen iets of duidelijk de goede kant op gaat in Groningen	EBW4	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2020	2022	-11,5 27,6%	-9,7 32,4%	-8,7 35,9%	-8,2 32,1%	-17,9 23,1%	-9,9 31,3%

Meetmoment oktober 2022 oktober 2020
 Methode Groninger Panel Groninger Panel
 N=2422 N=3648
 Gewogen naar leeftijd en opleidingstype binnen de gemeenten

2.1 Brede Welvaart

Om de voortgang van Nationaal Programma Groningen inzichtelijk te maken en om te bepalen hoe Groningen ervoor staat, is Brede Welvaart als maatstaf gekozen. Brede Welvaart kijkt naar meer dan economische welvaart alleen. Met Nationaal Programma Groningen wordt een duidelijke verbetering in Brede Welvaart beoogd. Ten behoeve van de monitoring van het programma is een 'Brede Welvaart Index NPG' ontwikkeld waarin de verschillende aspecten van het Brede Welvaart-concept van CBS (2020) zijn gewogen op het belang dat inwoners van de provincie Groningen aan deze aspecten hechten. Voor de verantwoording verwijzen we naar paragraaf 5.4.1 in deze rapportage en naar het artikel dat over dit onderzoek is verschenen⁴.

De Brede Welvaart Index die voor de monitoring van Nationaal Programma Groningen wordt gehanteerd bestaat uit twee maten:

- Brede Welvaart Index NPG (BWI-NPG). Dit is een gewogen somscore van 39 indicatoren uit de Brede WelvaartsMonitor van CBS. De BWI-NPG is in de nulmeting genormaliseerd naar een bereik van 0 - 1. In de jaren na de nulmeting kan de score afhankelijk van de groei van de BWI-NPG buiten het bereik van 0 en 1 liggen.
- Rangschikking Brede Welvaart Index NPG. Dit is de plaats die de betreffende gemeente inneemt op een ranglijst van 0 - 100. Hoe hoger dit getal, hoe hoger de positie van deze gemeente op de Brede Welvaart Index NPG.
- Voor de 0-meting in 2021 is CBS-data uit 2019 gebruikt. Voor de Monitor 2023 is CBS-data uit 2021 gebruikt. De data van het CBS loopt dus twee jaar achter.

Ambitie: de Brede Welvaart van Groningen verbetert

- Het absolute niveau van Brede Welvaart in Nederland is in de periode 2020-2021 behoorlijk verbeterd van 0,56 naar 0,75. In de periode 2019-2020 was de Brede Welvaart licht gedaald van 0,60 naar 0,56.
- De toename van Brede Welvaart in Nederland wordt bijna volledig verklaard door de stijging in de indicator beschikbaarheid van werk. De vacaturegraad (aantal openstaande vacatures per duizend banen) is gestegen van 21 naar 39. Daarnaast dragen de indicatoren luchtkwaliteit

⁴ Ooijen, R, Vaart, J. van der, Mierau, J., Regionale welvaartsindex wijst op structurele achterstand Groningen. ESB, 106(4800S), 26 augustus 2021.

// GRONINGEN BLIJFT IN DE WELVAARTSONT- WIKKELING IETS ACHTER BIJ DE LANDELIJKE TREND

- in de woonbuurt, en tevredenheid met omgang in de woonbuurt in enige mate bij aan de toename van Brede Welvaart ten opzichte van de vorige meting.
- Tegenover de stijging in de beschikbaarheid van werk staat een lichte afname van met name de indicatoren veiligheid in de woonbuurt, misdrijven in de woonomgeving, en vertrouwen in de overheid, wat ten koste gaat van Brede Welvaart.
- Voor de provincie Groningen is sinds 2019 sprake van een toename van +0,12 in de welvaartsindex. Groningen blijft daarmee in de welvaartsontwikkeling iets achter bij de landelijke trend (+0,15). Groningen is (ten gunste van Limburg en Flevoland) twee plekken gedaald op de welvaartstranschikking naar plaats 2; alleen Zuid-Holland staat lager.
- De toename in Brede Welvaart in Groningen wordt net als voor Nederland bijna volledig verklaard door de stijging in de indicator beschikbaarheid van werk. Ook in Groningen zien we een relatief grote daling in de indicatoren veiligheid in de woonbuurt, en misdrijven in de woonomgeving. Anders dan voor Nederlands is de tevredenheid met de woonomgeving in Groningen behoorlijk afgenomen.
- Voor alle Groningse gemeenten zien we dat het niveau van Brede Welvaart sinds 2019 is verbeterd. Echter, in vergelijking met de Brede Welvaart in Nederland dalen de meeste Groningse gemeenten op de Brede Welvaart-ladder. Ofwel, de kloof tussen de eigen Brede Welvaart-score en die in de referentiegroep is toegenomen. In het bijzonder geldt dit voor Eemsdelta en Oldambt, gevolgd door Midden-Groningen. De positie van de gemeente Groningen en het Hogeland blijft vrijwel gelijk.

Brede Welvaart-verhogende en -verlagende factoren

Voor de verschillende gemeenten hebben we onderzocht welke factoren de sterkste verhogende en verlagende (ofwel 'remmende') bijdrage hebben op de groei van de Brede Welvaart sinds 2019.

Eemsdelta

- De twee factoren met de sterkste positieve bijdrage aan de Brede Welvaart-ontwikkeling zijn de beschikbaarheid van werk en het aandeel mensen met een betaalde baan.
- Als we de ontwikkeling in Eemsdelta vergelijken met de referentiegroep, dan komt de sterkste verlagende bijdrage aan de ontwikkeling van de Brede Welvaart uit een afname in tevredenheid met de woonomgeving, gevolgd door een afname in zich veilig voelen in de woonbuurt.

Groningen

- De sterkste positieve bijdrage aan de ontwikkeling in Brede Welvaart is de beschikbaarheid van werk en een grotere tevredenheid met hoe mensen met elkaar omgaan in de woonbuurt.
- Ook in de stad Groningen is de sterkste verlagende bijdrage aan de ontwikkeling van de Brede Welvaart een afname in tevredenheid met de woonomgeving en de veiligheid in de buurt.

Het Hogeland

- De sterkste verhogende bijdrage wordt geleverd door de beschikbaarheid van werk en de toegenomen luchtkwaliteit in de buurt.
- De sterkste verlagende bijdrage aan de ontwikkeling in Brede Welvaart in het Hogeland is de afname van het aandeel mensen dat zich veilig voelt in de woonbuurt. Daarnaast is een negatieve ontwikkeling in het aantal misdrijven van belang.

Midden-Groningen

- De sterkste positieve bijdrage is de toename in beschikbaarheid van werk en er is een positieve ontwikkeling in vertrouwen in de medemens.
- De sterkste verlagende bijdrage aan de ontwikkeling van de Brede Welvaart in Midden-Groningen is een afname van het aandeel mensen dat zich veilig voelt in de woonbuurt. Daarnaast is een negatieve ontwikkeling in het aantal misdrijven van belang.

Oldambt

- De sterkste positieve bijdrage wordt geleverd door de toename in beschikbaarheid van werk en het aantal mensen met een betaalde baan.
- De sterkste verlagende bijdrage aan de ontwikkeling van de Brede Welvaart in Oldambt komt van een afname van het aandeel mensen dat zich veilig voelt in de woonbuurt. Daarnaast is een negatieve ontwikkeling in het aantal misdrijven van belang.

Ervaren outcome: Toekomstperspectief

Aanvullend op de BWI is het door inwoners ervaren **toekomstperspectief** opgenomen als indicator voor Brede Welvaart. Deze gegevens worden iedere twee jaar verzameld via het Groninger panel. Bij deze data is er geen vergelijking met referentiegroepen mogelijk, maar er kan wel een vergelijking worden gemaakt met de uitkomsten in de provincie Groningen als geheel. Weergegeven is het aantal procentpunten verschil ten opzichte van het peiljaar 2020.

//

**IN DE
AARDBEVINGS-
GEMEENTEN IS HET
PERCENTAGE DAT
DE TOEKOMST VOOR
ZICHZELF ZONNIG
INZIET AFGENOMEN**

//

16

- In de aardbevingsgemeenten is het percentage dat de toekomst voor zichzelf zonnig inziet sinds 2020 met zo'n 10%-punt afgenomen. Dit is vergelijkbaar met het beeld voor de gehele provincie. Tussen de 20% en 25% van de inwoners ziet de toekomst voor zichzelf zonnig in.
- In Oldambt kijkt men relatief wat positiever naar de eigen toekomst en de toekomst voor de jeugd. Het toekomstperspectief voor hun dorp of wijk en voor Groningen over het algemeen ziet men echter minder zonnig in. Hier is bovendien sprake van een duidelijke achteruitgang ten opzichte van 2020.
- In Eemsdelta zien we op alle aspecten van toekomstperspectief een lagere score. De achteruitgang sinds 2020 is op twee van de vier factoren iets sterker dan het provinciaal gemiddelde. Deze resultaten weerspiegelen de uitkomsten op de Brede Welvaartsindex die hiervoor werden besproken.
- Ook de inwoners van het Hogeland vinden relatief vaker dat het toekomstperspectief voor hun dorp er goed uitziet en dat het over het algemeen in Groningen de goede kant opgaat. Ten opzichte van 2020 is in het Hogeland sprake van een relatief kleine afname op deze factoren. De scores op het toekomstperspectief voor zichzelf en voor de jeugd liggen op gemiddeld provinciaal niveau.
- De waarden voor de gemeente Groningen zijn vergelijkbaar met het provinciale beeld.

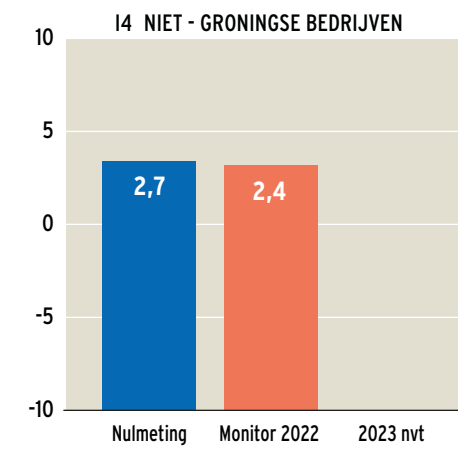
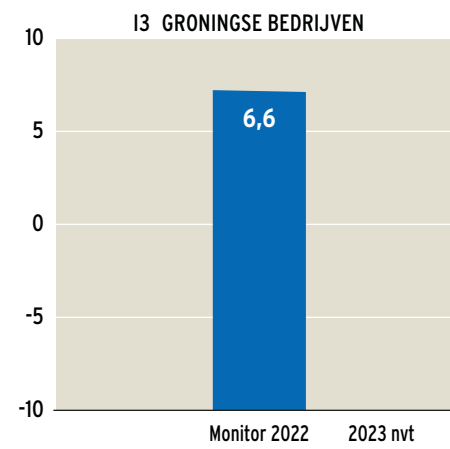
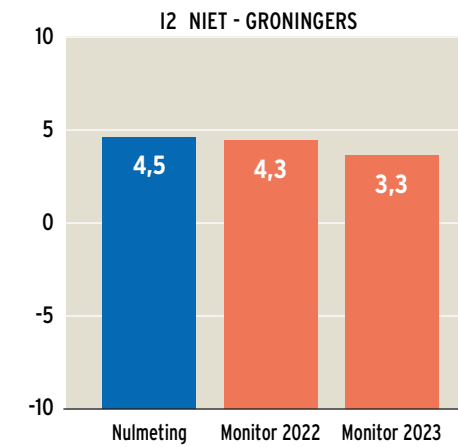
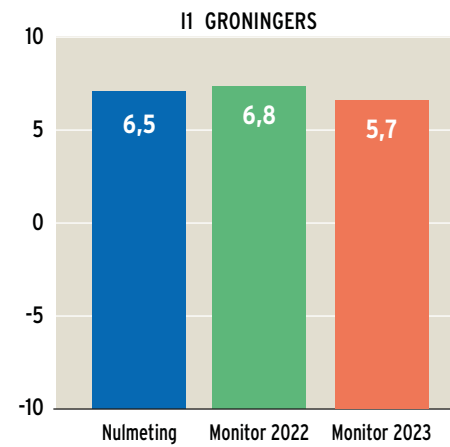

AMBITIE

Het imago van Groningen verbetert
binnen en buiten de provincie

Ontwikkeling imagoscore

- I1 zelfbeeld personen in Groningen (schaal -10 tot +10)
- I2 ontvangen beeld personen buiten Groningen (schaal -10 tot +10)
- I3 zelfbeeld bedrijven in Groningen (schaal -10 tot +10, data nulmeting niet beschikbaar)
- I4 ontvangen beeld bedrijven in Nederland (schaal -10 tot +10)

2.2 Imago

Hoofdambitie: het imago van Groningen verbetert binnen en buiten de provincie

De ambitie van Nationaal Programma Groningen is dat het imago van Groningen verbetert binnen en buiten de provincie. Om te bepalen of die doelstelling wordt behaald volgen we:

1. jaarlijks: het zelfbeeld van Groningers (wat vinden Groningers van Groningen);
2. jaarlijks: het beeld van niet-Groningers (wat vinden niet-Groningers van Groningen);
3. tweejaarlijks: het beeld van Groningse bedrijven (wat vinden Groningse bedrijven van Groningen);
4. tweejaarlijks: het beeld van niet-Groningse bedrijven (wat vinden niet-Groningse bedrijven van Groningen).

Omdat imago voor het eerst werd gemeten in 2020 is de score van dat jaar steeds het ijkpunt. Periodiek volgen we of de gemiddelde score op elk van de vier onderdelen hoger is dan de score in de nulmeting en hoe de ontwikkeling ten opzichte van de voorgaande meting is. De schaal van de imagoscore is -10 tot + 10. Dit is dus geen rapportcijfer: de negatieve scores tellen ook mee voor het gemiddelde. Aan het einde van de looptijd van het programma beschouwen we de ambitie als gehaald wanneer de scores hoger zijn dan 6,5 (zelfbeeld Groningers), 4,5 (beeld niet-Groningers) 6,6 (beeld Groningse bedrijven⁵) en 2,7 (beeld niet-Groningse bedrijven).

Het veldwerk is in 2023 uitgevoerd tin het voorjaar, toen de parlementaire enquête naar de gaswinning in Groningen nog volop in het nieuws was. Omdat het imago duidelijk is verslechterd, vermoedden de onderzoekers dat dit een negatieve impact op het imago van Groningen heeft gehad. In het najaar van 2023 voerden ze daarom een verdiepend onderzoek uit. Daaruit bleek inderdaad dat de negatieve berichtgeving ten tijde van de parlementaire enquête impact had. In het najaar lijkt de imagoscore zich alweer iets te herstellen. In de Monitor van 2024 zullen we zien of dit herstel doorzet⁶.

In 2023 maakte de doelgroep 'bedrijven' geen onderdeel uit van het onderzoek.

⁵ Achteraf blijkt de steekproef onder Groningse bedrijven tijdens de nulmeting te klein om in 2022 een trend te kunnen zien. In 2022 is de steekproef wel voldoende. Dat betekent dat voor het beeld van Groningse bedrijven 2022 als nulpunt wordt genomen. De steekproef onder niet-Groningse bedrijven was wel al in 2020 voldoende.

⁶ Rapportages van het imago-onderzoek en van het verdiepende onderzoek door Kantar verschijnen op de website van Nationaal Programma Groningen.

//

IN 2023 IS HET BEELD DAT GRONINGERS VAN GRONINGEN HEBBEN VERSLECHTERD

Beeld Groningers

- In 2023 is het beeld dat Groningers van Groningen hebben verslechterd. Terwijl zich in 2022 een lichte stijging ten opzichte van de nulmeting voordeed, is in 2023 een daling in de imagoscore te zien. De gemiddelde score ging op een schaal van -10 tot +10 van 6,5 in 2020, naar 6,8 in 2022 en naar 5,7 in 2023. De onderzoekers geven op basis van hun kennis en ervaringen als referentie dat een 7 of hoger goed is.
- Met name het aantal Groningers dat een 8 als imagoscore gaf is het afgelopen jaar gedaald van 54% in zowel 2020 als 2022 naar 44% in 2023.
- Over de ontwikkeling van het imago in de komende vier jaar zijn Groningers in 2023 net zo optimistisch als in 2020 en 2022. 50% van de respondenten geeft aan te verwachten dat het imago zich de komende vier jaar in positieve zin zal ontwikkelen.
- 30% van de Groningers vindt dat het imago van Groningen in het afgelopen jaar is verbeterd. In 2020 en 2022 was dit percentage hoger, namelijk 36% en 34%.
- Groningers beoordelen de aantrekkelijkheid van Groningen op alle aspecten nog steeds met een ruime voldoende (voor dit onderdeel wordt gewerkt met een score van 1 - 10). Alle aspecten scoren in 2023 een 7 of hoger.
  - Als plek om te studeren krijgt Groningen nog steeds het hoogste cijfer (8,4).
  - Wonen staat in 2023 op de tweede plaats, met een 7,8.
  - Het aspect 'ondernemen' wordt opnieuw iets positiever beoordeeld. Ondernemen scoorde in 2020 een 6,9, in 2022 een 7,2 en in 2023 een 7,4.
  - Het aspect 'een baan vinden' wordt relatief nog steeds het minst geassocieerd met Groningen. Die score ging van 6,5 in 2020 naar een 7,1 in 2022 en een 7 in 2023.
- De woorden nuchter, gezellig, authentiek en ruimte vinden Groningers net als in 2022 in zeer sterke mate bij Groningen passen. De termen veilig, goed-verbonden, gelukkig en gezond vindt ten opzichte van 2022 een kleiner percentage Groningers van toepassing. Goed-verbonden en pioniersgeest worden het minst vaak met Groningen geassocieerd. 56% van de respondenten vindt deze associaties van toepassing. Voor goed-verbonden betekent dat een afname van 7%-punt.
- Groningers denken vaker dat niet-Groningers Groningen associëren met aardbevingen. Maar liefst 41% denkt dit, ten opzichte van 17% in 2020 en 19% in 2022.

// IN 2023 ASSOCIËREN MEER NIET-GRONINGERS DE PROVINCIE MET AARDBEVINGEN

- Op de vraag 'hoe trots bent u op wonen in Groningen' is het gemiddelde cijfer gestegen naar 8,5. 66% van de Groningers geeft een 8, 9 of een 10 als het gaat om trots op wonen in de provincie (2022: 68%). Groningen staat dit jaar wat deze score betreft landelijk op de tweede plaats. In 2022 was dit nog de vijfde plaats. In 2023 zijn alleen de Friezen trotser op de eigen provincie.

Beeld niet-Groningers

- Ook niet-Groningers hebben in 2023 een negatiever beeld van Groningen. In 2023 was de score op het imago op een schaal van -10 tot +10 gemiddeld een 3,3. In 2022 daalde de score al naar 4,3 ten opzichte van 4,5 in 2020. Het valt net als in 2022 op dat niet-Groningers minder vaak een 6 of 8 als score geven.
- Niet-Groningers die aangeven Groningen te hebben bezocht geven net als in 2022 een hogere imagoscore (4,3) dan de Groningers die nooit in Groningen zijn geweest (2,8). Onder niet-Groningers die in Groningen hebben gewoond is de imagoscore 5,2. De score van niet-Groningers die nooit in Groningen hebben gewoond is met 3,2 veel lager.
- In de vorige rapporten gaven we al aan dat het gebruikelijk is dat de score die inwoners geven hoger is dan de score van mensen die niet in de onderzochte regio wonen. Dat het oordeel van anderen ook daadwerkelijk lager uitvalt komt eveneens stelselmatig voor. Wat in deze imagomonitor net als in 2020 opvalt is dat niet-Groningers een stuk positiever over Groningen zijn dan de Groningers denken. Groningers denken dat de score van niet-Groningers gemiddeld 1 is, terwijl de daadwerkelijke score 3,3 is. De geprojecteerde score van 1 is overigens lager dan in 2020 en 2023 toen Groningers respectievelijk dachten dat de score onder niet-Groningers 2,3 en 2,5 zou zijn.
- 32% van de niet-Groningers verwacht dat het imago van Groningen zich de komende vier jaar positief zal ontwikkelen. In 2022 was dat percentage een stuk lager, namelijk 24%.
- Niet-Groningers beoordelen de aantrekkelijkheid van Groningen op de verschillende hen voorgelegde aspecten veel lager dan Groningers. Net als in 2022 krijgen alleen studeren (6,3), recreatie (6) en cultuur (5,9) net een voldoende (schaal 1-10). Wonen scoort in 2023 met een 4,5 het slechtst. Niet-Groningers die Groningen hebben bezocht beoordelen de aantrekkelijkheid opnieuw wel veel beter dan niet-Groningers die Groningen nooit hebben bezocht. De verschillen zijn vooral groot bij de aspecten studeren, cultuur en recreatie. Vestigingsaspecten zoals werkgelegenheid, wonen, oud worden en ondernemen worden veel minder goed beoordeeld. Vooral niet-bezoekers beoordelen Groningen zeer laag op deze aspecten.
- In 2020 was er onder niet-Groningers een sterke primaire associatie met aardbeving(en). Destijds dacht 15% in eerste instantie aan aardbevingen. In 2022 is dat gedaald tot 8%. In dezelfde periode nam de primaire associatie met studenten en studeren toe van 9% naar 13% in 2022. Deze trend lijkt zich weer om te draaien in 2023, waarin meer niet-Groningers de provincie associëren met aardbevingen en juist minder met studeren.

- Ook in 2023 scoorden de begrippen ruimte en nuchter het hoogst. Ten opzichte van 2022 zijn er wel enkele veranderingen. In 2023 vinden niet-Groningers namelijk termen zoals gelukkig (-16%-punt), veilig (-11%-punt), leefkwaliteit (-11%-punt), bruisend (-10%-punt) en goed-verbonden (-10%-punt) minder vaak bij Groningen passen.

Ontwikkeling waardering leefaspecten

In tabel 1 is per leefaspect en per doelgroep het percentage respondenten opgenomen dat, op een schaal van 1-10, een cijfer 8, 9 of 10 scoort. Dit percentage zegt iets over de waardering die de doelgroepen hechten aan de verschillende aspecten. Hoe hoger het percentage hoe aantrekkelijker de doelgroep dit aspect vindt met betrekking tot Groningen. We volgen de ontwikkeling van deze aspecten, omdat ze raakvlakken hebben met de overige ambities in de Monitor 2023.

Tabel 1: Percentage respondenten per doelgroep dat op een schaal van 1-10 een 8, 9 of 10 als cijfer geeft aan acht verschillende leefaspecten

DIMENSIES	Groningers			niet-Groningers		
	2020	2022	2023	2020	2022	2023
STUDEREN	79%	86%	82%	41%	44%	39%
WONEN	74%	73%	68%	17%	16%	12%
OPGROEIEN	65%	68%	63%	19%	18%	15%
OUD WORDEN	70%	68%	63%	22%	21%	18%
CULTUUR BELEVEN	57%	63%	58%	29%	28%	24%
RECREËREN	57%	59%	55%	34%	30%	28%
ONDERNEMEN	38%	49%	45%	12%	12%	9%
EEN BAAN TE VINDEN	29%	44%	44%	10%	12%	8%

Waardering leefaspecten

% dat een rapportcijfer hoger dan 8 geeft

- Zowel het percentage Groningers als het percentage niet-Groningers dat een acht of hoger geeft is voor alle acht onderzochte leefaspecten gedaald. Alleen het percentage Groningers dat 'een baan vinden' met een 8, 9 of 10 waardeert is met 44% gelijk gebleven ten opzichte van 2022.

//
**DIT JAAR ZIJN
VAN DE ANDERE
NEDERLANDSE
PROVINCIES
ALLEEN DE
FRIEZEN NOG
TROTSEER**
//

Conclusie

- Groningen voldoet op dit moment niet aan de hoofdambitie van Nationaal Programma Groningen. Zowel Groningers als niet-Groningers geven in 2023 een lagere imagoscore dan in 2022.
- Groningers zijn trots op hun provincie. Dit jaar zijn van de andere Nederlandse provincies alleen de Friezen nog trotser.
- Niet-Groningers, met name het deel dat nog nooit in Groningen is geweest, waarderen het imago van Groningen veel lager. De score (3,3) is echter niet zo laag als de Groningers zelf dachten hoe de rest van Nederland Groningen zou waarderen (1).

Raakvlakken met overige ambities

De kloof tussen de eigen Brede Welvaart-score en die in de referentiegroep is voor de meeste gemeenten toegenomen en de imagoscore voor Groningen is flink afgenomen. Groningen scoort als regio dus minder goed dan andere regio's in dezelfde periode en we zien dit terug in het beeld dat zowel Groningers als niet-Groningers van Groningen hebben. De specifieke omstandigheden ten gevolge van de aardbevingen zijn van aanzienlijke invloed op zowel Brede Welvaart als imago. Het maakt uit hoe Groningen in het nieuws is en welk verhaal bijvoorbeeld bestuurders in het openbaar vertellen. Inzetten op de specifieke kwaliteiten en behoeften van Groningers en daar een verhaal aan koppelen dat Groningen als unieke regio op de kaart zet zal helpen. De trots die Groningers voor de eigen provincie voelen, legt daarvoor een stevig fundament.

3

Outcome

Om de doelstellingen op het gebied van Brede Welvaart en Imago te bereiken, zijn vier ambities geformuleerd in het Programmakader. Door met projecten in te zetten op deze ambities, verwacht Nationaal Programma Groningen de doelen te kunnen realiseren.

De vier ambities luiden als volgt:

- **Economie:** de bruto toegevoegde waarde stijgt sterker in Groningen dan gemiddeld in Nederland.
- **Werken & Leren:** iedere gemeente in het aardbevingsgebied presteert op netto-participatiegraad, gemiddeld besteedbaar inkomen en uitstroom per opleiding beter dan de gemiddelde ontwikkeling in haar referentiegroep.
- **Leefbaarheid:** iedere gemeente in het aardbevingsgebied presteert op de leefbaarometer beter dan de gemiddelde ontwikkeling in haar referentiegroep.
- **Natuur & Klimaat:** de regio Groningen presteert beter op de Living Planet Index dan het Nederlands gemiddelde.

In dit hoofdstuk (3.1 t/m 3.4) brengen we de voortgang op het gebied van de ambities in kaart. Dit doen we met behulp van een indicatorenset die bij de nulmeting is vastgesteld en jaarlijks herijkt wordt. De set bestaat uit hoofdindicatoren die de voortgang op de genoemde ambities meten, en sub-indicatoren die achterliggende ontwikkelingen inzichtelijk maken. Voor de sub-indicatoren zetten we de ontwikkeling af tegen de gemiddelde ontwikkeling in de referentiegroep. In de verantwoording staat hoe de referentiegroepen zijn samengesteld.

Per ambitie is een factsheet opgenomen met de cijfers. Per indicator laten we de ontwikkeling ten opzichte van de waarde die we rapporteerden in de nulmeting zien. Wanneer de hoofdindicatoren zich ontwikkelen zoals hierboven beschreven, kleuren ze groen; zo niet, kleuren ze rood. Bij de sub-indicatoren kleuren de indicatoren groen wanneer de ontwikkeling van de indicator ten opzichte van de nulmeting positiever is dan in de referentiegroep. Is de ontwikkeling gelijk aan of negatiever dan in de referentiegroep, dan kleurt de indicator rood. Het kan dus zo zijn dat een gemeente een positieve ontwikkeling laat zien op een indicator, maar toch negatief kleurt omdat de positieve ontwikkeling in de referentiegroep sterker is.

Naast de feitelijke ontwikkelingen die we met de indicatorenset inzichtelijk maken, rapporteren we dit jaar ook over ervaringen van Groningers op verschillende onderwerpen die raken aan Werken & Leren, Leefbaarheid en Natuur & Klimaat. We noemen dit ervaren outcomes. In eerdere versies van deze Monitor concludeerden we al dat de ervaring van inwoners niet altijd overeenkomt met het feitelijke beeld dat uit de indicatoren naar voren komt. Omdat we het Groninger Panel gebruiken en er geen doelen zijn gesteld voor de ervaring van Groningers op deze onderwerpen, werken we bij ervaren outcomes niet met het hierboven beschreven kleursysteem.

AMBITIE

De Bruto Toegevoegde Waarde stijgt in Groningen sterker dan gemiddeld in Nederland.

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	EEMSDELTA	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE > E1	Index: 2018=100	2021						103,9 € 22.828
INCLUSIEF DELFSTOFFENWINNING								110,1 € 762.564
BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE > E2	Index: 2018=100	2020						104,8 € 19.953
EXCLUSIEF DELFSTOFFENWINNING								103,1 € 706.831
Aantal banen per 1.000 inwoners > E3	Index: 2018=100	2022	102,8 566	107,4 887	112,3 502	107,9 506	107,7 560	107,2 680
Gemiddelde in de referentiegroep >			104,9 596	105,2 808	102,5 541	106,7 694	106,1 609	105,5 704
Aantal oprichtingen per 1.000 inwoners* > E4	Index: 2019=100	2020	130,0 12,2	113,7 19,2	115,9 11,9	126,1 14,0	99,0 12,1	121,9 15,5
Gemiddelde in de referentiegroep >			108,2 14,4	111,4 18,6	111,8 14,6	112,6 14,7	109,5 14,1	109,8 19,1
Percentage snel groeiende vestigingen* > E5	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2020	+0,2 1,3%	-0,1 1,6%	+0,3 1,0%	+0,0 0,9%	+0,1 1,4%	+0,0 1,3%
Gemiddelde in de referentiegroep >			+0,1 1,4%	+0,1 1,6%	+0,0 1,0%	+0,0 1,5%	+0,1 1,5%	+0,0 1,4%
Percentage exporterende vestigingen* > E6	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2019	+0,1 5,7%	-0,1 4,6%	-0,2 4,3%	-0,1 5,2%	+0,0 6,1%	-0,1 5,0%
Gemiddelde in de referentiegroep >			-0,4 6,6%	-0,1 6,2%	+0,2 5,6%	-0,1 7,4%	-0,1 7,3%	-0,1 6,2%
Interne O&O uitgaven > E7	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2019	2022						-5,8 13,2%
Gemiddelde in de referentiegroep >								(FR) -14,1 7,5% (DR) -7,2 12,2%
Investeringen in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen** > E8	Index: 2018=100	2021						119,2 79,3
Gemiddelde in de referentiegroep >								96,9 43,9

■ Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

■ Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

* Deze indicator is sinds de monitor 2022 niet voorzien van nieuwe cijfers. Vanwege een herijking van het indexjaar, kunnen de cijfers wel afwijken van die in de rapportage van 2022.

** Voor provincie Groningen zijn de cijfers uit 2018 op basis van een afwijkende samenstelling van SBI bedrijfssectoren

LEESWIJZER TABEL

- In de dikgedrukte getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven. In het geval er "nbn" staat is er nog geen update geweest op de peildatum 1 juli 2023
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

- E1** Bruto toegevoegde waarde basisprijzen: BTW bruto, basisprijzen, mln euro, de toegevoegde waarde is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (aankooprijzen) van een bedrijfseenheid
- E2** Bruto toegevoegde waarde basisprijzen: BTW bruto exclusief delfstoffenwinning, basisprijzen, mln euro, de toegevoegde waarde is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (aankooprijzen) van een bedrijfseenheid
- E3** Het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijdsgroep van 15-75 jaar

- E4** Het aantal nieuw opgerichte vestigingen van bedrijven per 1.000 inwoners in de leeftijdsgroep van 15-75 jaar
- E5** Bedrijven met 10 of meer werknemers in het begin van het startjaar met een gemiddelde autonome groei van 10% per jaar of meer over een periode van 3 jaar
- E6** Aantal exporterende vestigingen per 1.000 vestigingen, gemiddelde over 3 jaar
- E7** Interne O&O uitgaven als percentage van de omzet (t.o.v. Drenthe en Friesland)
- E8** Investeringen in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen in mln euro

//
**TEN OPZICHTE
VAN HET
VOORGAANDE
PEILJAAR IS
SPRAKE EEN FORSE
ECONOMISCHE
GROEI**
//

3.1 Economie

Hoofdambitie: bruto toegevoegde waarde

- De ambitie van Nationaal Programma Groningen is dat de totale bruto toegevoegde waarde in de provincie Groningen in de komende periode sterker stijgt dan gemiddeld in Nederland. Dit betekent dat Nationaal Programma Groningen i.) een positieve ontwikkeling van de totale omvang van de in de provincie Groningen gerealiseerde bruto toegevoegde waarde nastreeft en ii.) dat deze positieve ontwikkeling sterker moet zijn dan de gemiddelde landelijke ontwikkeling.
- Over de gehele monitoringsperiode, peiljaar 2018 tot de laatste meting, is de bruto toegevoegde waarde inclusief delfstoffenwinning in de provincie Groningen (+3,9%) minder hard gestegen dan die van Nederland als geheel (+10,1%). Een belangrijke factor daarin is de snelle afbouw van de gaswinning uit het Groningenveld. In 2021 bedroeg de totale bruto toegevoegde waarde in de provincie Groningen €22.828 miljoen.
- Ten opzichte van het voorgaande peiljaar (2020) is sprake een forse economische groei. De bruto toegevoegde waarde inclusief delfstoffenwinning ontwikkelde zich in de periode 2020-2021 zowel voor Nederland (+7,5%) als voor de provincie Groningen (+11,4%) positief. Hiermee was sprake van een fors economisch herstel na een krimp van de economie in de periode 2019-2020, welke werd ingegeven door de uitbraak van de coronapandemie en daarop volgende maatregelen. Als we de cijfers uitsplitsen naar de verschillende COROP-regio's in de provincie zien we een divers beeld. In de regio's Delfzijl en omgeving (+15%) en Overig Groningen (12,2%) groeide de omvang van de bruto toegevoegde waarde ten opzichte van het voorgaande peiljaar harder dan het landelijke gemiddelde. In de regio Oost-Groningen bleef het economisch herstel met 5,9% juist achter bij het landelijke gemiddelde.
- Door het grote aandeel (12,6% anno 2020) van de delfstofwinning in de totale bruto toegevoegde waarde in Groningen kan snel een vertekend beeld van de economische ontwikkeling in Groningen ontstaan. Daarom kijken we in het kader van de monitoring van Nationaal Programma Groningen ook naar de ontwikkeling van de bruto toegevoegde waarde exclusief delfstofwinning. Doordat deze cijfers later beschikbaar worden gesteld door het CBS, ligt het peiljaar een jaar eerder, in deze meting op 2020.
- In de periode 2018-2020 steeg de omvang van de bruto toegevoegde waarde exclusief delfstofwinning in de provincie Groningen met 4,8%. Deze stijging was relatief hoger dan de ontwikkeling in Nederland in dezelfde periode, die uitkwam op 3,1%.

//

**IN ALLE AARD-
BEVINGSGEMEENTEN
HEEFT HET AANTAL
BANEN PER 1.000
INWONERS ZICH
POSITIEF
ONTWIKKELD**

//

27

Sub-indicator: werkgelegenheid

- Het aantal banen per 1.000 inwoners in de provincie Groningen laat ten opzichte van de uitgangssituatie voorafgaand aan de start van Nationaal Programma Groningen een positieve ontwikkeling zien. In de vier jaar sinds de uitgangssituatie is het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijdscategorie 15 tot 75 jaar in de provincie met 7,2% gestegen. Doordat het landelijk gemiddelde in dezelfde periode steeg met 5,5%, kan geconcludeerd worden dat de werkgelegenheidsfunctie van provincie Groningen in relatieve zin is toegenomen.
- In alle aardbevingsgemeenten heeft het aantal banen per 1.000 inwoners zich positief ontwikkeld ten opzichte van de uitgangssituatie. De gemeente het Hogeland laat de sterkste groei noteren over deze periode met een stijging van 12,3%. Daarmee was de toename van de werkgelegenheid in deze gemeente een stuk hoger dan die van de referentiegroep en nam het absolute verschil in het aantal banen per 1.000 inwoners af. Ook in de gemeenten Groningen (+7,4%), Midden-Groningen (+7,9%) en Oldambt (+7,7%) ligt de groei van het aantal banen per 1.000 inwoners over de periode sinds de start van Nationaal Programma Groningen boven het gemiddelde in de referentiegroep. Voor Midden-Groningen en Oldambt nam daardoor het absolute verschil in het aantal banen per 1.000 inwoners af, terwijl in Groningen het verschil juist positief toenam.
- De gemeente Eemsdelta vormt een uitzondering. In tegenstelling tot de andere gemeenten en de provincie, blijft de ontwikkeling van het aantal banen per 1.000 inwoners achter bij de ontwikkeling in de referentiegroep. Het verschil in aantal banen per 1.000 inwoners ten opzichte van de referentiegroep nam daardoor toe. Desondanks is de ontwikkeling van het aantal banen per 1.000 inwoners sinds de start van Nationaal Programma Groningen wel positief (+2,8% in de periode 2018-2022).

Sub-indicator: oprichtingen

- Op de peildatum van de Monitor 2023 waren ten opzichte van de vorige meting nog geen nieuwe waarden bekend voor deze sub-indicator. Vanwege een herijking van het indexjaar kunnen de cijfers afwijken van die in de Monitor 2022.
- Het aantal nieuw opgerichte vestigingen per 1.000 inwoners in de provincie Groningen ontwikkelde zich ten opzichte van indexjaar 2019 positief. In de provincie Groningen werden in 2020 meer vestigingen opgericht per 1.000 inwoners dan in 2019. Het aantal nieuw opgerichte vestigingen per 1.000 inwoners nam in de provincie Groningen (+21,9%) sinds het indexjaar harder toe dan gemiddeld in Nederland (+9,8%). Hoewel er relatief gezien in de provincie Groningen nog altijd minder vestigingen worden opgericht per 1.000 inwoners is het verschil met het landelijke gemiddelde hierdoor kleiner geworden.

OUTCOME

- Het aantal oprichtingen per 1.000 inwoners ontwikkelde zich in alle aardbevingsgemeenten, met uitzondering van Oldambt, positiever dan de referentiegroepen in de periode 2019-2020. Daarmee werd het verschil in absolute aantallen oprichtingen per 1.000 inwoners kleiner voor de gemeenten Eemsdelta, het Hogeland en Midden-Groningen. De gemeente Groningen heeft een iets hoger aantal oprichtingen dan haar referentiegroep, waarmee het verschil toenam. Het aantal oprichtingen per 1.000 inwoners ontwikkelde zich negatief in de gemeente Oldambt, waar het met 1% afnam, en daar werd het verschil met de referentiegroep groter. Die afname vond plaats in het eerste jaar na de nulmeting in 2019, op de vorige peildatum was de ontwikkeling nog positief.

Sub-indicator: snelle groeiers

- Op de peildatum van deze derde jaarlijkse Monitor waren ten opzichte van de vorige meting nog geen nieuwe waarden bekend voor deze sub-indicator. Vanwege een herijking van het indexjaar kunnen de cijfers afwijken van die in de Monitor 2022.
- De ontwikkeling van het percentage snelgroeiende vestigingen ten opzichte van het totaal aantal vestigingen laat een diffuus beeld zien. Voor de provincie Groningen geldt dat het percentage snelgroeiende vestigingen in de periode 2018-2020 gelijk bleef, net als het landelijk gemiddelde. Ten opzichte van het landelijke gemiddelde telt de provincie Groningen daardoor nog altijd een iets lager percentage snelgroeiende vestigingen.
- De gemeenten Eemsdelta en het Hogeland laten een positieve ontwikkeling zien in het percentage snelle groeiers. In beide gemeenten was tevens sprake van een positievere ontwikkeling van het percentage snelle groeiers dan in de desbetreffende referentiegroep. Het aantal snelle groeiers in de gemeente Eemsdelta kwam daardoor relatief dicht bij de gemiddelde waarde van de referentiegroep te liggen. De gemeente het Hogeland telt in 2020 eenzelfde percentage snelgroeiende vestigingen als haar referentiegroep.
- Het percentage snelgroeiende bedrijven in Midden-Groningen en Oldambt ontwikkelde zich vergelijkbaar met de referentiegroepen. Ondanks dat het percentage snel groeiende bedrijven in de gemeente Oldambt wel toenam, telt deze gemeente in relatieve zin nog altijd minder snelgroeiende bedrijven dan haar referentiegroep. Ook in Midden-Groningen is dit het geval.
- De gemeente Groningen is de enige aardbevingsgemeente waar het percentage snelgroeiende vestigingen zich negatief ontwikkelde in de periode 2018-2020. Dit in tegenstelling tot de referentiegroep, waar er een lichte groei was. Daardoor had de gemeente Groningen in 2020 in relatieve zin een vergelijkbaar percentage snelgroeiende vestigingen ten opzichte van de referentiegroep. Door haar omvang heeft de gemeente Groningen een relatief groot

- aandeel in het totaal aantal snelgroeiende bedrijven in de provincie Groningen. De negatieve ontwikkeling van het percentage snelgroeiende bedrijven in de gemeente is daarmee ook sterk van invloed op de ontwikkeling van het percentage snelgroeiende bedrijven op provinciale schaal, die ondanks een positieve ontwikkeling in veel gemeenten per saldo gelijk bleef.

Sub-indicator: exporterende vestigingen

- Op de peildatum van de Monitor 2023 waren ten opzichte van de vorige meting nog geen nieuwe waarden bekend voor deze sub-indicator. Vanwege een herijking van het indexjaar kunnen de cijfers afwijken van die in de Monitor 2022.
- Het percentage exporterende vestigingen in de provincie Groningen daalde in de periode 2018-2019 licht (-0,1 procentpunt). Dit is vergelijkbaar met de daling die ook landelijk is gemeten in die periode, waardoor de provincie Groningen nog altijd een lager percentage exporterende vestigingen kent dan in Nederland. Ook in alle aardbevingsgemeenten ligt dit percentage lager dan in haar respectievelijke referentiegroep.
- In de gemeente Eemsdelta nam het percentage exporterende vestigingen in de periode 2018-2019 toe (+0,1 procentpunt), in tegenstelling tot haar referentiegroep (-0,4 procentpunt). In de gemeente Oldambt bleef het percentage gelijk, waar de referentiegroep een negatieve ontwikkeling van 0,1 procentpunt had. Daarmee zijn Eemsdelta en Oldambt de enige twee aardbevingsgemeenten die beter presteerden dan de respectievelijke referentiegroep.
- De gemeenten Groningen, het Hogeland en Midden-Groningen noteerden allen een negatieve ontwikkeling (-0,1; -0,2 en -0,1 procentpunt respectievelijk) en presteerden ook slechter dan de respectievelijke referentiegroep.

Sub-indicator: O&O uitgaven als percentage van de omzet

- De cijfers in de Monitor 2023 laten zien dat bedrijven in de provincie Groningen in 2022 relatief minder geld uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling als percentage van de omzet dan in 2019. Ook ten opzichte van de vorige meting, is dit percentage gedaald, waarmee we kunnen zeggen dat de negatieve ontwikkeling zich heeft doorgezet. Ook in de provincies Drenthe en Friesland was sprake van een doorzetting van de negatieve ontwikkeling, waarbij opvalt dat vooral bedrijven in Friesland ten opzichte van het voorgaande jaar fors minder uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling als percentage van de omzet, in vergelijking tot de bedrijven in Groningen (en Drenthe).

//

**DE BRUTO
TOEGEVOEGDE
WAARDE IN
DE PROVINCIE
GRONINGEN LAAT
EEN KLEINERE
POSITIEVE
ONTWIKKELING
ZIEN DAN DE
LANDELIJKE
ONTWIKKELING**

//

30

Sub-indicator: investeringen in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen

- De investeringen in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen is in de provincie Groningen in de periode 2018-2021 sterk toegenomen (+19,2%). De provincie Groningen laat daarmee een afwijkend beeld zien in vergelijking tot het landelijk gemiddelde, waar sprake was van een daling van de investering (-3,1%). Hierbij moet vermeld worden dat de investeringen in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen per jaar flink kunnen fluctueren, zeker op provinciaal niveau. De ontwikkeling van deze indicator in de komende jaren zal moeten uitwijzen hoe het provinciale beeld zich tot het landelijke verhoudt.

Conclusies

- De provincie Groningen voldoet op dit moment niet aan de hoofdambitie van Nationaal Programma Groningen: de bruto toegevoegde waarde in de provincie Groningen laat ten opzichte van de uitgangssituatie een kleinere positieve ontwikkeling zien dan de landelijke ontwikkeling. De lagere ontwikkeling in de provincie Groningen komt voornamelijk voort uit een forse afbouw van de aardgaswinning in deze periode.
- Met het oog op de ambitie van Nationaal Programma Groningen is het positief waar te nemen dat de bruto toegevoegde waarde exclusief delfstoffenwinning in de provincie Groningen juist harder stijgt dan in Nederland over de periode 2018-2020. De positieve ontwikkeling zal zich de komende jaren versterkt moeten doorzetten om de economische ambitie van Nationaal Programma Groningen te kunnen realiseren.
- In het licht van de hoofdambitie is het tot slot positief waar te nemen dat de werkgelegenheid zich over de gehele provincie en vijf aardbevingsgemeenten positief ontwikkelt. Met uitzondering van de gemeente Eemsdelta, was de stijging bovendien in alle gevallen groter dan de referentiegroep. Voor realisatie van de hoofdambitie is dit een wenselijke ontwikkeling, met name omdat de cijfers impliceren dat de economie van Groningen ondanks verminderde mijnbouwactiviteit groeit.

Raakvlakken met overige ambities

- In de Monitor is geconstateerd dat er sprake is van een positieve werkgelegenheidsontwikkeling in absolute zin en ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling in de referentiegroep. Een groeiend aantal banen leidt over het algemeen tot een hogere netto arbeidsparticipatie en een lagere werkloosheid.

- In relatie tot bovenstaande dient vermeld te worden dat uit de Monitor 2023 blijkt dat naast een positieve ontwikkeling van de werkgelegenheid ook de ontwikkeling van de netto arbeidsparticipatie een positief beeld laat zien. Ook de ontwikkeling in het werkloosheidspercentage in de provincie Groningen is positief, met een forse afname. Dit kan erop duiden dat een groeiend deel van de Groningse beroepsbevolking een passende aansluiting kan vinden op de regionale arbeidsmarkt.

AMBITIE

Iedere gemeente in het aardbevingsgebied presteert beter op netto arbeidsparticipatie, mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen en uitstroom hbo en wo dan de gemiddelde ontwikkeling in haar referentiegroep.

		Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	EEMSDDELTA	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
NETTO ARBEIDSPARTICIPATIE >	W1	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2022	+3,8 68,0%	+6,2 71,7%	+3,3 69,8%	+3,9 69,3%	+5,0 67,1%	+4,9 70,4%
Gemiddelde in de referentiegroep >				+3,0 73,1%	+3,4 70,7%	+3,1 72,3%	+3,5 73,7%	+3,4 73,2%	+3,1 72,2%
MEDIAAN VAN HET GESTANDAARDISEERD BESTEEDBAAR HUISHOUDINKOMEN IN EURO'S >	W2	Index: 2018=100	2020	104,8 € 24.200	106,5 € 21.200	104,6 € 25.200	105,2 € 24.500	104,4 € 23.500	105,0 € 23.300
Gemiddelde in de referentiegroep >				104,0 € 26.740	105,8 € 23.471	104,3 € 26.720	105,1 € 27.260	104,9 € 27.000	104,7 € 26.600
PERCENTAGE UITSTROOM HBO EN WO (T.O.V. TOTALE UITSTROOM) >	W3	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2021	+1,7 11,9%	+1,2 60,8%	+3,5 13,5%	+1,4 11,7%	+3,4 13,6%	+2,5 36,7%
Gemiddelde in de referentiegroep >				+0,7 14,2%	+0,4 44,4%	+2,3 14,8%	+1,8 14,1%	+0,6 15,6%	+1,8 26,0%

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

- W1** Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking 15-75 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking)
- W2** Het mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per huishouden, in euro. Bij de berekening wordt gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens. De mediaan is het middelste getal wanneer alle inkomens van laag naar hoog worden gesorteerd
- W3** Percentage gediplomeerden op hbo en wo niveau ten opzichte van het totaal aantal gediplomeerden

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven op de peildatum 1 juli 2023
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	EEMSDDELTA	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
Percentage werkloosheid > W4	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2022	-1,8 3,6%	-2,6 4,9%	-1,6 3,2%	-2,4 3,5%	-3,1 4,3%	-2,3 4,0%
Gemiddelde in de referentiegroep >			-1,3 2,9%	-1,2 4,2%	-1,4 3,0%	-1,3 3,0%	-1,3 2,9%	-1,4 3,5%
Sociaaleconomische status - rangorde > W5	Index: 2018=100	2021	102,9 336	110,0 347	102,8 283	98,7 320	99,7 340	nvt
Gemiddelde in de referentiegroep >			96,9 213	100,9 333	99,6 204	97,2 186	94,8 202	
Percentage huishoudens met problematische schulden* > W6	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2020	-0,5 9,7%	-0,4 6,7%	-0,2 6,2%	-0,5 10,1%	-0,3 10,3%	-0,5 8,1%
Gemiddelde in de referentiegroep >			-0,4 5,7%	-0,4 8,7%	-0,5 5,4%	-0,3 6,1%	0,4 5,6%	-0,4 7,9%
Aantal huishoudens met stapeling in voorzieningen (2 of meer) (per 1.000) > W7	Index: 2018=100	2022	142,5 104,0	91,6 90,3	82,2 120,0	115,6 135,7	88,7 185,0	77,7 124,0
Gemiddelde in de referentiegroep >			118,0 101,9	118,0 106,4	106,5 87,9	121,3 92,5	109,0 100,4	85,0 113,3
Hoogopgeleide bevolking > W8	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2021	+0,9 18,5%	+3,1 44,4%	+1,1 23,8%	+2,6 22,5%	+1,2 17,5%	+2,4 31,0%
Gemiddelde in de referentiegroep >			+1,5 23,3%	+2,2 38,1%	+1,1 22,6%	+1,8 23,7%	+1,7 24,0%	+2,2 31,7%
Voortijdig schoolverlaters > W9	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2021	+1,1 3,2%	+0,7 3,8%	+0,8 2,8%	+0,6 2,8%	+0,5 2,8%	+0,8 3,1%
Gemiddelde in de referentiegroep >			+0,4 2,2%	-0,4 3,5%	+0,6 2,1%	+0,4 2,4%	+0,5 2,3%	+0,4 2,7%
Digitale vaardigheden (landelijk cijfer) > W10	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2022	+0,3 96,8%					

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

* Deze indicator is sinds de monitor 2021 niet voorzien van nieuwe cijfers. Vanwege een herijking van het indexjaar, kunnen de cijfers wel afwijken van die in eerdere rapportages.

W4 De werkloze beroepsbevolking als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking. Personen van 15-75 jaar zonder betaald werk, die recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn

W5 Rangnummer in rangorde binnen Nederland. De indicator sociaaleconomische status is een samengestelde indicator voor gemeenten, waarbij de aandacht uitgaat naar de gemiddelde waarde van de huizen, het aandeel (sociale) huurwoningen, het aandeel bijstands- en arbeidsongeschiktheidsontvangers, het aandeel werklozen en het aandeel huishoudens met laag inkomen, met een hoog inkomen en het gemiddeld inkomen per persoon in de gemeente. De indicator wordt uitgedrukt in ranking van de sociaal economische status ten opzichte van Nederland (van de 355)

W6 Percentage huishoudens met problematische schulden

W7 Stapeling in voorzieningen huishoudens (2 of meer) per 1000 huishoudens gemiddelde over een periode van drie jaar

W8 Percentage van de bevolking van 15-75 jaar dat hoger onderwijs heeft afgerond (op het niveau van hbo of wo)

W9 Leerlingen die in een gegeven jaar het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. Het gaat hierbij dus om de jaarlijkse aanwas. Een in Nederland gangbare leeftijdsgrens is 23 jaar bij schoolverlaten

W10 Percentage inwoners dat toegang heeft tot internet

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven op de peildatum 1 juli 2022
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

**ERVAREN OUTCOME:
TEVREDENHEID
BESCHIKBAARHEID WERK**

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Monitor 2023	EEMSDelta	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
Percentage dat (heel) tevreden is met de hoeveelheid beschikbaar werk in het algemeen in hun regio EW1	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2022	+13,8 37,2%	+1,3 37,9%	+7,0 34,4%	+17,3 40,3%	+5,4 19,7%	+8,5 35,5%
Percentage dat (heel) tevreden is met de hoeveelheid beschikbaar werk voor zichzelf in hun regio EW2	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2022	+17,8 40,5%	+2,1 38,4%	+11,4 40,4%	+13,1 37,9%	+12,1 29,1%	+10,8 38,0%
Percentage dat over het algemeen (veel) moeite heeft om van het inkomen van hun huishouden rond te komen EW3	Door een nieuwe meetmethode is er een trendbreuk tov vorige monitor. We geven daarom geen ontwikkeling weer.	2022	4,1%	7,2%	4,2%	6,1%	8,4%	6,0%

Meetmoment oktober 2022 oktober 2020

Methode Groninger Panel Groninger Panel

N=2422 N=3648

Gewogen naar leeftijd en opleidingstype binnen de gemeenten

“
**IN LIJN MET
DE AMBITIE
BEWEGEN ALLE
VIJF AARDBE-
VINGSGEMEENTEN
IN DE GOEDE
RICHTING**
”

3.2 Werken & Leren

Hoofdambitie: netto arbeidsparticipatie

- De ambitie van Nationaal Programma Groningen is dat de netto arbeidsparticipatie in de aardbevingsgemeenten sterker stijgt dan gemiddeld in de referentiegebieden. Dit betekent dat Nationaal Programma Groningen i.) een positieve ontwikkeling van de netto arbeidsparticipatie nastreeft en ii.) dat deze positieve ontwikkeling sterker is voor de aardbevingsgemeenten dan de gemiddelde ontwikkeling in de referentiegebieden.
- De netto arbeidsparticipatie in de provincie Groningen steeg in 2022 duidelijk ten opzichte van de uitgangssituatie voorafgaand aan Nationaal Programma Groningen (2018). De gemiddelde groei in de provincie was +4,9%-punt van 65,5% naar 70,4%. Landelijk groeide de netto arbeidsparticipatie minder hard: van 69,1% naar 72,2% (+3,1%-punt). Dat betekent dat het verschil tussen de provincie Groningen en het landelijk niveau kleiner is geworden.
- We zien een eenduidig beeld in de ontwikkeling van de netto arbeidsparticipatie: in alle vijf aardbevingsgemeenten is de groei hoger dan in de referentiegemeenten. Gemeente Groningen groeide het sterkst en het positieve verschil met de referentiegemeenten is hier het grootst. Ook in Oldambt steeg de netto arbeidsparticipatie sterk (+5%-punt). Hiermee ontwikkelen de vijf gemeenten zich in lijn met de doelen vanuit de geformuleerde ambitie.
- De netto arbeidsparticipatie ligt, net als voor de start in 2018, onder het gemiddelde van de referentiegroepen. Gemeente Groningen vormt de uitzondering op de regel en heeft de referentiegemeenten inmiddels ingehaald. Het verschil tussen de aardbevingsgemeenten en de referentiegroepen is het grootst voor Oldambt met +6,1%-punt. Voor alle gemeenten is het verschil kleiner geworden dankzij de positieve ontwikkeling ten opzichte van 2018.
- In lijn met de ambitie bewegen alle vijf aardbevingsgemeenten in de goede richting. De onderlinge verschillen zijn wel groot. Groningen groeide bijna twee keer zo hard als de referentiegroep en in Midden-Groningen en het Hogeland is het verschil positief, maar klein.

//

**HET
BESTEEDBAAR
HUISHOUDINKOMEN
LIGT IN ALLE VIJF
AARDBEVINGS-
GEMEENTEN ONDER
HET NIVEAU VAN
DE REFERENTIE-
GROEP**

//

36

Hoofdambitie: mediaan besteedbaar huishoudinkomen

- De ambitie van Nationaal Programma Groningen is dat het besteedbaar huishoudinkomen in de aardbevingsgemeenten in de komende periode sterker stijgt dan gemiddeld in de referentiegebieden. Dit betekent dat Nationaal Programma Groningen i.) een positieve ontwikkeling van het besteedbaar inkomen nastreeft en ii.) dat deze positieve ontwikkeling sterker is voor de aardbevingsgemeenten dan de gemiddelde ontwikkeling in de referentiegebieden.
- In 2020 bedraagt het (mediaan) besteedbaar huishoudinkomen in de provincie Groningen € 23.300. Landelijk bedraagt dit € 26.600. De provincie Groningen heeft nog steeds het laagste besteedbaar inkomen van alle provincies in Nederland. De groei van het besteedbaar inkomen is in de provincie wel iets hoger dan landelijk (+5,0% en +4,7%). In absolute zin was de groei landelijk echter hoger, namelijk € 1.100,- in Groningen en € 1.200,- landelijk. Het besteedbaar inkomen van lage inkomensgroepen stijgt minder hard in absolute zin bij gelijke relatieve groei, dus: in regio's met een relatief grote groep met een laag inkomen stijgt het gehele besteedbaar inkomen minder hard.
- Het besteedbaar huishoudinkomen is in alle aardbevingsgemeenten gegroeid tussen 2018 en 2020 (percentages van 4,4% tot 6,5% groei). De groei was ook in alle gevallen meer dan in de referentiegroepen, al varieert de mate waarin sterk per gemeente.
- De gemeente Groningen valt op met het laagst besteedbaar huishoudinkomen (€ 21.200). Dit hangt samen met een hoog percentage studenten én veel huishoudens met een laag inkomen (12,0%). Op Rotterdam na, kent de gemeente Groningen het hoogste percentage huishoudens met een laag inkomen in Nederland.
- Het niveau van het besteedbaar huishoudinkomen ligt in alle vijf aardbevingsgemeenten onder het niveau van de referentiegroep. Kijken we naar de ambitie dan zien we dat het verschil met de referentiegroep kleiner is geworden. De ontwikkeling betreft echter nog maar twee jaren en de verschillen in ontwikkeling zijn voor de meeste gemeenten vrij klein.

Hoofdambitie: uitstroom opleidingen

- De ambitie van Nationaal Programma Groningen is dat het opleidingsniveau in de aardbevingsgemeenten in de komende periode sterker stijgt dan gemiddeld in de referentiegebieden. Dit betekent dat Nationaal Programma Groningen i.) een positieve ontwikkeling in de uitstroom van hbo- en wo-opgeleiden nastreeft en ii.) dat deze positieve ontwikkeling sterker is voor de aardbevingsgemeenten dan de gemiddelde ontwikkeling in de referentiegebieden.
- We zien een positieve ontwikkeling in de uitstroom van hbo en wo studenten in de provincie Groningen (+2,5%-punt). Dit is positief ten opzichte van het landelijk beeld (+1,8%-punt).
- Het aandeel hbo en wo studenten dat uitstroomt in de provincie Groningen is hoog (36,7%). Het verschil met het landelijke gemiddelde is in deze periode iets groter geworden (26,0% landelijk). Het provinciale gemiddelde wordt in belangrijke mate beïnvloed door het hoge percentage van de gemeente Groningen.
- We zien een wisselend beeld in de ontwikkeling van het percentage uitstroom hbo en wo studenten in de aardbevingsgemeenten. Oldambt zag een duidelijke stijging (+3,4%-punt) terwijl de hbo- en wo-uitstroom hier ten tijde van de vorige meting nog daalde. Oldambt heeft hiermee een behoorlijke inhaalslag gemaakt.
- Net als in 2018 ligt in 2021 het aandeel van studenten hbo en wo dat uitstroomt voor iedere gemeente in het aardbevingsgebied onder het gemiddelde van de referentiegroepen, uitgezonderd Groningen. De gemeente Groningen fungeert met de Rijksuniversiteit en hogescholen als magneet voor Noord-Nederland: jongeren uit de wijde omgeving gaan studeren in Groningen. In de gemeente Groningen is het aandeel van studenten hbo en wo dat uitstroomt hoog en gestegen (+1,2%-punt, het totaal is 60,8%) ten opzichte van 2018.
- In alle aardbevingsgemeenten en alle referentiegroepen groeide de uitstroom hbo en wo ten opzichte van de totale uitstroom. Dit ligt in lijn met de ambitie. Alleen in Midden-Groningen was de groei minder sterk dan in de referentiegroep.

“
**ONDANKS DE
STERKE DALING IS
HET WERKLOOSHEIDS-
PERCENTAGE IN
DE PROVINCIE
GRONINGEN AL
JAREN HET HOOGST
IN NEDERLAND**
”

Sub-indicator: werkloosheid

- In de provincie Groningen nam de werkloosheid af in de periode 2018 - 2022 tot een waarde van 4,0% (-2,3%-punt). Ook landelijk daalde de werkloosheid (-1,4%-punt). Ondanks de sterke daling is het werkloosheidspercentage in de provincie Groningen al jaren het hoogst in Nederland. De trendlijn laat al jaren een daling zien, met als uitzondering het eerste coronajaar 2020 waarin de werkloosheid gelijk bleef. Sindsdien zet de daling weer verder in.
- De werkloosheid is in alle aardbevingsgemeenten afgenomen. De mate waarin wisselt wel sterk (van -1,6%-punt in het Hogeland tot -3,1%-punt in Oldambt). In alle gevallen is de daling tevens sterker dan in de referentiegemeenten. Dit heeft te maken met de huidige krappe arbeidsmarkt (tekort aan arbeidskrachten voor openstaande vacatures) en de ruimte die in de aardbevingsgemeenten relatief gezien nog beschikbaar was (beschikbare arbeidskrachten in die regio): we zien hier een wisselwerking met de arbeidsparticipatie. Niet iedereen die beschikbaar is kan ook daadwerkelijk participeren.
- Net als in eerdere jaren ligt het niveau van de werkloosheid in 2022 boven het gemiddelde van de referentiegroepen. In de gemeente het Hogeland is de jaar-op-jaar ontwikkeling minder gunstig dan in de referentiegroep: in 2021 was de werkloosheid voor het eerst gelijk aan de referentiegroep, maar in 2022 was de daling minder sterk, waardoor het werkloosheidsniveau in deze gemeente weer hoger uitvalt ten opzichte van de referentiegroep. De relatief hoge werkloosheid in de aardbevingsgemeenten laat zich volgens de RUG en het UWV verklaren door een relatief groot aantal kwetsbare groepen, deels met een afstand tot de arbeidsmarkt. Vaak hebben mensen uit deze groepen moeite om aan te haken door de hogere en veranderende eisen van werk. Dit betreft bovendien een groep die het minst geneigd is te verhuizen en dus in verhouding meer achterblijft. Mensen met een zwakkere arbeidsmarktpositie dreigen hierdoor uitgesloten te worden van de arbeidsmarkt, denk aan lager opgeleiden, langdurig (oudere) werklozen, arbeidsbeperkten en niet-westerse migranten.
- De daling van de werkloosheid is in alle aardbevingsgemeenten sterker dan in de referentie gemeenten. Dit betekent dat de aardbevingsgemeenten hun achterstand op de referentiegemeenten aan het inhalen zijn.

Sub-indicator: sociaaleconomische status

- De indicator sociaaleconomische status is een samengestelde indicator voor gemeenten, bestaande uit de gemiddelde waarde van de huizen, het aandeel (sociale) huurwoningen, het aandeel bijstands- en arbeidsongeschiktheidsontvangers, het aandeel werklozen en het

- aandeel huishoudens met laag inkomen, het aandeel huishoudens met een hoog inkomen en het gemiddeld inkomen per persoon in de gemeente. De indicator wordt uitgedrukt in de plaats op de ranglijst van de 352 Nederlandse gemeenten in 2021. Een hogere notatie op de ranglijst betekent een hogere sociaaleconomische status: 1 is de gemeente met de hoogste status en 352 het laagste.
- Alle aardbevingsgemeenten staan laag op de ranglijst van sociaaleconomische status. Op een schaal van 1 tot 352 ranken de aardbevingsgemeenten van 283 in het Hogeland tot 347 in Groningen. Het totale aantal gemeenten is van 380 naar 352 gegaan tussen 2018 en 2021. Dit heeft tot gevolg dat de rangorden niet een op een vergelijkbaar zijn tussen de jaren. De rangorden geven echter wel een indicatie van verschuivingen van jaar op jaar.
- De sociaaleconomische status van de aardbevingsgemeenten ligt lager dan die van hun referentiegemeenten. Dit hangt onder meer samen met de lagere scores op de indicatoren werkloosheid en het mediaan besteedbaar huisinkomen ten opzichte van de referentiegemeenten.
- De sociaaleconomische status ontwikkelde zich gunstig in Midden-Groningen en in Oldambt (index 98,7 en 99,7), deze gemeenten stegen enkele plekken in de ranglijst. Eemsdelta, Groningen en het Hogeland zakten juist op de lijst⁷.
- De referentiegemeenten doen het beter dan de aardbevingsgemeenten, zowel in niveau als in ontwikkeling. Dit betekent dat de aardbevingsgemeenten tot dusver verder achterop raken ten opzichte van de referentiegemeenten sinds de start van het programma.

Sub-indicator: problematische schulden

- Op de peildatum van deze derde jaarlijkse Monitor waren ten opzichte van de vorige meting nog geen nieuwe waarden bekend voor deze sub-indicator. Vanwege een herijking van het indexjaar kunnen de cijfers afwijken van die in de Monitor 2022.
- Het percentage huishoudens in de provincie Groningen dat met problematische schulden kampt, is gedaald ten opzichte van 2018. De gemiddelde daling in de provincie was -0,5%-punt, een net iets sterkere daling dan de landelijke daling van -0,4%-punt.
- Het aandeel huishoudens in de provincie Groningen dat te maken heeft met geregistreerde problematische schulden daalde in 2020 weer iets verder. Van 8,6% in 2018, naar 8,3% in 2019 en 8,1% in het meest recent beschikbare jaar (2020). Deze periode viel samen met de coronacrisis. Het duurt vaak enige tijd voordat schulden als problematisch gekenmerkt

⁷ Voor het berekenen van de ontwikkeling is rekening gehouden met de tussentijdse gemeentelijke herindelingen.

“
**IN ALLE VIJF
AARDBEVINGS-
GEMEENTEN DAALDE
HET AANDEEL
HUISHOUDENS MET
PROBLEMATISCHE
SCHULDEN TUSSEN
2018 EN 2020**
”

- worden. Ook zijn niet alle schulden in een registratie te vinden, bijvoorbeeld schulden bij familieleden of kennissen. Het kan dus zijn dat huishoudens die door de coronacrisis in de financiële problemen kwamen (nog) niet zichtbaar zijn in de geregistreerde problematische schulden.
- In alle vijf aardbevingsgemeenten daalde het aandeel huishoudens met problematische schulden tussen 2018 en 2020. Ook vier van de vijf referentiegroepen zagen een daling van het percentage huishoudens met problematische schulden. Alleen in de referentiegroep van Oldambt steeg het aandeel met 0,4%-punt. Hier zou al sprake kunnen zijn van een effect van verscherpte aandacht voor vroege signalering van gemeenten en maatschappelijke organisaties als wooncorporaties, zorgverzekeraar, drinkwaterbedrijven en energieleveranciers in de aanloop naar de nieuwe Wet op Gemeentelijke Schulphulpverlening. Deze maakt meer mogelijk en ook verplicht. Door de coronacrisis is er een nieuwe risicogroep voor problematische schulden ontstaan, namelijk de ondernemers en zzp'ers.
- In gemeenten Eemsdelta, Midden-Groningen en Oldambt is de daling van het aantal huishoudens met problematische schulden sterker dan de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegemeenten. Gemeente Groningen gaat gelijk op en in het Hogeland is de daling minder sterk dan in de referentiegroepen.

Sub-indicator: stapeling in voorzieningen

- De stapeling van voorzieningen geeft een indicatie van de (soms veelzijdige) problematiek van inwoners. Deze cijfers geven inzicht in het aantal huishoudens dat gebruikmaakt van twee of meer gemeentelijke voorzieningen in het sociaal domein: de Wmo, de Jeugdwet en/of de Participatiewet. Vanwege zeer wisselende jaar-op-jaar gegevens is hier gekozen om een doorlopend gemiddelde op basis van drie jaar te nemen als meetwaarde. Hiermee ontstaat een stabiel beeld over de doorlopende ontwikkeling.
- In de provincie Groningen nam het aantal huishoudens dat gebruikmaakt van twee of meer gemeentelijke voorzieningen in het sociaal domein af, van 160 naar 124 per 1.000 huishoudens (-22,3%). Landelijk is er sprake van een iets minder sterke afname, namelijk van 133 naar 113 (-15,0%).
- In absolute aantallen (op basis van het driejarige gemiddelde) maken in gemeente Groningen minder huishoudens gebruik van twee of meer voorzieningen ten opzichte van zowel het provinciale gemiddelde als de referentiegroepen. In de andere vier gemeenten wordt er relatief

- (veel) meer gebruik gemaakt van de voorzieningen⁸.
- Het aantal huishoudens dat gebruikt maakt van twee of meer voorzieningen neemt af in de gemeente Groningen, het Hogeland en Oldambt. In Eemsdelta en Midden-Groningen neemt het aantal toe per 1.000 huishoudens (index hoger dan 100) en alleen in Eemsdelta was de toename (veel) sterker dan in de referentiegemeenten. In alle referentiegemeenten is sprake van een toename.
- Sinds 2018 is er jaar-op-jaar een licht dalende lijn te zien op provincieniveau. De individuele gemeenten fluctueren sterk in hun ontwikkeling door de jaren heen.

Sub-indicator: aandeel hbo- en wo-opgeleid

- Het aandeel hbo- en wo-opgeleiden in de provincie Groningen is 31% in 2021. Het percentage ligt iets onder het landelijk gemiddelde (31,7%).
- Het aantal hbo- en wo-opgeleiden in de aardbevingsgemeenten neemt jaarlijks toe (sinds 2018, maar ook al in de jaren daarvoor). Alleen in de gemeente het Hogeland is een kleine tijdelijke daling zichtbaar in 2019.
- Het aandeel inwoners met een hbo- of wo-opleiding is in het aardbevingsgebied onevenredig verdeeld. Net als in andere universiteitssteden zijn er in de gemeente Groningen relatief veel hbo- en wo-opgeleiden (44,4%). De andere vier gemeenten liggen onder het landelijk gemiddelde. De gemeenten het Hogeland en Midden-Groningen tellen gemiddeld 23% hbo- en wo-opgeleiden. Plaatsen als Bedum en Winsum trekken hbo- en wo-opgeleiden Groningers uit de stad aan (suburbanisatie over korte afstand). Stedelijk omgevingen hebben vaak een hoger percentage werk voor HBO/WO opgeleiden. Rurale gebieden hebben een kleiner aandeel. In de overige aardbevingsgemeenten die wat verder van de stad gelegen zijn, heeft ongeveer 18% een hbo- of wo-opleiding.
- Het aandeel hbo- en wo-opgeleiden steeg in alle vijf gemeenten. In de gemeente Groningen en Midden-Groningen is de toename sterker dan de gemiddelde toename in de referentiegemeenten.

⁸ In het algemeen betreft het driejarige gemiddelden. Voor Eemsdelta en het Hogeland ontbreken er waarden voor de jaartallen 2017 en 2018. Voor deze meting is daarom voor deze twee gemeenten gekozen voor de absolute waarde uit 2019 als waarde voor de nulmeting in plaats van een driejarig gemiddelde. De waarden voor 2021 en 2022 en de bijbehorende referentiewaarden zijn allen wel gebaseerd op driejarig gemiddelden.

Sub-indicator: voortijdig schoolverlaters

- Het aandeel voortijdig schoolverlaters in de provincie Groningen in het schooljaar 2021-2022 is 3,1%⁹. Dit is een stijging van 0,8%-punt ten opzichte van 2018. Het betreft leerlingen die in een gegeven jaar het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. In de provincie is het aandeel toegenomen, net als landelijk, maar de provinciale stijging was veel sterker (landelijke toename van 2,3% naar 2,7% (+0,4%-punt)).
- In 2018, voor aanvang van Nationaal Programma Groningen, was het provinciegemiddelde gelijk aan het landelijk gemiddelde (2,3%). In de schooljaren 2019-2020 en 2020-2021 zagen we een landelijke daling. Door de coronacrisis en het vele thuisonderwijs is de registratie van het aandeel schoolverlaters minder goed dan 'normale' schooljaren. Scholen waren in deze periode niet verplicht om verzuimmeldingen door te geven aan gemeenten. Na deze periode is er overal een stijging te zien. De stijging was in Groningen sterker dan landelijk.
- Het aandeel leerlingen dat het onderwijs zonder startkwalificatie verlaat in de aardbevingsgemeenten in het schooljaar 2021-2022 ligt tussen de 2,8% en 3,8%. In alle aardbevingsgemeenten ligt het niveau (de percentages in de tabel) hoger dan in de referentiegroepen.
- De toename is in alle aardbevingsgemeenten sterker dan de gemiddelde toename in de referentiegemeenten.

Sub-indicator: digitale vaardigheden

- Er zijn geen regionale cijfers over digitale vaardigheden beschikbaar. Uit de landelijke cijfers blijkt dat Nederlanders over het algemeen goed scoren op digitale basisvaardigheden. Van alle EU-inwoners zijn Nederlanders samen met Finnen verreweg het meest digitaal vaardig. Bijna 80% van alle 16 tot 75-jarigen heeft tenminste digitale basisvaardigheden. Het Europese gemiddelde is 54%.
- In 2022 heeft 96,8% van de Nederlanders toegang tot internet, een stijging van 0,3%-punt sinds 2018. Het percentage met internettoegang varieert heel licht jaar-op-jaar en kan als stabiel worden geïnterpreteerd.
- Nederland scoort consistent hoog op de Digital Economy and Society Index (DESI). Het aantal Nederlanders dat beschikt over digitale basisvaardigheden is sinds het begin van de metingen stabiel op ongeveer 79%. De digitale basisvaardigheden zijn opgedeeld in vier categorieën: informatie, communicatie, probleemoplossing en het creëren van content.

⁹ Voorlopige cijfers.

DE TEVREDENHEID MET DE BESCHIKBAARHEID VAN WERK IN DE REGIO STEEG IN 2022 IN ALLE VIJF GEMEENTEN

- Het gebruik van digitale technologieën binnen operationele processen (big data, AI en cloud-technologie) stijgt. In het DESI onderzoek van 2022 meldt 71,3% van de gepeilde Nederlandse ondernemers dat een tekort aan ICT-specialisten met de juiste vaardigheden een ernstige bedreiging vormt voor hun groei. Nederland scoort beneden gemiddeld op twee factoren: Het percentage vrouwelijke ICT-specialisten (18%, tegen 19% gemiddeld op EU-niveau) en het aantal afgestudeerde ICT-ers (3,1%, tegen 3,9% gemiddeld).
- Het CBS brengt samen met Eurostat de digitalisering van de Nederlandse maatschappij en economie in beeld¹⁰. Er is over een flink aantal zaken informatie bekend maar op het moment van schrijven is er nog geen data op regionale schaal beschikbaar. Bij updates van de Monitor verwachten we dat deze echter wel beschikbaar zullen worden en daarmee mogelijk bruikbaar voor de monitoring van Nationaal Programma Groningen.

Ervaren outcome: Beschikbaarheid werk

- Ondanks de relatief lage participatiegraad van de aardbevingsgemeenten, is een groot aandeel Groningers (heel) tevreden met de werkgelegenheid voor zichzelf (38%) en nog eens 44,4% staat hier neutraal in.
- Gemiddeld is 35,5% (zeer) tevreden met de werkgelegenheid in de regio in het algemeen en is 17,2% (zeer) ontevreden. Oldambt valt op met een duidelijk lagere tevredenheid in het algemeen en voor zichzelf.
- De tevredenheid met de beschikbaarheid van werk in de regio steeg in 2022 in alle vijf gemeenten. De mate waarin varieert behoorlijk per gemeente. Van +1,3%-punt in Groningen tot +17,3%-punt in Midden-Groningen. De stijging in tevredenheid gaat op met een dalende werkloosheid en een gestegen arbeidsparticipatie.

Ervaren outcome: Rondkomen

- 6% van de Groningers geeft aan dat zij het (zeer) moeilijk hebben gehad om in het afgelopen jaar rond te komen. Dat zijn veel vaker mensen met een laag inkomen (minder dan €1.000 per maand) en zelden Groningers met een inkomen van €3.000 of meer. Het gaat ook vaker om Groningers zonder een vervolgopleiding. Van deze groep geeft 43% aan (zeer) makkelijk rond te komen, tegenover 67% met een hbo- of wo-opleiding. In Eemsdelta wonen de minste mensen met moeite met rondkomen (4,1%). In Oldambt wordt daarentegen opvallend vaak aangegeven dat men moeite had met rondkomen (8,4%).

¹⁰ Te raadplegen via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-digitalisering>

DE STIJGENDE ARBEIDS- PARTICIPATIE GAAT GEPAARD MET EEN DALENDE WERKELOOSHEID

Conclusie

- In lijn met de ambitie om beter te presteren op netto arbeidsparticipatie dan gemiddeld in de referentiegebieden, bewegen de aardbevingsgemeenten in de goede richting. De ontwikkeling van de netto participatie is voor alle aardbevingsgemeenten gunstiger dan de referentiegemeenten.
  - De stijgende arbeidsparticipatie gaat gepaard met een dalende werkloosheid. Er is nog steeds sprake van een relatief lage arbeidsparticipatie in de aardbevingsgemeenten ten opzichte van de referentiegroep en landelijk (uitgezonderd gemeente Groningen). Dit hangt samen met een relatief groot aantal kwetsbare groepen, deels met een afstand tot de arbeidsmarkt.
  - In lijn met de ambitie bewegen alle vijf aardbevingsgemeenten in de goede richting. De onderlinge verschillen zijn wel groot. Groningen groeide bijna twee keer zo hard als de referentiegroep en in Midden-Groningen en Het Hogeland is het verschil positief maar klein.
- In alle vijf aardbevingsgemeenten is in de afgelopen periode voldaan aan de ambitie dat het besteedbaar huishoudinkomen sterker moet stijgen dan het gemiddelde in de referentiegebieden. Ook in 2020 ligt het besteedbare huishoudinkomen in alle vijf aardbevingsgemeenten onder het gemiddelde van de referentiegroep.
- Op dit moment voldoen vier van de vijf aardbevingsgemeenten aan de ambitie uit het Programmakader om beter te presteren op de uitstroom van hbo- en wo-studenten dan de referentiegemeenten. Alle vijf gemeenten laten een stijging zien en alleen in de gemeente Midden-Groningen is deze positieve ontwikkeling minder sterk dan in de referentiegemeenten.
  - Het aandeel hbo- en wo-studenten dat in 2021 uitstroomt ligt, net als het jaar daarvoor, onder het gemiddelde van de referentiegemeenten. De gemeente Groningen vormt een uitzondering.
  - Binnen de regio zijn zeer grote verschillen. De gemeente Groningen fungeert met de Rijksuniversiteit Groningen en hogescholen als magneet voor Noord-Nederland: jongeren uit de wijde omgeving gaan studeren in Groningen. In de afgelopen jaren zien we een positieve ontwikkeling voor de gemeenten Eemsdelta, Groningen, Het Hogeland en Midden-Groningen, en een lichte daling voor de gemeente Oldambt.
- Alle drie hoofdindicatoren ontwikkelen zich duidelijk in lijn met de ambitie. Het is echter lastig om een duidelijke link met Nationaal Programma Groningen te maken. Bovendien wordt op de sub-indicatoren veel minder positief gescoord. In het verlengde daarvan zien we vaak een samenhang tussen verschillende aspecten; een stapeling in voorzieningen komt bijvoorbeeld

- vaker voor bij huishoudens met problematische schulden, bij werkloosheid en/of huishoudens in een lage inkomenscategorie. Ook het fenomeen vroegtijdig schoolverlaten hangt samen met een dergelijke multiproblematiek.

Raakvlakken met overige ambities

- Als de bruto toegevoegde waarde in de provincie Groningen sneller moet groeien dan in de rest van Nederland vraagt dit dat de arbeidsproductiviteit per arbeidskracht structureel harder stijgt dan in de rest van Nederland. Dit kan, zoals ook in de eerdere metingen werd genoemd, alleen door verdergaande automatisering, digitalisering en robotisering. Deze trend is al volop ingezet. Beroepen, met name op mbo-2 en mbo-3 niveau, zullen ingrijpend veranderen. De grootste uitdaging voor de komende jaren is volgens SER Noord-Nederland dan ook om de beroepskwalificaties op dat niveau op peil te houden door om-, her- en bijscholing.
- Werkloosheid heeft ook impact op de economie, omdat er minder geconsumeerd en geproduceerd wordt. Zo kan een afname in werkloosheid leiden tot een groei in de vraag naar recreatieve activiteiten (horeca, cultuur, evenementen). Door deze toename in vraag zal het aanbod ook toenemen, wat de werkloosheid verder kan verminderen (Wonen en werken, SERNN).
- Hoewel het aantal hbo- en wo-opgeleiden in de aardbevingsgemeenten jaarlijks toeneemt, is het nog steeds zo dat de gemeenten Eemsdelta, Midden-Groningen en Oldambt een minder groot aandeel hbo en/ of wo-geschoolde bevolking hebben dan vergelijkbare regio's in het land. Er bestaat een duidelijke samenhang tussen het behalen van een hbo- of wo-opleiding en een hoger inkomen, een betere ervaren gezondheid en hogere tevredenheid met het leven. De veronderstelling is dat een groter aandeel hbo/ wo-opgeleiden op termijn van invloed zal zijn op de gestelde ambitie op het vlak van leefbaarheid. Daarbij is een groter aandeel hbo/ wo-opgeleid niet voor alle gemeenten even belangrijk: een goede match tussen de uitstroom uit het onderwijs en samenstelling van arbeidsplaatsen in relevante sectoren is mogelijk belangrijker.
- De arbeidsparticipatie in Groningen is relatief gezien laag. Dat betekent dat er veel 'onbenut' arbeidspotentieel is. In de een krappe arbeidsmarkt is het voor werkgevers extra lastig om geschikt personeel te vinden. De combinatie tussen lager arbeidsparticipatie en een krappe arbeidsmarkt heeft invloed op het innovatie en groeivermogen van het MKB, een relevante factor binnen de ambitie Economie. Daarnaast geeft een hogere arbeidsparticipatie hogere scores op ervaren kwaliteit van leven, relevant voor de ambitie welzijn.

- Het hebben van werk heeft een belangrijke plaats in het leven van mensen en hangt samen met andere thema's die in hun leven van waarde zijn. Arbeidsdeelname heeft grote invloed op het besteedbaar inkomen en persoonlijk welzijn. Op regionaal niveau kan het van invloed zijn op verschillende facetten van Brede Welvaart; zo kennen regio's met een lagere werkloosheid vaak een hoger gezondheids- en welzijnsniveau (denk aan psychische problematiek, leefstijl) en een hogere kwaliteit van huisvesting (bijvoorbeeld door beter onderhoud).

AMBITIE

Iedere gemeente in het aardbevingsgebied presteert beter op de leefbaarometer dan de gemiddelde ontwikkeling in haar referentiegroep.

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	EEMSDELTA	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
LEEFBAARHEIDSSCORE* > L1	Index: 2018=100	2020	100,0 6,2	100,0 7,0	100,0 7,0	100,0 6,0	100,0 6,0	100,0 6,3
Gemiddelde in de referentiegroep >			102,2 6,7	100,1 6,2	96,0 6,6	100,9 6,5	104,5 6,9	101,3 6,8
Ervaren leefbaarheid > L2	Index: 2018=100	2022	98,6 7,2	100,0 7,7	96,1 7,3	100,0 7,4	97,3 7,1	97,4 7,5
Gemiddelde in de referentiegroep >			geen referentie					nvt
Percentage inwoners met goede gezondheid > L3	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2016	2022	-8,7 61,4%	-8,5 70,3%	-5,1 71,8%	-4,8 68,6%	-3,6 67,4%	-6,8 69,1%
Gemiddelde in de referentiegroep >			-6,0 72,0%	-5,7 68,7%	-7,4 71,9%	-5,7 71,9%	-5,9 71,2%	-5,6 70,0%
Kwaliteit van de woning > L4	nmb	nmb	Cijfers nog niet beschikbaar					
Tevredenheid met het leven > L5	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2021	-1,5 84,7%	-2,1 78,5%	-2,7 84,0%	-4,8 79,9%	nmb 84,9%	-2,0 81,7%
Gemiddelde in de referentiegroep >			-1,8 85,4%	-2,3 82,8%	-1,9 84,9%	-1,8 85,2%	nmb 89,5%	-2,1 83,6%

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	COROP 1 OOST-GRONINGEN	COROP 2 DELFIJL E.O.	COROP 3 OVERIG GRONINGEN	REF NL
Tevredenheid met woning* > L6	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2021	-0,1 86,4%	-3,7 76,6%	+1,3 86,0%	+0,5 85,3%
Tevredenheid met woonomgeving* > L7	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2021	-1,4 84,4%	-12,4 72,3%	+0,3 83,4%	-1,2 82,7%

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

* Deze indicator is sinds de monitor 2022 niet voorzien van nieuwe cijfers. Vanwege een herijking van het indexjaar, kunnen de cijfers wel afwijken van die in de rapportage van 2022.

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven. In het geval er "nmb" staat is er nog geen update geweest op de peildatum 1 juli 2023
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

- L1** Score voor leefbaarheidssituatie op basis van meerdere sub-indicatoren, waarbij 1 = zeer onvoldoende, 2 = ruim onvoldoende, 3 = onvoldoende, 4 = zwak, 5 = voldoende, 6 = ruim voldoende, 7 = goed, 8 = zeergoed, 9 = uitstekend.
- L2** Gemiddeld rapportcijfer voor de eigen ervaren leefbaarheid
- L3** Percentage van de bevolking van 19 jaar en ouder vindt eigen gezondheid (zeer) goed
- L4**
- L5** Percentage van de bevolking van 18 jaar of ouder dat tevreden is met het leven

- L6** Het percentage particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is met de huidige woning. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners en op corop en provincie niveau
- L7** Het percentage particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is met de huidige woonomgeving. De woonomgeving is de omgeving en de buurt waarin een huishouden woont. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners en op corop en provincie niveau

**ERVAREN OUTCOME:
LEEFBAARHEID**

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	EEMSDELTA	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
Percentage dat vond dat de leefbaarheid in dorp of wijk de afgelopen 12 maanden (erg) vooruit is gegaan EL1	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2022	+13,8 37,2%	+1,3 37,9%	+7,0 34,4%	+17,3 40,3%	+5,4 19,7%	+8,5 35,5%
Rapportcijfer ervaren mobiliteit EL2	Index: 2020=100	2022	+17,8 40,5%	+2,1 38,4%	+11,4 40,4%	+13,1 37,9%	+12,1 29,1%	+10,8 38,0%
Percentage dat vond dat de kwaliteit van cultuur historische elementen, zoals wierden, borgen en kerken, de laatste 5 jaar (erg) vooruit is gegaan EL3	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2020	2022	4,1%	7,2%	4,2%	6,1%	8,4%	6,0%

Meetmoment oktober 2022 oktober 2020
 Methode Groninger Panel Groninger Panel
 N=2422 N=3648
 Gewogen naar leeftijd en opleidingstype binnen de gemeenten

//

GRONINGERS MET MEERVOUDIGE SCHADE RAPPORTEREN GEMIDDELD EEN LAGER CIJFER VOOR DE LEEFBAARHEID

//

3.3 Leefbaarheid

Hoofdambitie: leefbaarheidsscore

- De ambitie van Nationaal Programma Groningen is dat leefbaarheid in de aardbevingsgemeenten in de komende periode sterker stijgt dan gemiddeld in de referentiegebieden. Dit betekent dat Nationaal Programma Groningen i.) een positieve ontwikkeling van de leefbaarheid nastreeft en ii.) dat deze positieve ontwikkeling **sterker** is voor de aardbevingsgemeenten dan de gemiddelde ontwikkeling in de referentiegebieden.
- Op de peildatum van deze derde jaarlijkse Monitor waren ten opzichte van de vorige meting nog geen nieuwe waarden bekend voor deze hoofdambitie.
- De leefbaarheidsscores van de Leefbaarometer¹¹ voor de aardbevingsgemeenten varieerden in 2020 tussen 6,0 (ruim voldoende) en 7,0 (goed), op een schaal van 1,0 (zeer onvoldoende) tot 9,0 (uitstekend). Deze scores zijn ten opzichte van 2018 gelijk gebleven.

Sub-indicator: ervaren leefbaarheid

- Groningers zijn tevreden over de leefbaarheid in hun dorp of wijk. In termen van een rapportcijfer geven Groningers de leefbaarheid van hun woonbuurt eind 2022 gemiddeld een 7,5. Dit is een lichte daling ten opzichte van 2018 (7,7). De ervaren leefbaarheid in de aardbevingsgemeenten ligt rond het provinciale gemiddelde van 7,5. Van een 7,1 voor Oldambt tot een 7,7 voor gemeente Groningen.
- Wonen in de aardbevingsgemeenten maakt een significant verschil als het gaat om de ervaren leefbaarheid, met name als we kijken naar individuele schademeldingen¹². Groningers met meervoudige schade rapporteren gemiddeld een lager cijfer voor de leefbaarheid (een 7,3 bij meervoudige schade t.o.v. een 7,6 zonder schade). Dat geldt ook voor de ervaren ontwikkeling in leefbaarheid.

¹¹ De Leefbaarometer is samengesteld uit objectieve indicatoren waarmee een schatting van de leefbaarheid wordt gemaakt. Hij bestaat uit vijf onderliggende dimensies: fysieke omgeving, woningvoorraad, voorzieningen, sociale samenhang, overlast en onveiligheid. Het instrument is te raadplegen via: www.leefbaarometer.nl.

¹² De vragen over schademeldingen zijn gesteld voor onderzoek van Gronings Perspectief in september 2022. De data is op persoonsniveau gekoppeld.

//
**DE
ONTWIKKELING
VAN HET AANDEEL
INWONERS MET EEN
GOEDE ERVAREN
GEZONDHEID IS
IN ALLE AARD-
BEVINGSGEMEENTEN
NEGATIEF**

Sub-indicator: percentage inwoners met goede gezondheid

- Het percentage volwassen inwoners van Groningen dat zijn gezondheid als (zeer) goed ervaart, daalde van 2016 op 2022 naar een waarde van 69,1% (-6,8%-punt). Landelijk is de daling iets minder sterk (-5,6%-punt). Het aandeel is in 2022 vergelijkbaar met landelijk (70,0%). Een eenduidige verklaring voor de landelijke daling van de ervaren gezondheid is nog niet beschikbaar.
- De ontwikkeling van het aandeel inwoners met een goede ervaren gezondheid is in alle aardbevingsgemeenten negatief. Er zit wel verschil in de mate waarin de ontwikkeling zich negatief heeft ontwikkeld. In de gemeenten Eemsdelta en Groningen daalde het aandeel inwoners met goede ervaren gezondheid het sterkst ten opzichte van 2016 (resp. -8,7%-punt en -8,5%-punt). In Oldambt is de daling het minst sterk (-3,6%-punt).
- In Eemsdelta en Groningen is de daling groter dan in de referentiegemeenten. In de andere gemeenten is de ontwikkeling van de ervaren gezondheid minder negatief ten opzichte van de referentiegemeenten.
- De impact van de aardbevings schade op de gezondheid van Groningers is noemenswaardig. Onderzoek van Gronings Perspectief toont aan dat met name Groningers met meervoudige schade die in langdurige schadetrajecten zitten zich aanzienlijk minder gezond voelen. Daarnaast heeft het krijgen van nieuwe schades veelal een verslechtering van de gezondheid tot gevolg¹³.

Sub-indicator: tevredenheid met het leven

- De tevredenheid met het leven is in de provincie Groningen in 2021 ten opzichte van 2018 gedaald naar 81,7% (-2,0%-punt) en is lager dan het landelijke gemiddelde (83,6%). De daling is in de provincie Groningen net iets minder sterk dan de landelijke daling (-2,1%-punt).
- Terugkijkend op de ontwikkeling van de tevredenheid met het leven, zien we op zowel landelijk, provinciaal als gemeentelijk niveau in 2021 een daling. Deze trend is vanaf 2020 ingezet en viel samen met de aanvang van de coronacrisis.
- Binnen de aardbevingsgemeenten onderling is in 2021 de tevredenheid met het leven het hoogst in Eemsdelta (84,7%) en het laagst in Groningen (78,5%)¹⁴.
- De tevredenheid met het leven ontwikkelde zich in de aardbevingsgemeenten ten opzichte

¹³ Stroebe, K., Postmes, T., Kanis, B., de Jong, M., Schoutens, L., Adams, W., & Boendermaker, M. (2021) Eindrapport Gronings Perspectief fase 2: Stand van zaken, februari 2021. Rijksuniversiteit Groningen.

¹⁴ Op de peildatum van deze derde jaarlijkse Monitor waren geen nieuwe waarden bekend voor gemeente Oldambt.

- van 2018 veelal negatiever dan het gemiddelde van de referentiegebieden. Het fundament voor een hoge(re) tevredenheid met het leven wordt gevormd door inkomen en onderwijs¹⁵, beiden zijn in Groningen gemiddeld lager dan landelijk¹⁶. Daarnaast zijn de ervaren gezondheid en tevredenheid met wonen heel belangrijke bouwstenen voor de tevredenheid met het leven: het lagere uitgangspunt qua ervaren gezondheid en de impact van de aardbevingen op de woontevredenheid bieden een mogelijke verklaring voor de negatieve ontwikkeling in tevredenheid met het leven in Groningen¹⁷.

Sub-indicator: tevredenheid met de woning

- Op de peildatum van deze derde jaarlijkse Monitor waren ten opzichte van de vorige meting nog geen nieuwe waarden bekend voor deze sub-indicator. Onderstaande tekst is overgenomen uit de monitor 2022.
- In de provincie Groningen is 85,3% van de inwoners in 2021 tevreden met zijn of haar eigen woning. Landelijk is dit 85,6%. In de COROP-regio Oost-Groningen is de tevredenheid met de woning het hoogst (86,4%) en in de COROP-regio Delfzijl en omgeving het laagst (76,6%).
- Terugkijkend op de ontwikkeling van de tevredenheid met de woning in de provincie Groningen, zien we een toename van de tevredenheid van 84,8% in 2018 naar 85,3% in 2021 (+0,5%-punt). Landelijk is de tevredenheid met de woning iets sterker toegenomen, van 84,6% in 2018 naar 85,6% in 2021 (+1,0%-punt).
- We zien op het niveau van COROP-regio's een meer wisselvallige ontwikkeling. In de regio Oost-Groningen is de tevredenheid lichtelijk gedaald (-0,1%-punt), in de regio Delfzijl en omgeving is er sprake van sterkere daling (-3,7%-punt), terwijl in Overig Groningen een stijging van 1,3%-punt is gemeten.
- Een mogelijke verklaring voor de afname van de tevredenheid is aardbevingsschade aan de woningen. Al sinds 2016 toont onderzoek van Gronings Perspectief aan dat inwoners met (meervoudige) schade aan de woning zich onveiliger voelen dan inwoners zonder woningschade¹⁸.

¹⁵ CBS (2021). Welzijn en stress bij jongeren in coronatijd. Centraal Bureau voor de Statistiek. Auteurs: Rianne Kloosterman, Math Akkermans, Maartje Tummers-van der Aa, Marleen Wingen, Carin Reep

¹⁶ CBS (2020). Regionale verschillen in geluksbeleving en tevredenheid met het leven in 2013-2019. Centraal Bureau voor de Statistiek. Auteurs: Jacqueline van Beuningen en Math Akkermans

¹⁷ Sociaal Planbureau Groningen (2021). Gronings welzijn. Wat bepaalt het persoonlijk welzijn van Groningers? November 2021. Groningen: Sociaal Planbureau Groningen

¹⁸ Postmes, T., Stroebe, K., Richardson, J., LeKander, B., Greven, F., & Broer, J. (2018) Gevolgen van bodembeweging voor Groningers: Ervaren veiligheid, gezondheid en toekomstperspectief 2016-2017. Heymans Institute, University of Groningen

- Uit interviews die voor Gronings Perspectief zijn gehouden blijkt dat ook degene die zich niet onveilig voelen, constant alert zijn.¹⁹

Sub-indicator: tevredenheid met de woonomgeving

- Op de peildatum van deze derde jaarlijkse Monitor waren ten opzichte van de vorige meting nog geen nieuwe waarden bekend voor deze sub-indicator. Onderstaande tekst is overgenomen uit de monitor 2022.
- In de provincie Groningen is 82,7% in 2021 tevreden met de woonomgeving. In de COROP-regio Oost-Groningen is de tevredenheid met de woonomgeving het hoogst (84,4%) en in de COROP-regio Delfzijl en omgeving het laagst (72,3%). De tevredenheid met de woonomgeving ligt in de provincie Groningen lager dan gemiddeld in Nederland (83,8%).
- Terugkijkend op de ontwikkeling van de tevredenheid met de woonomgeving in de provincie Groningen, zien we een afname van de tevredenheid van 83,9% in 2018 naar 82,7% in 2021 (-1,2%-punt). Deze ontwikkeling wijkt af van de trend op landelijk niveau (van 83,3% in 2018 naar 83,8% in 2021).
- We zien een lichte toename in de tevredenheid met de woonomgeving in de regio Overig Groningen (+0,3%-punt), terwijl de tevredenheid in Oost-Groningen juist afneemt (-1,4%-punt).
- De afname in de tevredenheid is het grootst in de COROP-regio Delfzijl en omgeving (van 84,7% in 2018 naar 72,3% in 2021). Een mogelijke verklaring hiervoor kan worden gevonden in de eerder genoemde lagere ervaren veiligheid door de aardbevingsschade. Daarnaast laat onderzoek onder het Groninger Panel zien dat inwoners in deze regio minder goed scoren op hun veiligheid, leefbaarheid en tevredenheid met werkgelegenheid.²⁰ Dit heeft mogelijk invloed op de mate waarin men tevreden is met de woonomgeving.

Ervaren outcome: percentage dat vond de leefbaarheid in dorp of wijk (erg) vooruit is gegaan

- Een kleine groep Groningers ervaarde een verbetering van de leefbaarheid (5,7%). Dat is een daling van 3,8%-punt ten opzichte van de 2018. De grootste groep vond in 2022 dat vergeleken met 12 maanden ervoor de leefbaarheid in hun dorp of wijk gelijk was gebleven (67%). Opvallend

¹⁹ Stroebe, K., Postmes, T., Kanis, B., de Jong, M., Schoutens, L., Adams, W., & Boendermaker, M. (2021) Eindrapport Gronings Perspectief fase 2: Stand van zaken, februari 2021. Rijksuniversiteit Groningen.

²⁰ Sociaal Planbureau Groningen (2021). Gronings welzijn. Wat bepaalt het persoonlijk welzijn van Groningers? November 2021. Groningen: Sociaal Planbureau Groningen

//

RUIM EEN KWART VAN DE GRONINGERS VINDT DAT DE LEEFBAARHEID ACHTERUIT IS GEGAAN

//

53

- is dat ruim een kwart van de Groningers vindt dat de leefbaarheid achteruit is gegaan in het afgelopen jaar (27%). Groninger panelleden geven aan dat de leefbaarheid onder druk kan komen te staan door gebrek aan onderhoud van de publieke ruimte (groen, wegen en fietspaden), het verdwijnen van voorzieningen en overlast veroorzaakt door andere bewoners.
- Er zijn opvallende verschillen tussen de vijf aardbevingsgemeenten: in Oldambt geeft slechts 2,0% aan dat zij een verbetering van de leefbaarheid hebben ervaren. In Het Hogeland en Eemsdelta gaat dat om respectievelijk 7,2% en 9,2%.
- Van de aardbevingsgemeenten is Eemsdelta de enige die ten opzichte van 2018 een positieve ontwikkeling laat zien op deze indicator (+2,6%-punt). De ontwikkeling is het meest negatief in Oldambt (-15,9%-punt).

Ervaren outcome: ervaren mobiliteit

- Groningers zijn in 2022 zeer tevreden met hun eigen mobiliteit. Gemiddeld wordt dit met een rapportcijfer van een 8,8 gewaardeerd. Dit is een niet significante daling ten opzichte van 2020 (8,9). Uit de overige data blijkt dat het overgrote deel van de Groningers een auto heeft en alle voorzieningen vrij eenvoudig kan bereiken. Oudere Groningers (75 jaar en ouder) waarden de eigen mobiliteit iets minder, maar nog steeds zeer hoog (8,3). De kleine verschillen tussen de gemeenten zijn niet significant.

Ervaren outcome: percentage dat vond dat de kwaliteit van cultuurhistorische elementen in de laatste 5 jaar vooruit is gegaan

- De tevredenheid met de woonomgeving kan samenhangen met de aanwezigheid van cultuurhistorische elementen. In Groningen worden met name elementen als wierden, borgen en kerken gewaardeerd.
- 10,3% van de Groningers vindt dat de kwaliteit van deze elementen in de afgelopen 5 jaar vooruit is gegaan. Dit is iets lager dan in 2020 (13,3%).
- De ontwikkeling verschilt tussen de gemeenten. In Het Hogeland is de ervaren ontwikkeling het meest positief (15,4%) en is het verschil met de waardering in 2020 het kleinst (-1,9%-punt). In Oldambt is de ervaren ontwikkeling het meest negatief (2,7%) en is het verschil met de waardering in 2020 het grootst (-6,2%-punt).

Conclusie

- De Groningse aardbevingsgemeenten voldeden in 2020 niet aan de hoofdambitie van Nationaal Programma Groningen: de leefbaarheid bleef gelijk ten opzichte van 2018 en er in vier van de vijf gemeenten is sprake van een minder sterke positieve ontwikkeling ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegebieden. De leefbaarheid in Het Hogeland bleef hetzelfde, maar de ontwikkeling is relatief positief ten opzichte van het gemiddelde van de referentiegebieden.
- De ervaren leefbaarheid van Groningers daalde in 2022 licht. De ervaren leefbaarheid toont op diverse punten de impact van ondervonden schade door gaswinning. Meer schade hangt samen met een grotere achteruitgang in de ervaren leefbaarheid in het afgelopen jaar en met een lagere waardering voor de leefbaarheid in het algemeen. Maar het hebben van schade lijkt geen (grote) invloed te hebben op hoe tevreden Groningers zijn met hun leven in het algemeen.
- Terugkijkend op de ontwikkeling van de tevredenheid met het leven, zien we op zowel landelijk, provinciaal als gemeentelijk niveau in 2021 een daling. Deze trend is vanaf 2020 ingezet en viel samen met de aanvang van de coronacrisis. De tevredenheid met het leven heeft zich in de aardbevingsgemeenten ten opzichte van 2018 veelal negatiever ontwikkeld dan het gemiddelde van de referentiegebieden.

Raakvlakken met overige ambities

- Het valt op dat de inwoners van de aardbevingsgemeenten, ondanks een lichte afname ten opzichte van 2018, in grote aantallen tevreden zijn met hun leven. Dit zou je op basis van de lage scores van de objectief gemeten leefbaarheid via de Leefbaarometer en de eerder gesignaleerde knelpunten zoals een groter aandeel inwoners zonder vervolgopleiding, hogere werkloosheid en lager inkomen mogelijk niet verwachten. Op het eerste gezicht lijkt er sprake te zijn van een schijnbare tegenstelling. Mogelijke verklaring voor deze ogenschijnlijke tegenstelling is de hoge waardering van Groningers voor 'gelukkig', 'gezond', 'leefkwaliteit', 'ruimte' en 'veiligheid' (aspecten van Brede Welvaart die Groningers het meest belangrijk vinden).

AMBITIE

De provincie Groningen presteert beter op de Living Planet Index dan het Nederlands gemiddelde.

		Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	EEMSDDELTA	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
LIVING PLANET INDEX (LPI) >	N1	Index: 2018=100	2021						97,9 124,8
Gemiddelde in de referentiegroep >									99,6 110,0
Ecosysteemkwaliteit (areaal) >	N2	nmb	2017						nmb 17,0%
landnatuur provincies									
Emissies van fijnstof naar lucht (PM_{2,5}) >	N3	Index: 2018=100	2021	86,7 108.394	73,9 104.781	85,4 99.570	100,3 75.677	95,5 47.844	90,4 648.981
Gemiddelde in de referentiegroep >				101,1 53.095	84,6 81.780	113,2 53.232	76,6 96.327	96,4 45.169	90,0 16.649.282
Broeikasgasemissies per inwoner >	N4	Index: 2018=100	2021	113,2 58,5	89,1 4,6	89,0 219,1	90,1 10,6	101,7 11,2	90,0 28,7
inclusief elektriciteitsproductie									
Gemiddelde in de referentiegroep				98,7 9,9	86,4 5,0	106,2 13,2	89,8 22,2	94,5 8,8	93,1 11,3
Broeikasgasemissies per inwoner >	N5	Index: 2018=100	2021	147,1 49,2	87,9 4,5	98,8 12,6	90,0 10,6	101,7 11,2	105,6 11,1
exclusief elektriciteitsproductie									
Gemiddelde in de referentiegroep >				98,6 9,9	86,0 4,8	106,6 13,2	102,1 22,1	94,5 8,8	95,9 9,1
Hittestress - warme nachten >	N6	nmb	2020	nmb 0,2%	nmb 0,2%	nmb 0,0%	nmb 0,0%	nmb 0,0 %	nmb 0,1%
Gemiddelde in de referentiegroep >				nmb 1,3%	nmb 21,0%	nmb 2,6%	nmb 2,2%	nmb 0,1%	nmb 9,1%
Wateroverlast* >	N7	nmb	2010	nmb 2,1%	nmb 63,6%	nmb 67,3%	nmb 1,0%	nmb 0,0%	nmb 31,8%
Gemiddelde in de referentiegroep >				nmb 68,0%	nmb 89,8%	nmb 75,1%	nmb 81,7%	nmb 43,3%	nmb 74,1%

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- * Deze indicator is opnieuw berekend ten opzichte van de nulmeting

- N1** Definitie: De index van de trend in populatieomvang van voorkomende fauna in Groningen (1990 = 100). De LPI bevat soorten uit de soortgroepen broedvogels, dagvlinders, libellen, reptielen, amfibieën, zoetwatervissen en zoogdieren. De opgenomen waarde voor Nederland betreft de nationale index van de trend op basis van de in Groningen voorkomende soorten. Soorten die alleen in andere gebieden van Nederland voorkomen zijn hierin om een zuivere vergelijking te maken dus niet meegenomen
- N2** Aandeel landnatuur met een (vrij) hoge ecosysteemkwaliteit
- N3** Jaarlijksegemiddelde fijnstof emissie naar lucht, kg PM_{2,5}
- N4** Totale broeikasgasemissies (CO₂, CH₄, N₂O, HFK, PFK en SF₆) in CO₂-equivalenten per inwoner, ton CO₂-equivalent per inwoner
- N5** Broeikasgasemissies per inwoner exclusief elektriciteitsproductie ton CO₂-equivalent per inwoner
- N6** Percentage stedelijk oppervlak in gemeente met minstens twee weken warme nachten per jaar (nachten met gemiddelde temperatuur boven 20 graden celsius)
- N7** Het percentage oppervlak in een gebied waarin gemiddeld 2 tot 3 aantal dagen per jaar 25 millimeter of meer neerslag valt, over een periode van 30 jaar

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven. In het geval er "nmb" staat is er nog geen update geweest op de peildatum 1 juli 2023
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

ERVAREN OUTCOME: NATUUR EN KLIMAAT		Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	EEMSDelta	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN- GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
HITTESTRESS - ERVAREN GEVOELSTEMPERatuur	EN1	Procentpunt ontwik- keling ten opzichte van 2018	2022	-1,7 14,1%	-4,7 11,4%	-0,4 6,8%	+1,4 11,9%	+4,2 16,0%	-1,5 11,3%
Percentage vaak last gehad van hitte in afgelopen jaar									
WATEROVERLAST	EN2	Index: 2020=100	2022	-0,5 4,5%	-0,5 2,7%	-1,2 0,8%	-1,0 2,2%	-0,8 4,0%	-0,8 2,4%
Percentage vaak last gehad van wateroverlast in afgelopen jaar									
KWALITEIT VAN DE FYSIEKE LEEFOMGEVING (LANDSCHAP)	EN3	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2020	2022	101,3 8,1	100,0 7,9	98,8 8,1	102,6 8,0	96,2 7,5	100,0 8,0
Rapportcijfer aantrekkelijkheid landschap in provincie Groningen									
Welke aspecten van het Groninger landschap zijn het belangrijkste?	EN4		2022	1. Weidsheid 2. Rust 3. Cultuurland- schap	1. Weidsheid 2. Rust 3. Cultuurland- schap	1. Weidsheid 2. Rust 3. Cultuurland- schap	1. Weidsheid 2. Rust 3. Gevarieerdheid	1. Rust 2. Weidsheid 3. Bos	1. Weidsheid 2. Rust 3. Cultuurland- schap
Percentage dat vond dat de kwaliteit van het Groningse landschap de laatste 5 jaar (erg) vooruit is gegaan	EN5		2022	-0,2 18,3%	-3,8 16,8%	-0,1 16,2%	-9,8 21,1%	+3,9 16,7%	-2,5 17,6%

Meetmoment oktober 2022 oktober 2020
 Methode Groninger Panel Groninger Panel
 N=2422 N=3648
 Gewogen naar leeftijd en opleidingstype binnen de gemeenten

//
DE
GRONINGSE LIVING
PLANET INDEX
ONTWIKKELDE ZICH
NEGATIEVER DAN
LANDELIJK

3.4 Natuur & Klimaat

Hoofdambitie: Living Planet Index (LPI)

- De ambitie van Nationaal Programma Groningen is dat de regio beter presteert op de Living Planet Index (LPI) dan het landelijk gemiddelde. De LPI geeft de geïndexeerde trend weer van de populatieomvang van in Groningen aanwezige fauna²¹, met 1990 als basisjaar. Om te voldoen aan de doelstelling, moet de ontwikkeling van de LPI in de programmaperiode in Groningen positiever zijn dan de landelijke.
- De Groningse Living Planet Index ontwikkelde zich negatiever dan landelijk. Daarmee voldeed Groningen in 2021 niet aan de gestelde ambitie uit het Programmakader. Groningen kende ten opzichte van 2018 een lichte afname, landelijk was de LPI bijna gelijk aan het niveau van 2018. Het verschil tussen de twee trends was niet statistisch significant.
- De LPI in Groningen neemt sinds 2015 van jaar op jaar licht af. Dat is een trendbreuk: vanaf 1990 tot en met 2015 nam de LPI toe of bleef deze stabiel. Ook ten opzichte van de landelijke ontwikkeling zien we hier een verschil. Waar Groningen vanaf 1990 eerst een significant positievere trend kende dan landelijk, zien we vanaf 2015 dat er landelijk stabiliteit optreedt en de Groningse LPI licht afneemt.
- De LPI kan vanuit ecosysteemtypen worden benaderd. Groningen volgt hierin grotendeels de landelijke trends. In de afgelopen trendperiode is als het gaat om soorten sprake van een matige afname van de populatieomvang van vlinders en libellen. Voor zoogdieren en vogels zien we juist een lichte toename.
- Het is belangrijk om bij de LPI te vermelden dat een ontwikkeling in de populatieomvang van fauna over een langere tijd in kaart moet worden gebracht. Schommelingen over een of enkele jaren kunnen verschillende oorzaken hebben, zoals weerspatronen of andere zaken. Hoe langer de programmaperiode voortduurt, hoe meer zicht we krijgen op de trendmatige ontwikkeling in biodiversiteit in Groningen.

²¹ Het gaat hierbij om fauna waarvoor voldoende data op provinciaal niveau beschikbaar is. Om de ontwikkeling in Groningen te toetsen aan de landelijke, wordt de vergelijking gemaakt met de landelijke LPI op basis van dezelfde soortenset. Dat wil zeggen dat soorten die elders in Nederland voorkomen en in Groningen niet, niet worden meegenomen in de landelijke referentie. Op deze manier wordt een zuiverder vergelijking tussen de landelijke en de Groningse ontwikkeling gemaakt.

Sub-indicator: Emissies van fijnstof (PM_{2,5})²² naar lucht

- Lokale fijnstofuitstoot draagt, samen met onder meer 'import'²³ van fijnstof uit het buitenland en onder invloed van weersomstandigheden, bij aan hogere fijnstofconcentraties in de lucht. Dit leidt tot vermindering van de luchtkwaliteit en kan gezondheidseffecten teweegbrengen. Met name fijnstofdeeltjes met een doorsnee van minder dan 2,5 micrometer (PM_{2,5}) zijn schadelijk voor de gezondheid.
- Vier gemeenten presteren beter dan de referentiegroep: in Eemsdelta, Groningen, Het Hogeland en Oldambt daalt de fijnstofuitstoot. De referentiegroepen van Het Hogeland en Eemsdelta laten een stijging van de uitstoot zien. In Groningen en Oldambt daalde de uitstoot sterker dan in hun referentiegroepen. In de gemeente Midden-Groningen is sprake van een stijging van de fijnstofuitstoot ten opzichte van de startsituatie, terwijl de uitstoot in de referentiegroep afnam. De stijging is vooral toe te schrijven aan de industrie. De toekomst moet uitwijzen of dit een jaarlijkse schommeling is of een meer structurele ontwikkeling.
- Fijnstofuitstoot wordt lokaal in grote mate beïnvloed door verkeer, gebruik van hout in open haarden en industrie. In vier van de vijf gemeenten ligt de fijnstofuitstoot in 2021 hoger dan in 2020. Alleen in de gemeente Groningen is sprake van een daling ten opzichte van het vorige peiljaar.
  - In de meeste gemeenten zien we dat de fijnstofuitstoot door open haarden en door verkeer en vervoer gelijk blijft of licht toeneemt in 2021. Waar in 2020 de coronamaatregelen zorgden voor minder emissies als gevolg van vervoersbewegingen, was dit in 2021 minder het geval. De fijnstofuitstoot door open haarden neemt in alle gemeenten - zeer licht - af. Alle gemeenten vallen op door een dalende uitstoot door vuurwerk.
  - In Eemsdelta bleef de fijnstofuitstoot door de metaalindustrie ten opzichte van 2020 gelijk. In Het Hogeland draagt de toegenomen elektriciteitsproductie eraan bij dat de fijnstofuitstoot hoger is dan in 2020.

²² In dit hoofdstuk wordt met fijnstof altijd fijnstof (PM_{2,5}) bedoeld.

²³ Het RIVM schat op basis van modelmatige berekeningen in dat gemiddeld tweederde van de fijnstofconcentratie door buitenlandse bronnen wordt veroorzaakt.

//

DE UITSTOOT IN DE PROVINCIE GRONINGEN NEEMT TOE. DIE TOENAME IS GROTER DAN LANDELIJK

//

Sub-indicator: Broeikasgasemissies per inwoner

- De uitstoot van broeikasgassen per inwoner nam in de provincie Groningen ten opzichte van de startsituatie met zo'n 10% af naar 28,7 ton CO₂-equivalenten²⁴. Ook landelijk daalde de uitstoot per inwoner ten opzichte van 2018: -6,9%.
- Vier van de vijf gemeenten presteren slechter dan de referentiegroepen, ten opzichte van de startsituatie. Alleen de gemeente Het Hogeland presteert beter. In Groningen en Midden-Groningen neemt de broeikasgasuitstoot af, maar de uitstoot in de referentiegroepen daalt harder. In Eemsdelta en Oldambt neemt de uitstoot toe, terwijl die in de referentiegroepen juist afneemt.
- In de Monitor 2022 rapporteerden we over de uitstoot in het jaar 2020. In de Monitor 2023 zijn cijfers over 2021 beschikbaar. Ten opzichte van 2020 neemt de uitstoot in de provincie Groningen toe. Die toename is groter dan landelijk. Groningen volgt de landelijke trend, maar toegenomen elektriciteitsproductie in de Eemshaven in 2021 ten opzichte van 2020 versterkt de stijging.
- Per gemeente zien we dezelfde ontwikkelingen. De meeste Groningse gemeenten volgen van 2020 op 2021 op hoofdlijnen de landelijke trends. Van 2020 op 2021 neemt de uitstoot landelijk toe (+1,8%), voor het eerst sinds 2016. Dat komt met name door de koude winter van 2021. Door extra gasverbruik namen de emissies in de gebouwde omgeving toe.
- Eemsdelta en Het Hogeland hebben door hun sectorstructuur een andere dynamiek. Hoewel zij ook de hier beschreven trends volgen, hebben de energie- en industriesector een grotere impact op de cijfers. In Eemsdelta daalde de uitstoot in de industrie- en energiesector in 2021. In Het Hogeland zien we in de meeste sectoren vergelijkbare ontwikkelingen als in de overige gemeenten, maar is de uitstoot van de energiesector veel groter dan de overige sectoren bij elkaar. De CO₂-uitstoot door productie van elektriciteit nam in 2020 af naar 7,1 Mton. In 2021 nam deze uitstoot weer toe naar 9,9 Mton. Dat heeft te maken met de toegenomen productie van elektriciteit uit kolen. In 2021 stegen de aardgasprices vanaf het tweede kwartaal. De prijzen voor kolen stegen minder hard. Hierdoor werd er in 2021 meer elektriciteit geproduceerd uit kolen dan in 2020. Daarom is de daling van de emissies ten opzichte van 2018 in Het Hogeland een stuk lager.

²⁴ CO₂-equivalenten zijn een maatstaf om aan te geven in welke mate een broeikasgas bijdraagt aan de opwarming van de aarde. Zo is het effect van methaan op de opwarming van de aarde 28 keer zo sterk als dat van CO₂ (IPCC AR5). Emissie van 1 kg methaan (CH₄) kan dan ook worden uitgedrukt als emissie van 28 kg CO₂-equivalenten.

Sub-indicator: Broeikasgasemissies per inwoner exclusief elektriciteitsproductie

- In de gehanteerde methode hebben elektriciteitscentrales een zeer grote invloed op de indicator broeikasgasemissies per inwoner in een gemeente. Kort gezegd is alle uitstoot van CO₂ als gevolg van elektriciteitsproductie toegerekend aan de gemeente waar de centrale staat, in plaats van de gemeenten waar de elektriciteit verbruikt wordt. Door deze indicator ook exclusief elektriciteitsproductie te laten zien, krijgen we beter zicht op de ontwikkeling in andere sectoren.
- De gemeente Eemsdelta kent een nog forsere stijging van de uitstoot ten opzichte van de startsituatie. Dit komt doordat de afname van uitstoot door elektriciteitsproductie in de afgelopen jaren in deze indicator niet wordt meegenomen. Voor de gemeente Het Hogeland geldt net als vorig jaar dat de ontwikkeling zonder de centrales meer lijkt op die van andere gemeenten, met een daling van 1,2% ten opzichte van de startsituatie. De totale emissies zijn zonder centrales vergelijkbaar met Midden-Groningen en Oldambt. Het Hogeland presteert op deze indicator ook beter dan de referentiegroep, waarin een daling te zien is.
- In de andere vier gemeenten treden geen noemenswaardige verschillen op, omdat in deze gemeenten geen elektriciteitscentrales staan. In de referentiegroep van Midden-Groningen is dit wel het geval. Bij deze indicator nemen we de centrales niet mee, waardoor de gemiddelde uitstoot in de referentiegroep voor deze indicator lager is. Daardoor scoort Midden-Groningen op deze indicator positiever dan de referentiegroep, en negatief op de indicator inclusief elektriciteitscentrales.

Overige sub-indicatoren

- Op de peildatum van Monitor 2023 waren ten opzichte van de nulmeting geen nieuwe waarden bekend voor de sub-indicatoren hittestress, wateroverlast en ecosysteemkwaliteit van landnatuur.

//
**INWONERS
VAN GRONINGEN
HEBBEN MINDER
LAST VAN
WATEROVERLAST
DAN VAN
HITTESTRESS**
//

Ervaren outcome: Hittestress

- Hittestress komt met name voor in steden. Uit de nulmeting bleek al dat er in Groningen nauwelijks hittestress voorkomt, als er gekeken wordt naar de oppervlakte binnen een gemeente waar meer dan 14 warme nachten per jaar voorkomen.
- Groningers ervaren echter wel degelijk hitte. Het percentage Groningers dat hitte ervaart ligt op 11,3%, variërend van 6,8% in Het Hogeland tot 16,0% in Oldambt. Opvallend hierbij is dat de ervaren hitte in de meest verstedelijkte gemeente (Groningen) duidelijk afnam. In andere gemeenten zien we verschillende ontwikkelingen in 2022 ten opzichte van 2020.

Ervaren outcome: Wateroverlast

- Het aantal dagen dat er in het huidige klimaat extreme neerslag valt (gemiddeld aantal dagen >25mm) en er objectief sprake is van wateroverlast, ligt in de provincie Groningen lager dan in de rest van Nederland.
- Inwoners van Groningen hebben minder last van wateroverlast dan van hittestress. 2,4% van de Groningers gaf aan vaak last te hebben gehad van wateroverlast, dat is een lager percentage dan in 2020. In alle gemeenten is sprake van een zeer lichte afname in 2022 ten opzichte van 2020.

Ervaren outcome: Kwaliteit van de fysieke leefomgeving (landschap)

- Er zijn relatief weinig veranderingen in de ervaren aantrekkelijkheid van het Groningse landschap in 2022 ten opzichte van 2020. Voor de provincie blijft het gemiddelde cijfer dat Groningers geven gelijk met een 8,0. Per gemeente schommelt de waarde enigszins, waarbij alleen de gemeente Oldambt opvalt met een daling van 3,8% ten opzichte van 2020.
- Als we kijken naar de ervaren ontwikkeling van de landschapskwaliteit zien we dat in de meeste gemeenten minder mensen dan in 2020 vinden dat de kwaliteit van het Groningse landschap in de laatste vijf jaar (erg) vooruit ging. Dit percentage nam van 20,1% in 2020 af naar 17,5% in 2022. In alle gemeenten neemt het percentage af, van een zeer lichte afname in Het Hogeland en Eemdelta tot een flinke afname van 9,8%-punt in Midden-Groningen. De gemeente Oldambt springt eruit met juist een stijging: in 2020 vond 12,8% van de inwoners nog dat de kwaliteit van het landschap was verbeterd, in 2022 was dit 16,7%. Opvallend is dat het algemene rapportcijfer door inwoners van Oldambt juist lager is dan in 2020.

//

**DE RUST EN
WEIDSHEID VAN
HET GRONINGSE
LANDSCHAP
WORDEN
BENOEMD ALS
BELANGRIJKSTE
ASPECTEN**

//

- In alle gemeenten worden de rust en weidsheid van het Groningse landschap benoemd als belangrijkste aspecten. Ook het cultuurlandschap komt in verschillende gemeenten terug.

Conclusies

- Groningen voldoet nog niet aan de ambitie uit het Programmakader op het gebied van Natuur en Klimaat. De ambitie is om beter te presteren op de Living Planet Index dan het landelijk gemiddelde.
- Ten opzichte van de startsituatie in 2018 is de Groningse LPI sterker afgenomen dan haar landelijke equivalent. We constateren dat de LPI van jaar op jaar licht afneemt in Groningen. Dit zal gedurende de programmaperiode moeten worden omgedraaid om aan de ambitie te voldoen.

Raakvlakken met overige ambities

- Met name bij de uitstoot van broeikasgassen en fijnstof is de gemeentelijke sectorstructuur van belang. Een toegenomen economische activiteit in sectoren als elektriciteitsproductie of chemische industrie kan een belangrijke impact hebben op zowel de emissies van diverse stoffen als op indicatoren als bruto toegevoegde waarde en het aantal banen. Hoe meer duurzame energiedragers worden gebruikt in de totale energiemix, zowel voor energetisch gebruik als voor grondstoffen, hoe meer deze koppeling tussen groei en emissies wordt verzwakt. Investerings in duurzame energietechnologie kunnen bovendien ook nieuwe economische kansen en verdienmodellen met zich meebrengen.

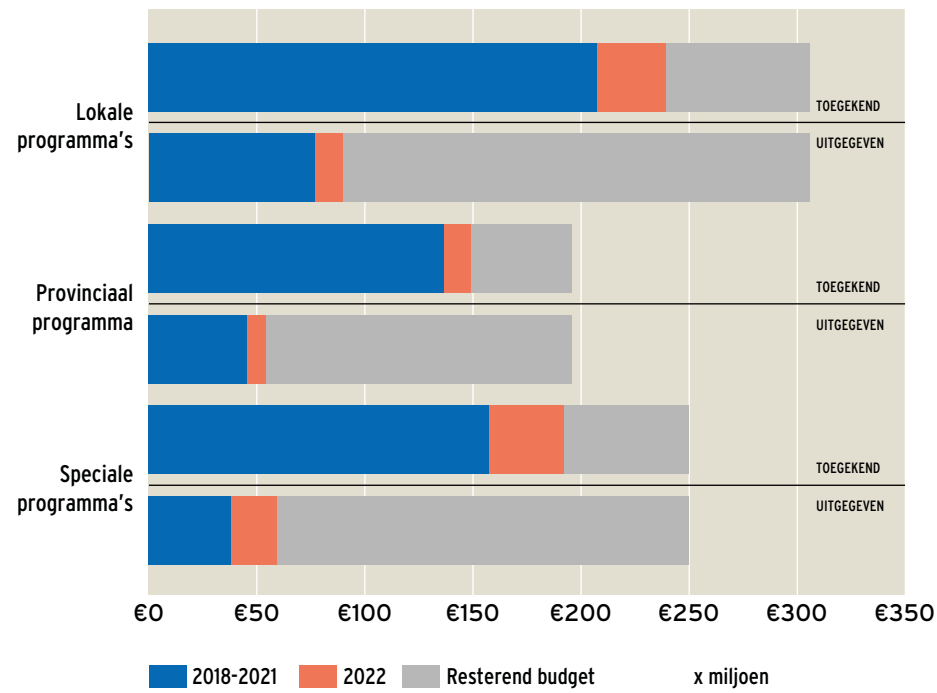
4

Output

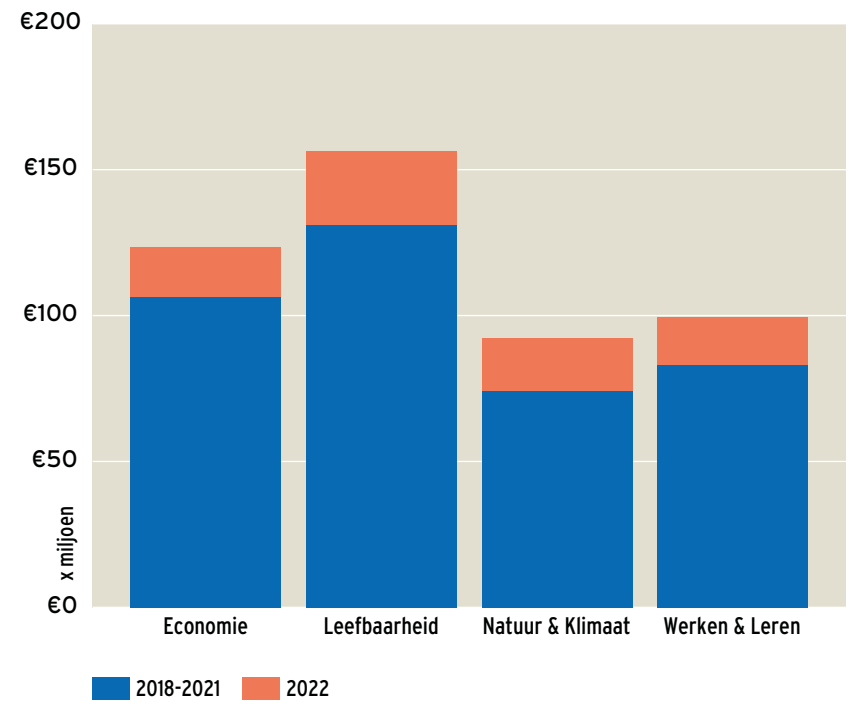
Om de doelen op het gebied van de vier ambities te realiseren ondersteunt Nationaal Programma Groningen een groot aantal projecten. In dit hoofdstuk kijken we naar de voortgang van deze projecten. Dit hoofdstuk bevat:

- **Projectenanalyse:** in 4.1 kijken we naar de samenstelling van de projectenportefeuille, de voortgang van projecten en afgeronde projecten tot en met 31 december 2022.

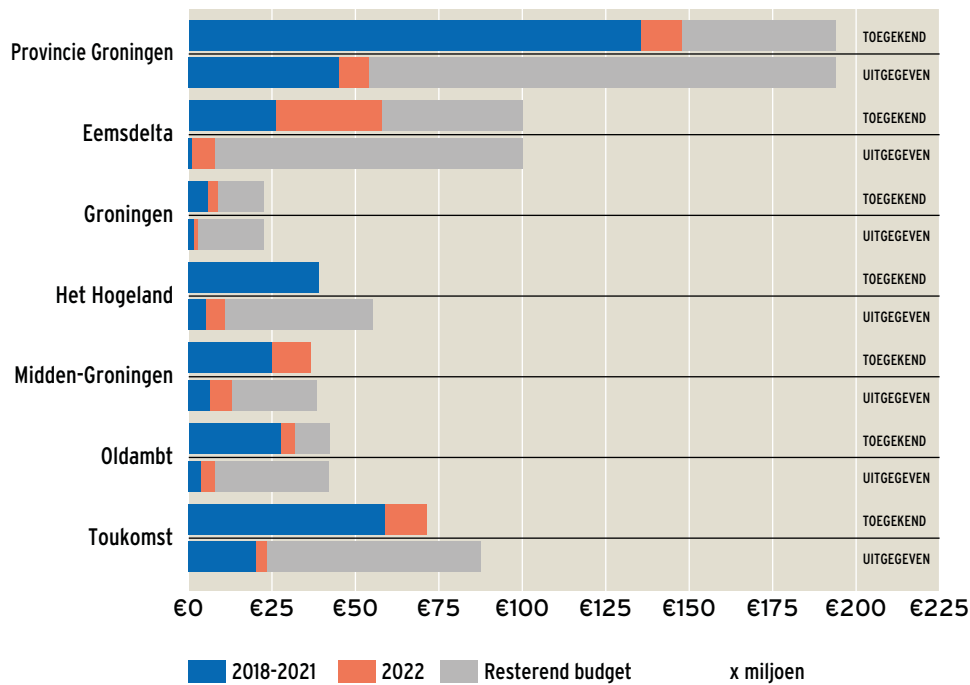
Toegewezen middelen naar programmacategorie

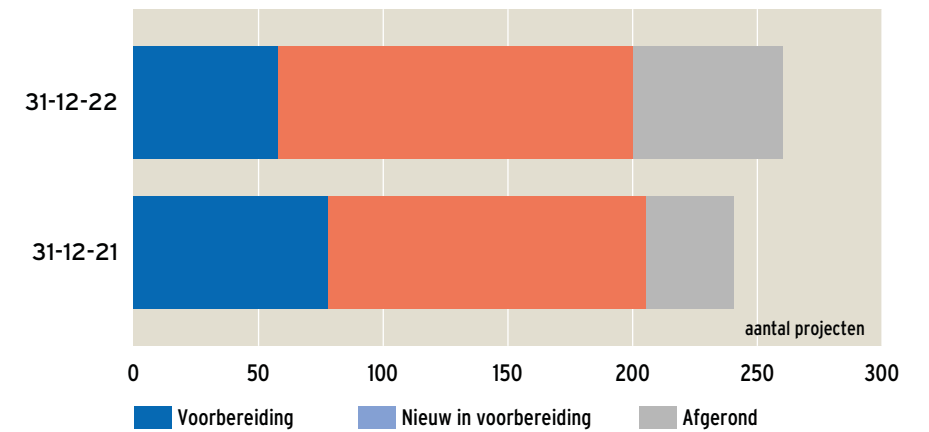
Toegewezen middelen per ambitie

Toegewezen middelen naar programma

Projectfasering

4.1 Projectenanalyse

Het doel van de projectenanalyse is vroegtijdig in beeld te brengen op welke ambities vanuit de inzet van het programma effecten te verwachten zijn én waar deze effecten in de regio landen. De Monitor geeft daarmee een eerste beeld van de **beoogde effecten** van Nationaal Programma Groningen. Gedurende de looptijd van het programma verwachten we vanuit de monitoring ook inzicht te krijgen in hoeverre ontwikkelingen in de outcome-indicatoren en impact variabelen verklaard kunnen worden vanuit afgeronde projecten in de projectenportefeuille.

In de analyse maken we onderscheid tussen:

- Samenstelling van de portefeuille;
- Voortgang van de projecten ten opzichte van de Monitor 2022;
- Afgeronde projecten ten opzichte van de Monitor 2022.

De conclusies en gepresenteerde cijfers in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op een analyse van de projectaanvragen en aangeleverde data vanuit Nationaal Programma Groningen. Deze projectaanvragen worden opgesteld door de indiener en technisch beoordeeld door het programmabureau. Sinds medio 2020 doet een externe beoordelingscommissie de inhoudelijke beoordeling van deze projectaanvragen. Om een beeld te krijgen van de ontwikkelingen van een aantal specifieke programma's (o.a. de bewonersinitiatieven) hebben we daarnaast het jaarverslag over 2022 geraadpleegd.

In de grafieken op de volgende bladzijde maken we de huidige stand van de projecten en programma's onder Nationaal Programma Groningen inzichtelijk. Onder Nationaal Programma Groningen hangen verschillende deelprogramma's: lokale programma's, speciale programma's en een provinciaal programma. In dit hoofdstuk maken we onderscheid tussen:

- Gereserveerde middelen: dit zijn de totaal beschikbare middelen per programma, binnen de huidige afspraken - de ruimte die nog overblijft nadat de huidige projecten van middelen zijn voorzien duiden we hier aan als 'resterend budget';
- Toegewezen middelen: dit zijn programmamiddelen die aan goedgekeurde projecten gegund zijn;
- Uitgegeven middelen: dit zijn programmamiddelen die binnen deze goedgekeurde projecten ook daadwerkelijk zijn uitgegeven.

//
IN 2022
IS IN TOTAAL
€78,2 MILJOEN
TOEGEKEND
AAN NIEUWE
PROJECTEN
//

4.1.1 Samenstelling projectenportefeuille

In 2019 maakten de samenwerkende overheden een eerste financiële verdeling, waarbij ze de middelen verdeelden over het provinciale programma en de programma's van de vijf deelnemende gemeenten (lokale programma's). Daarnaast zijn er speciale programma's die vanuit Nationaal Programma Groningen zijn geïnitieerd of waaraan het programma een financiële bijdrage levert, waaronder Toukomst. Binnen Nationaal Programma Groningen is voor de looptijd van het programma in totaal €1,15 miljard aan startkapitaal beschikbaar, waarvan tot op heden €743,5 miljoen is gereserveerd en €575 miljoen is toegekend aan projecten. Er blijft binnen de huidige afspraken dus €168,5 miljoen over voor nieuwe projecten. Naast de gereserveerde €743,5 miljoen is er nog €406,5 miljoen te verdelen binnen het programma.

- **In totaal is nu 77,3% van de gereserveerde middelen aan projecten toegekend, vorig jaar was dat 67,1%.** In 2022 is in totaal €78,2 miljoen toegekend aan nieuwe projecten. Dat is ruim €30 miljoen minder dan in 2021. Bij gemeenten is dit iets minder dan vorig jaar. Bij Toukomst is een toename te zien. Binnen het provinciale programma zijn flink minder middelen toegekend dan in het jaar 2021. Ten opzichte van de gereserveerde middelen lopen alle drie typen programma's ongeveer gelijk op in het toekennen van middelen (76-78% van de gereserveerde middelen waren toegekend).
- **Er zijn grote verschillen tussen gemeenten in toekenning van gereserveerde middelen.** In absolute zin vallen de gemeenten Eemsdelta en Het Hogeland op in 2022. Waar de andere drie gemeenten enkele miljoenen hebben toegekend aan projecten, is dat bij Eemsdelta en het Hogeland respectievelijk €12,5 en €11,5 miljoen. Per gemeente schommelen de toekenningen per jaar. Vorig jaar concludeerden we al dat Toukomst op stoom kwam. Dat blijft ook in 2022 zo met €31,8 miljoen toegekende middelen. De meeste gemeenten kenden inmiddels meer dan driekwart van de gereserveerde middelen toe aan projecten. In Het Hogeland is 95% van de reservering inmiddels in projecten vertaald. Oldambt is hierop de enige uitzondering met 40% toekenningen.
- **Leefbaarheid blijft de meest bediende ambitie binnen Nationaal Programma Groningen.** De projecten die in 2022 zijn goedgekeurd door het bestuur, richten zich relatief gezien het meeste op Leefbaarheid. Economie, Natuur & Klimaat en Werken & Leren laten alle drie een vergelijkbare toename zien in de hoeveelheid programmamiddelen die ingezet worden. Omdat de ambitie Leefbaarheid al langer de ambitie is waar initiatiefnemers het meest op inzetten, neemt de 'voorsprong' van de ambitie Leefbaarheid toe. Met name Werken & Leren en Natuur & Klimaat blijven in absolute zin achter op de andere ambities.

- **Nieuwe projecten uit 2022 hebben een verwachte gemiddelde multiplier van 1,5.** Dat betekent dat voor elke euro die vanuit Nationaal Programma geïnvesteerd wordt, andere partijen ook €0,50 verwachten te investeren. Voor het provinciaal programma is een randvoorwaarde dat minstens 50% van de begroting uit cofinanciering moet bestaan. Net als vorig jaar verwachten nieuwe projecten dit te halen; de gemiddelde multiplier van die projecten is zelfs 3,1. Bij de lokale programma's wordt bij projecten uit 2022 ook opvallend veel cofinanciering gerealiseerd, met een multiplier van 2,2. Toukomstprojecten betreffen veelal (bottom up) initiatieven vanuit bewoners en hebben daarom logischerwijs een veel lagere multiplier (0,2). Voor Toukomstprojecten is ook geen voorwaarde van cofinanciering gesteld. Doordat er in 2022 relatief veel programmamiddelen zijn toegekend aan Toukomstprojecten, is de gemiddelde multiplier van alle nieuwe projecten uit 2022 met 1,5 relatief laag.
- In totaal leidt het programma nu tot een verwachte investering (vanuit het programma en vanuit derden) van ongeveer €2,2 miljard, waarvan Nationaal Programma €575 miljoen voor haar rekening neemt. Cofinanciering is veelal afhankelijk van enkele grote projecten met zeer hoge multipliers: vijf projecten hebben bij elkaar al een investering van €1,2 miljard. Dan gaat het zowel om publieke als private partijen en vooral om grote projecten met hoge multipliers.

4.1.2 Voortgang projecten

Wanneer middelen zijn toegekend aan projecten, kunnen programmagelden uitgegeven worden en daarmee effect sorteren. Tot en met 2022 is binnen Nationaal Programma Groningen €201,9 miljoen aan programmamiddelen uitgegeven; dat is 35% van de toegekende middelen en 17,5% van het totale bedrag dat het programma over haar looptijd beschikbaar heeft.

- **De uitgaven waren in 2022 ruim €16 miljoen lager dan in 2021.** De uitgaven bedroegen in 2022 in totaal ruim €42 miljoen. In 2021 was dat volgens de laatste cijfers €57,8 miljoen. Binnen lokale en speciale programma's is een vergelijkbare hoeveelheid programmageld uitgegeven als vorig jaar. Binnen de speciale programma's is wel een duidelijk verschil te zien: in 2021 werden de middelen vooral uitgegeven binnen het Erfgoed- en Zorgprogramma en het Impulsoket. In 2022 liggen de uitgaven meer bij Toukomst. Vorig jaar kregen Toukomstprojecten voor het eerst veel middelen toegekend. Dat vertaalt zich dus een jaar later ook in projectuitgaven.

//
**IN TOTAAL
ZIJN TOT EN
MET 2022
60 PROJECTEN
ONDER
NATIONAAL
PROGRAMMA
GRONINGEN
AFGEROND**
//

68

- **Projecten bewegen zich steeds nadrukkelijker van voorbereiding naar uitvoering en afronding.** Nationaal Programma Groningen heeft in 2022 36 projecten meer in de portefeuille dan in 2021. Een groot aantal projecten verschoof in het afgelopen jaar van de voorbereidingsfase naar de uitvoeringsfase. Ook verdubbelde het aantal afgeronde projecten bijna.
- **Kleinere projecten lopen gemiddeld sneller vertraging op.** Bij 116 van de projecten waar informatie over beschikbaar is, zien we vertraging ten opzichte van de opgegeven einddatum in de aanvraag. 20 van deze projecten hebben meer dan 20 maanden vertraging en gemiddeld gaat het om 18 maanden per project. 54 projecten worden volgens planning of zelfs sneller wordt uitgevoerd, waarbij 6 projecten meer dan 20 maanden versneld zijn. Gemiddeld gaat het hier om 6 maanden versnelling per project. Opvallend is dat vertraagde projecten gemiddeld veel minder groot in omvang zijn: gemiddeld hebben projecten die volgens planning of sneller verlopen ruim twee keer zoveel middelen toegekend gekregen.

4.1.3 Afgeronde projecten

In totaal zijn tot en met 2022 60 projecten onder Nationaal Programma Groningen afgerond. Binnen deze projecten is €22 miljoen aan programmagelden uitgegeven.

- **De 60 afgeronde projecten zijn een klein deel van de totale programmagelden.** Gemiddeld gezien gaat het bovendien om relatief kleine projecten: een gemiddeld afgerond project heeft zo'n €366.000 uitgegeven. Bij de huidige toekenningen heeft een gemiddeld project een totale programmabijdrage van ruim €2.000.000. In absolute getallen zijn de meeste projecten afgerond op lokaal niveau, gevolgd door het provinciaal programma. Dit komt deels omdat binnen de speciale programma's een klein aantal grote, langlopende projecten of programma's is opgestart in het begin van de programmaperiode. Logischerwijs zien we dat de meeste projecten die zijn afgerond in 2018 en 2019 zijn begonnen. De afgeronde projecten bedienden Leefbaarheid het meest, gevolgd door Werken & Leren.
- **Het is - net als vorig jaar - nog erg vroeg om effecten vanuit Nationaal Programma op de vier ambitiedoelen te verwachten.** Er mag verwacht worden dat projecten hun resultaten opleveren wanneer ze zijn afgerond. Hierbij moet gezegd worden dat ook binnen lopende projecten middelen worden uitgegeven.

5

Verant- woording

5.1 De jaarlijkse Monitor als onderdeel van een langjarige monitorings- en evaluatiecyclus

Nationaal Programma Groningen is een langlopend programma. Het consortium heeft de opdracht gekregen de doelmatigheid, doeltreffendheid en impact van het programma structureel te monitoren en te evalueren. Daartoe ontwikkelt het consortium gedurende de programmaperiode drie producten:

- Een nulmeting (februari 2021) die inzicht geeft in de startpositie van Groningen en de opgaven die aan het begin van de programmaperiode spelen in het gebied.
- Een jaarlijkse Monitor (2021 t/m 2029) die inzicht geeft in de voortgang van het programma op het gebied van output (projecten en programma's), outcome (indicatoren en randvoorwaarden) en impact (Brede Welvaart en imago).

De informatie die we jaarlijks verzamelen in deze Monitor fungeert als dataverzameling voor een tussen- en een eindevaluatie van Nationaal Programma Groningen op een later moment in de programmaperiode. Hierin beoordelen we de doelmatigheid, doeltreffendheid en impact van het programma in de volle breedte. De ex durante evaluatie zal het karakter hebben van een lerende evaluatie, waarbij lessen worden getrokken voor de dan resterende programmaperiode. De jaarlijkse Monitor fungeert als instrument om de voortgang van het programma en de tussenstand als het gaat om realisatie van de programma-ambities, te toetsen. We maken inzichtelijk hoe de, in het Programmakader geformuleerde, ambities ervoor staan. Hiervoor wordt voor de vier programma-ambities een indicatorenset gebruikt. Voor de hoofddoelstellingen op het gebied van Brede Welvaart en imago zijn speciale instrumenten ontwikkeld. Wanneer het gaat om de projectenportefeuille en de programma's die zijn ingediend, wordt met name inzichtelijk gemaakt hoe de middelen verdeeld, toegewezen en uitgegeven zijn, hoe gerapporteerd wordt over de randvoorwaarden en welke effecten op basis van de beschikbare documentatie te verwachten zijn op de programma-ambities.

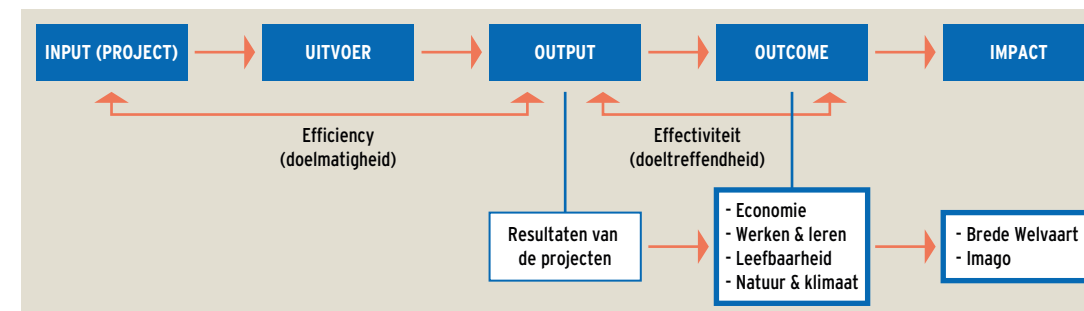
Met de Monitor laten we daarmee zien hoe Groningen zich ontwikkelt ten opzichte van de startsituatie zoals geschetst in de nulmeting. De ontwikkeling ten opzichte van de nulmeting wordt weergegeven in een index of in procentpunten²⁵. Per gemeente en per indicator is een kleur toegekend. Deze kleuren geven aan of de gemeente in kwestie zich positief (groen) of negatief of gelijk (rood) ontwikkelt ten opzichte van de gemiddelde

²⁵ Voor de huidige Monitor is het indexjaar voor alle indicatoren gelijk gezet naar 2018. Dit is het laatste jaar waarin helemaal geen activiteiten plaatsvonden vanuit Nationaal Programma Groningen. Dat betekent dat er geen rechtstreekse vergelijking is met het rapport van de nulmeting. We verwijzen daarom naar de uitgangssituatie in 2018 in plaats van naar het rapport 'nulmeting Nationaal Programma Groningen'.

ontwikkeling van de referentiegemeenten. De kleur is een weergave van de ambitie van Nationaal Programma Groningen; namelijk beter presteren dan de referentiegroep. Er wordt hier alleen gekeken naar de mate waarin de ontwikkelingen tussen de gemeenten en de referentiegemeenten zich verhouden. Dit staat los van de absolute ontwikkeling binnen de gemeente ten opzichte van de uitgangssituatie.

Een integrale beoordeling van deze effecten en randvoorwaarden door het consortium vormt geen onderdeel van de jaarlijkse monitor. Bij de hierboven genoemde evaluatiemomenten wordt wel op verschillende onderdelen hiervan ingegaan. De jaarlijkse monitoringsrapporten vormen een belangrijke informatiebron voor de evaluaties. Er wordt daarnaast om het jaar aanvullende informatie verzameld ten behoeve van de evaluatiemomenten. Dat gaat om een deel van imago en om de ervaren outcome op basis van het Groninger Panel. Voor imago wordt voor de groep Groningers en niet-Groningers een jaarlijkse uitvraag gedaan.

De monitorings- en evaluatiecyclus van Nationaal Programma Groningen is erop gericht om inzicht te geven in de doelmatigheid, doeltreffendheid en impact van het programma. Hiermee wordt getracht een zo aannemelijk mogelijke verbinding te maken tussen de bestede programmamiddelen (input) en projectresultaten enerzijds en de vier programma-ambities, de Brede Welvaart in en het imago van Groningen anderzijds. Met andere woorden: we onderzoeken de invloed van uitgevoerde projecten in Groningen op doelvariabelen als bruto toegevoegde waarde en Brede Welvaart. In Figuur 6 is de genoemde samenhang schematisch weergegeven.

Figuur 6: Samenhang: van input naar impact

Tegelijkertijd is het vinden van harde causale verbanden tussen de bovengenoemde aspecten om verschillende redenen onmogelijk. De werking van Nationaal Programma Groningen is niet los te zien van de unieke, niet-reproduceerbare sociale context van Groningen. Hierdoor valt het effect van het programma niet als in een laboratorium van haar omgeving te 'scheiden'. Het programma kan bovendien juist werken dankzij of ondanks de aanwezigheid van contextuele factoren. Daarnaast is een groot aantal externe factoren van invloed op de programma-ambities, de Brede Welvaart en het imago van Groningen. Zo kan Nationaal Programma Groningen op de ambitie Economie een groot succes zijn, maar kan door macro-economische ontwikkelingen de Brede Welvaart flink dalen of vice versa.

Ondanks dat absolute uitspraken over de effectiviteit van beleid hierdoor niet mogelijk zijn, zorgt bewustzijn van deze beperking voor realistische en betekenisvolle evaluaties. Het ontbreken van de mogelijkheid om harde causale verbanden te leggen, betekent dat het de uitdaging en opdracht van het consortium is het verband tussen Nationaal Programma Groningen en de genoemde doelvariabelen zo aannemelijk mogelijk te maken.

In de aanpak van de monitorings- en evaluatiecyclus zullen wij diverse activiteiten uitvoeren om de causale validiteit van het onderzoek te maximaliseren:

- We hebben voorafgaand aan de programmaperiode een nulmeting uitgevoerd, om zo de startsituatie in de regio in kaart te brengen;
- We hebben instrumenten ontwikkeld om de doelvariabelen op een goede manier in kaart te brengen: de Imago-Index en de BWI-NPG;
- We hebben per gemeente een referentiegroep samengesteld, waarin zowel de gemiddelde ontwikkeling in het afgelopen jaar als over de gehele programmaperiode uitgelicht wordt;
- We hebben een expertteam ingericht, dat het consortium adviseert in het duiden van onder meer externe trends en ontwikkelingen en de werking van het programma;
- Vanaf 2021 voeren wij de monitoring van het programma jaarlijks uit en baseren de evaluaties mede hierop, zodat zowel de voortgang van de projecten als de doelvariabelen continu en langjarig in kaart gebracht wordt;
- De evaluaties zullen niet alleen een productevaluatie bevatten waarin naar effectiviteit gekeken wordt, maar ook een proces- en planevaluatie, waarin we kijken naar de wijze waarop het programma opgebouwd is en uitgevoerd wordt. Zoals hierboven genoemd worden deze verschillende onderdelen op verschillende momenten beoordeeld gedurende de looptijd van het programma;

- In de evaluaties zal ook expliciet aandacht worden besteed aan de perceptie van de werking van het programma uit drie betrokkenheidslagen: de uitvoerders van projecten, de doelgroepen van projecten en de inwoners van Groningen. Hiervoor zal onder meer gebruik worden gemaakt van het Groninger Panel, een representatief panel van ruim 6.000 Groningers.

5.2 Indicatoren

Het consortium heeft voorafgaand aan de nulmeting de indicatoren uit het monitoringsraamwerk uit het programmakader vertaald naar een set indicatoren. De indicatoren met betrekking tot de vier ambities zijn geselecteerd op basis van de volgende criteria:

- De mate waarin de indicatoren daadwerkelijk het bedoelde concept (namelijk de vier ambities) meten;
- De openbare beschikbaarheid van data om te voorkomen dat nieuw onderzoek uitgevoerd moet worden;
- De beschikbaarheid van data op een bruikbaar geografisch schaalniveau, bij voorkeur op gemeenteniveau, zodat een vergelijking met referentiegemeenten mogelijk is;
- De actualiteit van data: van recente datum en bij voorkeur jaarlijks geactualiseerd, zodat de data zoveel mogelijk betrekking heeft op de programmaperiode en jaarlijks de progressie kan worden vastgesteld.

Als onderdeel van de jaarlijkse monitoring en evaluatie wordt ieder jaar naar de gebruikte set indicatoren gekeken, zodat aangesloten wordt op nieuwe inzichten en nieuwe gegevens. Voor de uitvoer van de Monitor 2023 heeft het consortium de indicatoren set geëvalueerd op volledigheid en dekking van alle thema's en zeggingskracht. Dit heeft voor de Monitor 2023 ertoe geleid dat er twee indicatoren zijn aangepast en dat er een herindeling heeft plaats gevonden met betrekking tot ervaringen van Groningers.

5.2.1 Aanpassingen in indicatoren

Ten opzichte van de afgelopen Monitors is een indicator op een andere wijze berekend.

INDICATOR	OMSCHRIJVING	WIJZIGING
EW3 RONDKOMEN	Percentage dat over het algemeen (veel) moeite heeft om van het inkomen van hun huishouden rond te komen	Door een nieuwe meetmethode is er een trendbreuk t.o.v. deze indicator in de Monitor 2021. Eerder werd gevraagd hoe vaak men in de afgelopen 12 maanden moeite had met rondkomen, op een schaal van nooit tot heel vaak. Voor de huidige Monitor is gevraagd naar hoe goed men in het algemeen kan rondkomen, op een schaal van zeer moeilijk tot zeer makkelijk. Als gevolg hiervan geven we in deze Monitor geen trend weer voor deze indicator. Deze keuze is gemaakt om methodisch aan te sluiten bij landelijke onderzoeken vanuit CBS.

5.2.2 Herindeling “Ervaringen van Groningers”

In de Monitor 2021 was voor het eerst een paragraaf opgenomen met “Ervaringen van Groningers” (paragraaf 3.5 in de Monitor 2021). In deze paragraaf werd gesproken over de impact van het programma, aan de hand van de uitkomsten van de Groninger Panel uitvraag over Brede Welvaart in oktober 2020. Dit betrof een interessante paragraaf met veel nuttige informatie, maar het was ook erg uitgebreid en met overlap met de indicatoren die bij de Ambities worden gepresenteerd. Voor de huidige Monitor is daarom gekozen voor een integratie van deze subjectieve indicatorenset met ervaringen van Groningers met de objectieve indicatorenset bij de Ambities. De indeling is thematisch opgepakt, waardoor de bespreking van de subjectieve indicatoren logisch gekoppeld is met de objectieve indicatoren. Door deze aanpassing bleken enkele indicatoren op het gebied van leefbaarheid niet meer nodig:

INDICATOR	OMSCHRIJVING	MOTIVATIE
ERVAREN LEEFBAARHEID	Rapportcijfer tevreden met de leefbaarheid in dorp of wijk	Dit is al onderdeel van de outcome indicatoren (L2).
TEVREDENHEID WONING	Rapportcijfer tevreden met de woning/woonruimte	Deze indicator heeft een overlap met L6, tevredenheid met de woning. We willen één behouden. L6 is alleen op COROP-niveau beschikbaar maar biedt wel een landelijke vergelijking en wordt daarom behouden.
TEVREDENHEID MET KWALITEIT WONING	Percentage (zeer) tevreden met de staat van onderhoud en percentage (zeer) tevreden met de energiezuinigheid van de woning	De zeggingskracht van deze indicatoren valt buiten het bereik van het programma.
TOEKOMST-PERSPECTIEF	Wat is nodig om dorp of wijk in de toekomst leefbaar te houden?	De zeggingskracht van deze indicatoren valt buiten het bereik van het programma: meer passend voor de invulling van programma's als voor de monitoring ervan.
ERVAREN GEZONDHEID	Percentage met (zeer) goede ervaren gezondheid	Overlap met L3 (percentage inwoners goede gezondheid). L3 is een hoofdindicator en geeft een landelijke vergelijking. De beschikbaarheid was eens per 4 jaar en is recent aangepast naar iedere 2 jaar. Daarmee vervalt de toegevoegde waarde van de Groningse indicator.
TEVREDENHEID MET HET LEVEN	Rapportcijfer tevredenheid met het leven in het algemeen	Overlap met L5 (percentage dat tevreden met het leven is), welke jaarlijks wordt voorzien van een update in de Regionale Monitor Brede Welvaart van CBS.

Wij werken de cijfers voor alle indicatoren jaarlijks bij aan de hand van de meest actuele data. Het komt regelmatig voor dat cijfers eerst naar buiten worden gebracht als "voorlopige cijfers" om vervolgens een jaar of enkele jaren later bijgewerkt te worden naar "definitieve cijfers". Voor sommige indicatoren zijn de cijfers over de afgelopen jaren bijgesteld. Dit kan in sommige gevallen ook met terugwerkende kracht resulteren in een iets andere ontwikkeling tussen de nulmeting, de eerste jaarlijkse meting en de huidige jaarlijkse meting. Voor de huidige Monitor is bovendien het indexjaar voor zo veel mogelijk indicatoren gelijkgezet naar 2018, het laatste jaar waarin helemaal geen activiteiten plaatsvonden vanuit Nationaal Programma Groningen. Door deze herijking kunnen cijfers in deze Monitor afwijken van de eerdere monitoren. Voor Brede Welvaart blijven we vooralsnog 2019 als referentiejaar hanteren, omdat toen de eerste versie van

de Monitor Brede Welvaart door CBS, die de basis vormt voor de Brede Welvaarts Index en de rangschikking op Brede Welvaart, werd gepubliceerd.

In bijlage A is meer informatie te vinden over alle gebruikte indicatoren.

5.3 Samenstelling van referentiegroepen

De realisatie van de ambities en de impact van Nationaal Programma Groningen worden in deze meting beschouwd door te volgen hoe de Groningse gemeenten zich ontwikkelen ten opzichte van de referentiegroep. Elk van de aardbevingsgemeenten in de regio is daartoe ingedeeld in een eigen referentiegroep met vergelijkbare gemeenten uit de rest van Nederland. De ontwikkeling van de outcome indicatoren en de Brede Welvaart in de referentiegroep dient als referentiekader voor betreffende gemeente.

Referentiegroepen bestaan uit een set van referentiegemeenten. Referentiegemeenten zijn gemeenten die qua verstedelijking en inkomen 'statistisch' zo dicht mogelijk bij de Groningse gemeenten liggen. Daarbij is ook rekening gehouden met het inwonersaantal. De referentiegroepen zijn tot stand gekomen op basis van 3 dimensies en indicatoren (zie tabel 2):

Tabel 2: Dimensies en indicatoren t.b.v. referentiegroepen

Dimensie	Indicator
1. Mate van verstedelijking	omgevingsadressendichtheid
2. Inkomen	gestandaardiseerd besteedbaar inkomen in 2018
3. Bevolkingsomvang	aantal inwoners op 1 januari 2018

Per gemeente is voor elk van de 3 dimensies een standaarddeviatie berekend. De referentiegemeenten zijn die gemeenten die op elk van de drie dimensies

- niet meer dan 1,5 standaarddeviatie afwijken van de doelgemeente;
- alsmede per indicator niet meer dan 50% afwijken t.o.v. de doelgemeente; en
- die niet in de provincie Groningen liggen.

Op basis van de som van de procentuele verschillen tussen de gemeente en referentiegemeente voor elk van de 3 dimensies, is een rangschikking op basis van gelijkenis gemaakt en de top 10 meest vergelijkbare referentiegemeenten voor

elke doelgemeente geselecteerd. In tabel 3 en 4 zijn per gemeente (respectievelijk aardbevingsgemeenten en overige gemeenten de referentiegemeenten opgenomen. Deze gemeenten vormen samen de referentiegroep. De ontwikkeling van de referentiegroep als geheel vormt het referentiekader voor de realisatie van de ambities en impact. De referentiegemeenten blijven in principe gelijk voor de komende 10 jaar, maar wanneer er sprake is van gemeentelijke herindelingen zal daarvoor worden gecorrigeerd.

REFERENTIEGEMEENTEN

GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	EEMSDelta (APPINGEDAM, LOPPERSUM EN DELFIJL)
Tilburg	Hollands Kroon	Terneuzen	Hellendoorn	Noordoostpolder
Eindhoven	Waadhoeke	Barneveld	Montferland	Berkelland
Nijmegen	Noardeast-Fryslân	Vijfheerenlanden	Dronten	Schagen
Enschede	Midden-Drenthe	Krimpenerwaard	Oude IJsselstreek	Steenwijkerland
Leiden	Leudal	Hardenberg	Raalte	Oude IJsselstreek
Arnhem	Opsterland	Noordoostpolder	Deurne	Goeree-Overflakkee
Maastricht	Medemblik	Overbetuwe	Gemert-Brakel	Dronten
	De Fryske Marren	Doetinchem	Epe	Waadhoeke
	Achtkarspelen	Lingewaard	Noordoostpolder	Noardeast-Fryslân
	Altena	Hoogeveen	Berg en Dal	Raalte

Tabel 3: Samenstelling referentiegroepen aardbevingsgemeenten

REFERENTIEGEMEENTEN

PEKELA	STADSKANAAL	VEENDAM	WESTERKWARTIER	WESTERWOLDE
Voerendaal	Deurne	Beuningen	Hardenberg	Borger-Odoorn
Opmeer	Gemert-Bakel	Gilze en Rijen	Altena	Aa en Hunze
Boekel	Hellendoorn	Haaksbergen	Waadhoeke	De Wolden
Reusel-De Mierden	Montferland	Langedijk*	De Fryske Marren	Buren
Grave*	Epe	Stein	Hollands Kroon	Tubbergen
Kapelle	Echt-Susteren	Aalten	West Betuwe	Borsele
Simpelveld	Halderberge	Ermelo	Noardeast-Fryslân	Veere
Landerd*	Aalten	Winterswijk	Medemblik	Gulpen-Wittem
Bergen (L.)	Noordenveld	Cuijk*	Coevorden	Roerdalen
Beesel	Renkum	Nunspeet	Beekdaelen	Sluis

Tabel 4: Samenstelling referentiegroepen overige gemeenten

* Deze gemeenten zijn sinds 2022 door gemeentelijke herindelingen opgegaan in andere gemeenten. Deze gemeenten worden vanaf 2022 (met terugwerkende kracht) niet meer meegenomen in het berekenen van de gemiddelden van de groep referentiegemeenten.

De referentiegemeenten in de referentiegroep staan gerangschikt op de mate van vergelijkbaarheid, de meest vergelijkbare bovenaan. Het kan voorkomen dat een gemeente minder dan 10 referentiegemeenten overhoudt. De reden hiervoor is dat er dan minder gemeenten zijn die in elk van de 3 variabelen minder dan 1,5 standaarddeviatie afwijkt.

5.4 Monitoring impact: Brede Welvaart, imago

Nationaal Programma Groningen streeft met de realisatie van de vier gekozen ambities een verbetering na van de Brede Welvaart en het imago van Groningen. Om te kunnen volgen in hoeverre de realisatie van de vier ambities daadwerkelijk deze impact heeft, is het zaak de ontwikkeling van de Brede Welvaart en het imago te monitoren. Bij aanvang van Nationaal Programma Groningen werd zowel het concept Brede Welvaart als het imago niet (frequent) op regionale schaal gemeten, zoals voor de outcome indicatoren wel het geval was. Voor beide concepten zijn ten behoeve van de monitorings- en evaluatiecyclus van Nationaal Programma Groningen meetinstrumenten ontwikkeld.

In de structurele monitoring en evaluatie van Nationaal Programma Groningen vertegenwoordigen de inwoners van de regio een centrale positie. Door de persoonlijke ervaring van inwoners langdurig te monitoren, in aanvulling op de objectieve indicatoren, wordt een beeld geschetst van hoe het gaat met Groningers in de context van Nationaal Programma Groningen. We bevragen inwoners via het Groninger Panel tweejaarlijks op hun ervaren Brede Welvaart op het gebied van werken en leren, leefbaarheid en natuur en milieu. Imago en ervaren impact zijn in deze Monitor geüpdatet.

5.4.1 Brede Welvaart

Er is steeds meer aandacht voor het verbeteren van Brede Welvaart in de regio, zoals in het Regio Dealbeleid (zie ook Weterings et al., 2020). Brede Welvaart richt zich niet alleen op de economische aspecten van welvaart, zoals het bruto nationaal product, maar ook op andere aspecten, zoals de gezondheidssituatie en veiligheidsbeleving in de woonbuurt. Het gebruik van Brede Welvaart voor beleidsontwikkeling heeft een vlucht genomen met het rapport van de Nobelprijswinnende economen Joseph Stiglitz en Amartya Sen en de econoom Jean-Paul Fitoussi (Stiglitz, Sen en Fitoussi, 2009). De OECD vergelijkt sindsdien met de 'Better life index' de Brede Welvaart tussen verschillende landen, gebaseerd op de voorkeur voor aspecten van Brede Welvaart van bezoekers van hun website. Stegeman et

al. (2017) hebben deze voorkeuren gebruikt om een indicator voor Brede Welvaart voor Nederland te construeren.

Voor het versterken van regio's is het belangrijk om Brede Welvaart ook lokaal te kunnen meten. Een belangrijke stap is de publicatie van de Regionale Monitor Brede Welvaart door het CBS (2020). De Regionale Monitor Brede Welvaart is een dashboard van 39 indicatoren die gezamenlijk een beeld geven van de staat en ontwikkeling van Brede Welvaart in de gemeente of regio. Het CBS heeft er anders dan de OECD voor gekozen om de set aan indicatoren niet samen te vatten in één index met als belangrijkste argument dat informatie ontbreekt over de voorkeur voor de indicatoren van een representatieve groep in de samenleving (CBS 2019). Het ontbreken van een Brede Welvaartsindex maakt het voor beleidsmakers moeilijk om te bepalen wat de belangrijkste onderdelen zijn waarop provincie en gemeenten moeten inzetten om Brede Welvaart in de regio te verbeteren (zie ook Van Bavel et al., 2019).

Ten behoeve van Nationaal Programma Groningen is door onderzoekers van Aletta Advies een Brede Welvaartsindex voor Nederlandse gemeenten en regio's geconstrueerd aan de hand van de persoonlijke voorkeuren van inwoners van de provincie Groningen²⁶. Het meten van Brede Welvaart vanuit Gronings perspectief sluit aan bij de behoefte van Nationaal Programma Groningen om voor investeringen in de regio het perspectief van mensen in de regio centraal te stellen.

Methode

Hybride methode voor Brede Welvaart

Er zijn verschillende mogelijkheden om tot één maatstaf voor Brede Welvaart te komen. In Decancq et al. (2013) worden drie methoden besproken: data-gestuurd, normatief, en hybride. Bij een hybride methode wordt de weging van de verschillende indicatoren bepaald op basis van de gerapporteerde voorkeuren van de bevolking. De hybride methode wordt gebruikt voor het construeren van de OECD 'Better Life Index' en de 'Brede Welvaartindicator' voor Nederland (Stegeman et al., 2017). Wij gebruiken deze methode voor het meten van Brede Welvaart in Nederlandse gemeenten en regio's vanuit Gronings perspectief.

²⁶ Een uitgebreide versie van deze verantwoording staat in Van Ooijen, R., J. van der Vaart en J.O. Mierau. Regionale welvaartsindex wijst op structurele achterstand Groningen. ESB, 106(4800S), 26 augustus 2021: <https://esb.nu/esb/20065897/regionale-welvaartsindex-wijst-op-structurele-achterstand-groningen>

Brede Welvaart indicatoren

Om tot één maatstaf van Brede Welvaart te komen gaan we uit van het dashboard van indicatoren volgens de Regionale Monitor Brede Welvaart van het CBS (CBS 2020). De sterke punten van dit dashboard zijn dat 1) de selectie van indicatoren wetenschappelijk is onderbouwd volgend uit het rapport van de commissie Stiglitz (Stiglitz, Sen en Fitoussi, 2009) en 2) de indicatoren jaarlijks beschikbaar zijn op gemeente, COROP of provincieniveau. Indien een indicator op gemeenteniveau ontbreekt, gebruiken we het COROP of provincieniveau. De beperkingen van dit dashboard zijn dat 1) niet alle indicatoren jaarlijks geactualiseerd worden en 2) de indicatoren met een vertraging van tenminste een jaar beschikbaar komen. De indicatoren op de verschillende ambities van Nationaal Programma Groningen worden soms met een grotere regelmaat 'ververst' dan de Regionale Monitor en geven op dat aspect dan ook een actueler beeld. De index voor Brede Welvaart geeft een breed beeld van de trend in de provincie.

Om alle indicatoren op een zinvolle wijze te kunnen samenvoegen tot een index, hebben wij de indicatoren omgezet naar standaardscores. Om de trend in de Brede Welvaartindex te kunnen bepalen gebruiken we de berekende standaardisatiewaarden voor 2019 (nulmeting) ook voor de andere jaren. We gaan daarbij steeds uit van de gemeentelijke indeling op 1 januari 2021.

Een aantal aspecten van Brede Welvaart zoals gedefinieerd door het CBS komt sterk met elkaar overeen. De indicatoren 'ervaren gezondheid' en 'personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen' hebben bijvoorbeeld beide betrekking op de (ervaren) gezondheid van mensen. Om dubbeltelling te voorkomen, gebruiken wij het gemiddelde van deze gestandaardiseerde indicatoren om de index te bepalen.

Brede Welvaart vanuit Gronings perspectief

Niet iedere indicator draagt in gelijke mate bij aan Brede Welvaart. Om het relatieve gewicht op een objectieve manier te bepalen, hebben we in 2020 een online vragenlijst voorgelegd aan het Groninger Panel dat een representatieve afspiegeling is van inwoners (leeftijd 20 jaar en ouder) van de provincie Groningen. In de vragenlijst krijgen panelleden 12 keer een keuze voorgelegd tussen twee indicatoren die 'iets' of 'veel' verbeteren (de overige indicatoren blijven onveranderd). Elk panellid krijgt een andere set aan keuzes voorgelegd (in totaal zijn er 12 verschillende sets). Op deze manier kunnen we heel nauwkeurig achterhalen hoeveel waarde inwoners van de provincie Groningen aan een verbetering van iedere indicator hechten - en wat de belangrijkste onderdelen zijn waarop

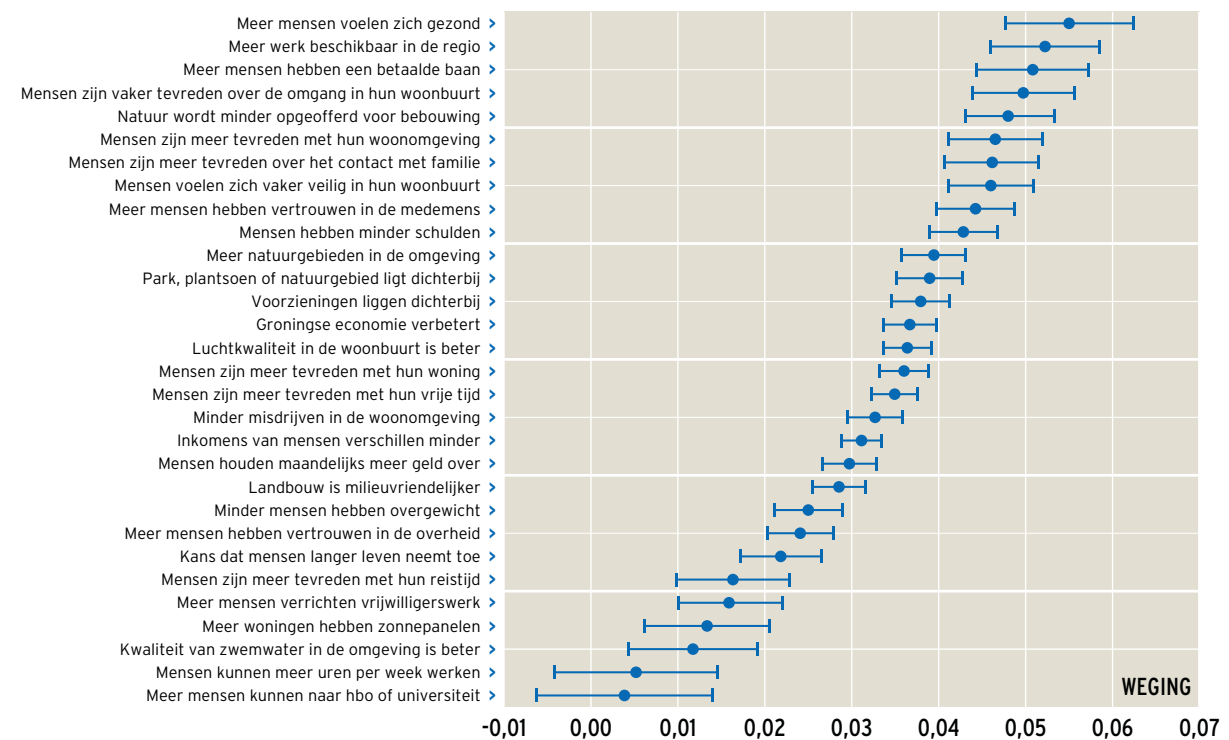

provincie en gemeenten moeten inzetten om Brede Welvaart in de regio te verbeteren. Het meten van Brede Welvaart middels deze 'stated preference' methode is uitgebreid gedocumenteerd en gevalideerd in Benjamin et al. (2014).

Resultaten

In totaal namen in 2021 3.518 van de 7.120 panelleden deel aan het onderzoek, wat een gebruikelijke respons is in het Groninger Panel. Er zijn verschillen in de respons naar leeftijd, geslacht en opleidingsniveau (vooral jongere mensen hebben een lage respons) waar we rekening mee houden in de analyse. Observaties met missende waarden voor leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, en de vragenlijst hebben we verwijderd. Er bleven hierdoor 3.077 personen over voor de analyse.

Figuur 7 bevat de ranking van de geschatte gewichten voor de verschillende indicatoren. Inwoners van de provincie Groningen vinden gezondheid, werkgelegenheid, (sociale omgang in) hun woonbuurt, en behoud van landschap en natuur de belangrijkste aspecten van Brede Welvaart, terwijl de hoogte van het opleidingsniveau als het minst belangrijk wordt gezien.

Figuur 7: Ranking van de geschatte gewichten voor de verschillende indicatoren

Berekenen van de Brede Welvaart Index vanuit Gronings perspectief

De wegingsfactor van iedere CBS indicator in de Brede Welvaartsindex schatten we met behulp van een probit regressie. We modelleren daarbij de keuze van panelleden voor een verbetering van steeds één van de onderdelen van Brede Welvaart ten opzichte van de verbetering van een ander onderdeel. De steekproefverdeling naar leeftijd, geslacht en opleidingsniveau wijkt af van de populatieverdeling in de provincie Groningen. We wegen daarom onze resultaten naar leeftijd, geslacht en opleidingsniveau zodat deze representatief zijn voor inwoners van de provincie Groningen. De Brede Welvaart Index vanuit Gronings perspectief (BWI-NPG) is de somscore van de gestandaardiseerde indicatoren vermenigvuldigd met de wegingsfactor. We tellen hierbij de waarde op van de gemeente met de laagste Brede Welvaart in 2019 en delen het getal vervolgens door de maximale waarde in 2019, zodat de BWI-NPG in 2019 op een schaal van 0 tot 1 gemeten is. In andere jaren kan de welvaartwaarde afwijken van de 0-1 schaal, omdat we normaliseren met de waardes gemeten in 2019. De BWI-NPG op provinciaal en landelijk niveau wordt berekend op basis van het gewogen gemiddelde (bevolkingsomvang) van de bijbehorende gemeenten.

Naast de absolute waarde van de Brede Welvaart Index NPG berekenen we een relatieve maatstaf. Deze maatstaf geeft de relatieve Brede Welvaart weer ten opzichte van de overige gemeenten in Nederland en wordt berekend op basis van de absolute Brede Welvaart Index NPG voor alle gemeenten in een gegeven jaar, verdeeld in 100 percentielgroepen. Gemeenten met een hoge BWI-NPG score komen in een hoge percentielgroep terecht. Naarmate de BWI-NPG score lager is, wordt een gemeente in een lagere groep ingedeeld.

Literatuur

- › Benjamin, Daniel, Ori Heffetz, Miles Kimball, & Nichole Szembrot (2014). "Beyond Happiness and Satisfaction: Toward Well-Being Indices Based on Stated Preference." *American Economic Review* 104, no. 9: 2698-2735.
- › CBS (2020) Technische toelichting op de regionale Monitor Brede Welvaart 2020, Centraal Bureau voor de Statistiek.
- › Decancq, Koen, & María Ana Lugo (2013). "Weights in Multidimensional Indices of Wellbeing: An Overview." *Econometric Reviews* 32, no. 1: 7-34.
- › Stegeman, H., M. Badir, en A. Rijpma (2017) Een indicator voor bredere welvaart voor Nederland. *ESB*, 102(4746), 2-5.
- › Stiglitz, J., A.K. Sen en J.-P. Fitoussi (2009) The measurement of economic performance and social progress revisited: reflections and overview. *OFCE Document de travail*, 2009-33. Te vinden op spire.sciencespo.fr.
- › Van Bavel, B., S. Hardeman, en A. Rijpma (2019) Vervolgstappen voor integrale welvaartsmeting. *ESB*, 104(4772), 22-25.
- › Weterings, A., E. Buitelaar E. Evenhuis, en A. Thissen (2020) Het verbeteren van de Brede Welvaart in regio's vergt normatieve keuzes. *ESB* te verschijnen.

5.4.2 Imago

Om de ontwikkeling van het imago te kunnen monitoren is in 2020 een imagomonitor ontwikkeld in opdracht van Nationaal Programma Groningen. In november 2020 is het imago van Groningen voor het eerst gemeten aan de hand van deze nieuwe methode. De monitor is in 2020 ontwikkeld en uitgevoerd door een consortium bestaande uit de Rijksuniversiteit Groningen, For the Love of Place en de Hanzehogeschool. Vanaf 2022 wordt de imagomonitor in opdracht van Nationaal Programma Groningen conform het ontwerp van 2020 jaarlijks uitgevoerd door onderzoeksbureau Kantar. De imagomonitor onder de doelgroep bedrijven wordt tweejaarlijks uitgevoerd.

De doelgroepen van de monitor zijn personen in Groningen, personen buiten Groningen, talenten in Groningen en talenten buiten Groningen, bedrijven in Groningen en bedrijven buiten Groningen (in Nederland). Voor de monitoring van Nationaal Programma Groningen maken we alleen gebruik van de data voor Groningers en niet-Groningers en Groningse en niet-Groningse bedrijven. In 2020 werd nog geen onderscheid gemaakt tussen Groningse en niet-Groningse bedrijven, omdat het aandeel Groningse bedrijven

te laag was om representatief te zijn. In 2022 is dat onderscheid er wel. Uit de data van 2020 zijn de Groningse bedrijven gefilterd, zodat ook over 2020 een betrouwbaar beeld voor niet-Groningse bedrijven is gecreëerd. In deze Monitor 2023 ontbreken bedrijven. Conform de tweejaarlijkse cyclus zitten die weer in de Monitor 2024.

De Imago Monitor-methodiek is ontwikkeld door Martin Boisen (For the Love of Place), Sierdjan Koster (Rijksuniversiteit Groningen), Karel Jan Alsem en Jan Wever (Hanzehogeschool Groningen). De methodiek is bij de O-meting in 2020 voor het eerst toegepast in opdracht van Nationaal Programma Groningen. Sinds 2022 wordt de imagomonitor uitgevoerd door Kantar, in opdracht van Nationaal Programma Groningen. Hun doorontwikkeling heeft plaatsgevonden in samenwerking met Karel Jan Alsem en Jan Wever van Hanzehogeschool Groningen en Sierdjan Koster van Rijksuniversiteit Groningen. De vragenlijst als geheel en de ISI als onderdeel daarvan zijn gelicentieerd als Creative Commons. Er verschijnt een uitgebreide rapportage over imago van de hand van onderzoeksbureau Kantar.

De belangrijkste uitgangspunten van de monitor zijn:

- Het zelfbeeld, het ontvangen beeld en het geprojecteerde beeld worden gemeten (schaal -10 tot +10);
- Onderdeel is de Image Sentiment Index (ISI).
- ISI is een door For the Love of Place ontwikkeld concept. De vragenlijst als geheel en de ISI als onderdeel daarvan zijn gelicentieerd als Creative Commons. Naast een overall imagoscore van -10 tot 10 biedt ISI inzicht in hoe respondenten denken dat het imago zich de afgelopen vier jaar en het afgelopen jaar ontwikkelde en zich het komende jaar en de komende vier jaar zal ontwikkelen;
- Er wordt gevraagd naar spontane en geholpen associaties met Groningen en hoe belangrijk die zijn;
- Specifiek voor bedrijven is een module waarin vestigingsplaatsvoorkeuren worden onderzocht;
- Respondenten krijgen extra vragen over bijvoorbeeld hun postcode, leeftijd, opleidingsniveau en functie.

De dataverzameling is in 2023 uitgevoerd onder het eigen panel van Kantar. De respons was onder personen in Groningen 621, onder personen buiten Groningen 1442. De data die betrekking hebben op de inwoners van Groningen en de niet-Groningers zijn na dataverzameling herwogen en representatief gemaakt op de volgende

achtergrondkenmerken: gender, leeftijd, opleidingsniveau, grootte huishouden en regio (deze laatste alleen voor de niet-Groningers). Als consortium zijn wij nauw betrokken geweest bij de ontwikkeling en uitvoering van de nulmeting.² We nemen de data zoals die is aangeleverd door de onderzoekers over.

Met het realiseren van de vier programma-ambities streeft Nationaal Programma Groningen ernaar dat het imago van Groningen verbetert binnen en buiten de provincie. Om te bepalen of de realisatie van de ambities ook daadwerkelijk leidt tot een verbetering van het imago binnen en buiten de provincie volgen wij de gedurende de monitoring- en evaluatie periode van Nationaal Programma Groningen de volgende indicatoren:

- jaarlijks: zelfbeeld personen in Groningen (schaal -10 tot +10);
- jaarlijks: ontvangen beeld personen buiten Groningen (schaal -10 tot +10);
- tweejaarlijks: zelfbeeld bedrijven in Groningen ((schaal -10 tot +10);
- tweejaarlijks: ontvangen beeld bedrijven in Nederland (schaal -10 tot +10).

Als bij de (twee)jaarlijkse metingen de gemiddelde score op elk van deze drie onderdelen hoger is dan de gemiddelde score bij de voorgaande meting, beschouwen we de impactdoelstelling tijdens de betreffende meting als gehaald.

Het ontvangen beeld, de Image Sentiment Index, imagoaspecten en associaties met Groningen gebruiken we voor duiding en analyse en worden alleen dan onderdeel van onze rapportage wanneer ze inzichten geven die van toegevoegde waarde zijn voor de monitoring en evaluatie van Nationaal Programma Groningen. Mogelijk zullen andere provincies de imagomonitor in de toekomst ook gaan uitvoeren. Die ontwikkelingen volgen we en gebruiken we waar mogelijk en noodzakelijk voor analyse en duiding van de Groningse ontwikkeling. Een uitgebreide versie van de rapportage is te vinden via de website van Nationaal Programma Groningen.

6

Het consortium

E&E Advies, Sociaal Planbureau Groningen en Aletta Advies vormen samen het consortium dat verantwoordelijk is voor de structurele monitoring en evaluatie van Nationaal Programma Groningen. Het doel van onze evaluatie en monitoring van Nationaal Programma Groningen is om de effecten van het programma in kaart te brengen, maar ook om als onafhankelijke partij tussentijds te signaleren wat er goed gaat en wat er beter kan. Wij helpen de regio te leren en de impact van het programma zo groot mogelijk te maken. Onze intrinsieke motivatie om bij te dragen aan het toekomstperspectief voor Groningen en haar inwoners is daarbij een sterk verbindende factor.

E&E Advies is een adviesbureau geworteld in Groningen en helpt hoofdzakelijk partijen in het publieke domein de regionale economische structuur duurzaam te versterken en de energietransitie te versnellen. Diensten van het bureau zijn het bieden van ondersteuning bij beleids- en strategieontwikkeling, project- en programmamanagement en detacheringen, monitoring en evaluatie. E&E advies heeft veel ervaring met de monitoring en evaluatie van meerjarige programma's in de context van publiek-private samenwerkingen.

Sociaal Planbureau Groningen is een onafhankelijk kenniscentrum voor sociaal-maatschappelijke vraagstukken. Het planbureau is onderdeel van CMO STAMM. Het kenniscentrum signaleert en monitort trends en ontwikkelingen in het sociale domein en heeft als doel de provincie, gemeenten en maatschappelijke organisaties in Groningen te ondersteunen bij het maken van beleid en uitvoering daarvan in de praktijk. Specifieke expertise ligt op het terrein van leefbaarheid, participatie en welzijn en zorg. Het planbureau is zeer ervaren op het gebied van monitoring van meerjarige programma's, kwalitatief onderzoek en evalueren met burgers en andere stakeholders.

Aletta Advies is de adviestak van Aletta Jacobs School of Public Health (AJSPH) van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). Aletta Advies vormt de brug tussen wetenschappelijk onderzoek en praktijkgerichte vraagstukken en is de ingang naar de wetenschappelijke kennis van de RUG, het UMCG, de Hanzehogeschool en de academische partners van AJSPH. Aletta Advies ondersteunt bij vraagarticulatie en adviseert over duurzame oplossingen waarbij state of the art kennis wordt toegevoegd of ontwikkeld. Aletta Advies heeft een netwerk van adviseurs en managers op het gebied van procesbegeleiding, implementatie, monitoring en effectmeting.

B

Bijlagen

Bijlage A: Beschrijving gebruikte indicatoren

NR.	INDICATOR	PEILJAAR MONITOR 2023	BRON	DEFINITIE
E1	Bruto toegevoegde waarde Inclusief delfstoffenwinning	2021	CBS	Bruto toegevoegde waarde basisprijzen: BTW bruto, basisprijzen, mln euro, de toegevoegde waarde is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (aankooprijzen) van een bedrijfseenheid.
E2	Bruto toegevoegde waarde exclusief delfstoffenwinning	2020	CBS	Bruto toegevoegde waarde basisprijzen: BTW bruto exclusief Delfstoffenwinning, basisprijzen, mln euro, de toegevoegde waarde is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (aankooprijzen) van een bedrijfseenheid.
E3	Aantal banen per 1.000 inwoners	2022	LISA	Het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijdsgroep van 15-75 jaar.
E4	Aantal oprichtingen per 1.000 inwoners	2020	VNG	Het aantal nieuw opgerichte vestigingen van bedrijven per 1.000 inwoners in de leeftijdsgroep van 15- 75 jaar.
E5	Percentage snelgroeiende vestigingen	2020	VNG Waar- staatjege- meente	Bedrijven met 10 of meer werknemers in het begin van het startjaar met een gemiddelde autonome groei van 10% per jaar of meer gemeten in aantal medewerkers, over een periode van 3 achtereenvolgende jaren. Getoond als het gemiddelde over een periode van 3 jaar.
E6	Percentage exporterende vestigingen	2019	VNG Waar- staatjege- meente	Aantal exporterende vestigingen per 1.000 vestigingen. Vestigingen zijn getypeerd als exporterend wanneer zij goederen met een waarde van minimaal 5000 euro uitvoeren naar het buitenland, in het desbetreffende kalenderjaar. Getoond als het gemiddelde over een periode van 3 jaar.
E7	Interne O&O uitgaven	2021	Innovatie- Monitor Noord-NL	Interne O&O uitgaven als percentage van de omzet, ten opzichte van Drenthe en Friesland.
E8	Investerings in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen	2019	CBS	Investerings in materiele vaste activa per 1.000 vestigingen in mln euro. Wordt berekend op basis van de investeringen en vestigingen binnen bedrijfssectoren met SBI codes B t/m N, exclusief D, E en K. Voor de cijfers voor provincie Groningen in 2018 is vanwege ontbrekende cijfers gebruik gemaakt van een samengestelde groep SBI codes op basis van B t/m N, exclusief K en inclusief (S)95.

NR.	INDICATOR	PEILJAAR MONITOR 2023	BRON	DEFINITIE
W1	Netto arbeidsparticipatie	2022	CBS	Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking 15-75 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking).
W2	Mediaan van het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudinkomen in euro's	2020	CBS	Het mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per huishouden, in euro. Bij de berekening wordt gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens. De mediaan is het middelste getal wanneer alle inkomens van laag naar hoog worden gesorteerd.
W3	Percentage uitstroom hbo en wo (t.o.v. totale uitstroom)	2021	CBS	Percentage gediplomeerden op hbo- en wo niveau ten opzichte van het totaal aantal gediplomeerden.
W4	Percentage werkloosheid	2022	CBS	De werkloze beroepsbevolking als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking. Personen van 15-75 jaar zonder betaald werk, die recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn.
W5	Sociaaleconomische status - rangorde	2021	RUG	Rangnummer in rangorde binnen Nederland. De indicator sociaaleconomische status is een samengestelde indicator voor gemeenten, waarbij de aandacht uitgaat naar de gemiddelde waarde van de huizen, het aandeel (sociale) huurwoningen, het aandeel bijstands- en arbeidsongeschiktheidsontvangers, het aandeel werklozen en het aandeel huishoudens met laag inkomen, met een hoog inkomen en het gemiddeld inkomen per persoon in de gemeente. De indicator wordt uitgedrukt in ranking van de sociaaleconomische status ten opzichte van Nederland.
W6	Percentage huishoudens met problematische schulden	2020	CBS	Percentage huishoudens met problematische schulden.
W7	Aantal huishoudens met stapeling in voorzieningen (2 of meer) (per 1.000)	2022	VNG Waar- staatjege- meente	Aantal huishoudens met twee of meer voorzieningen in het sociaal domein. Aantal huishoudens per 1000 huishoudens. Getoond als het gemiddelde over een periode van drie jaar.
W8	Hoogopgeleide bevolking	2021	CBS	Percentage van de bevolking van 15-75 jaar dat hoger onderwijs heeft afgerond (op het niveau van hbo of wo).
W9	Voortijdig schoolverlaters	2021	CBS	Leerlingen die in een gegeven jaar het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. Het gaat hierbij dus om de jaarlijkse aanwas. Een in Nederland gangbare leeftijdsgrens is 23 jaar bij schoolverlaten.
W10	Digitale vaardigheden (landelijk cijfer)	2022	Monitor Nederland Digitaal	Percentage inwoners dat toegang heeft tot internet.

NR.	INDICATOR	PEILJAAR MONITOR 2023	BRON	DEFINITIE
L1	Leefbaarheidsscore	2020	Leefbaarometer	Score voor leefbaarheidssituatie op basis van meerdere sub-indicatoren, waarbij 1= zeer onvoldoende, 2=ruim onvoldoende, 3=onvoldoende, 4=zwak 5=voldoende, 6=ruim voldoende, 7=goed, 8= zeer goed, 9=uitstekend.
L2	Ervaren leefbaarheid	2022	Groninger Panel	Gemiddeld rapportcijfer voor de eigen ervaren leefbaarheid.
L3	Percentage inwoners met goede gezondheid	2022	CBS	Percentage van de bevolking van 19 jaar en ouder die zijn eigen gezondheid als (zeer) goed beoordeelt.
L4	Kwaliteit van de woning	X	CBS	N.v.t.
L5	Tevredenheid met het leven	2021	CBS	Percentage van de bevolking van 18 jaar of ouder dat tevreden is met het leven.
L6	Tevredenheid met woning	2021	CBS	Het percentage particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is met de huidige woning. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners en op corop en provincie niveau.
L7	Tevredenheid met woonomgeving	2021	CBS	Het percentage particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is met de huidige woonomgeving. De woonomgeving is de omgeving en de buurt waarin een huishouden woont. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners en op corop en provincie niveau.

NR.	INDICATOR	PEILJAAR MONITOR 2023	BRON	DEFINITIE
N1	Living Planet Index	2021	The Living Planet Database	De index van de trend in populatieomvang van voorkomende fauna in Groningen (1990 = 100). De LPI bevat soorten uit de soortgroepen broedvogels, dagvlinders, libellen, reptielen, amfibieën, zoetwatervissen en zoogdieren. De opgenomen waarde voor Nederland betreft de nationale index van de trend op basis van de in Groningen voorkomende soorten. Soorten die alleen in andere gebieden van Nederland voorkomen zijn hierin om een zuivere vergelijking te maken dus niet meegenomen.
N2	Ecosysteemkwaliteit (areaal) landnatuur provincies	2017	CLO	Aandeel landnatuur met een (vrij) hoge ecosysteemkwaliteit.
N3	Emissies van fijnstof naar lucht (PM _{2,5})	2021	CBS	Jaarlijks gemiddelde fijnstof emissie naar lucht, kg PM _{2,5} .
N4	Broeikasgasemissies per inwoner inclusief elektriciteitsproductie	2021	CBS	Broeikasgasemissies (CO ₂ , CH ₄ , N ₂ O, HFK, PFK en SF ₆) in tonnen CO ₂ -equivalenten per inwoner
N5	Broeikasgasemissies per inwoner exclusief elektriciteitsproductie	2021	CBS	Broeikasgasemissies per inwoner exclusief elektriciteitsproductie, in tonnen CO ₂ -equivalent per inwoner.
N6	Hittestress - warme nachten	2020	KNMI	Percentage stedelijk oppervlak in gemeente met minstens twee weken warme nachten per jaar (nachten met gemiddelde temperatuur boven 20 graden Celsius).
N7	Wateroverlast	2010	CLO	Het percentage oppervlak in een gebied waarin gemiddeld 2 tot 3 aantal dagen per jaar 25 millimeter of meer neerslag valt, over een periode van 30 jaar.

NR.	INDICATOR	PEILJAAR MONITOR 2023	BRON	DEFINITIE
BW1	Brede Welvaart Index	2021	CBS en RUG	Brede Welvaart Index. De minimale waarde is 0 en maximale waarde 1.
BW2	Rangschikking Brede Welvaart Index (0-100)	2021	CBS en RUG	Deze indicator wordt berekend op basis van de Brede Welvaart Index in een gemeente in 2020 en vervolgens verdeeld in 100 percentielgroepen. Gemeenten met een hoge Brede Welvaart Index zullen in een hoge percentielgroep terecht komen. Naarmate de Brede Welvaart Index lager is, wordt een gemeente in een lagere groep ingedeeld. Deze indicator geeft de relatieve Brede Welvaart weer ten opzichte van de overige gemeenten in Nederland.

NR.	ERVAREN OUTCOME	PEILJAAR MONITOR 2023	BRON	DEFINITIE
EBW1	Percentage dat toekomst voor zichzelf zonnig inziet	2022	Groninger Panel	Percentage dat toekomst voor zichzelf zonnig inziet.
EBW2	Percentage dat toekomst voor de jeugd zonnig inziet	2022	Groninger Panel	Percentage dat toekomst voor de jeugd zonnig inziet.
EBW3	Percentage dat toekomst voor hun dorp of wijk zonnig inziet	2022	Groninger Panel	Percentage dat toekomst voor hun dorp of wijk zonnig inziet.
EBW4	Percentage dat vond dat het over het algemeen iets of duidelijk de goede kant op gaat in Groningen	2022	Groninger Panel	Percentage dat vond dat het over het algemeen iets of duidelijk de goede kant op gaat in Groningen.

NR.	ERVAREN OUTCOME	PEILJAAR MONITOR 2023	BRON	DEFINITIE
EW1	Percentage dat (heel) tevreden is met de hoeveelheid beschikbaar werk in het algemeen in hun regio	2022	Groninger Panel	Percentage dat (heel) tevreden is met de hoeveelheid beschikbaar werk in het algemeen in hun regio.
EW2	Percentage dat (heel) tevreden is met de hoeveelheid beschikbaar werk voor zichzelf in hun regio	2022	Groninger Panel	Percentage dat (heel) tevreden is met de hoeveelheid beschikbaar werk voor zichzelf in hun regio.
EW3	Percentage dat over het algemeen (veel) moeite heeft om van het inkomen van hun huishouden rond te komen	2022	Groninger Panel	Percentage dat over het algemeen (veel) moeite heeft om van het inkomen van hun huishouden rond te komen.

NR.	ERVAREN OUTCOME	PEILJAAR MONITOR 2023	BRON	DEFINITIE
EL1	Percentage dat vond dat de leefbaarheid in dorp of wijk de afgelopen 12 maanden (erg) vooruit is gegaan	2022	Groninger Panel	Percentage dat vond dat de leefbaarheid in dorp of wijk de afgelopen 12 maanden (erg) vooruit is gegaan.
EL2	Rapportcijfer ervaren mobiliteit	2022	Groninger Panel	Rapportcijfer ervaren mobiliteit.
EL3	Percentage dat vond dat de kwaliteit van cultuur historische elementen, zoals wierden, borgen en kerken, de laatste 5 jaar (erg) vooruit is gegaan	2022	Groninger Panel	Percentage dat vond dat de kwaliteit van cultuur historische elementen, zoals wierden, borgen en kerken, de laatste 5 jaar (erg) vooruit is gegaan.

NR.	ERVAREN OUTCOME	PEILJAAR MONITOR 2023	BRON	DEFINITIE
EN1	Percentage vaak last gehad van hitte in afgelopen jaar	2022	Groninger Panel	Percentage vaak last gehad van hitte in afgelopen jaar.
EN2	Percentage vaak last gehad van wateroverlast in afgelopen jaar	2022	Groninger Panel	Percentage vaak last gehad van wateroverlast in afgelopen jaar.
EN3	Rapportcijfer aantrekkelijkheid landschap in provincie Groningen	2022	Groninger Panel	Rapportcijfer aantrekkelijkheid landschap in provincie Groningen.
EN4	Welke aspecten van het Groninger landschap zijn het belangrijkste?	2022	Groninger Panel	Welke aspecten van het Groninger landschap zijn het belangrijkste?
EN5	Percentage dat vond dat de kwaliteit van het Groningse landschap de laatste 5 jaar (erg) vooruit is gegaan	2022	Groninger Panel	Percentage dat vond dat de kwaliteit van het Groningse landschap de laatste 5 jaar (erg) vooruit is gegaan.

Bijlage B: Ontwikkeling outcome en impact in de overige Groningse gemeenten

In het kader van Nationaal Programma Groningen volgen we de ontwikkeling van de provincie als geheel en van de vijf gemeenten die onderdeel uitmaken van het programma. Als aanvulling hierop maken we in deze bijlage ook voor de overige vijf Groningse gemeenten inzichtelijk hoe zij scoren op de indicatoren uit de monitor.

OVERIGE GEMEENTEN

		Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	PEKELA	STADSKA-NAAL	VEENDAM	WESTER-KWARTIER	WESTERWOLDE	PROVINCIE GRONINGEN
BREDE WELVAART INDEX >	BW1	Absolute ontwikkeling score ten opzichte van 2019	2021	+0,11 0,52	+0,10 0,59	+0,14 0,64	+0,01 0,70	+0,11 0,53	+0,12 0,64
Gemiddelde in de referentiegroep >				+0,16 0,88	+0,15 0,91	+0,17 0,90	+0,17 0,86	+0,15 0,90	+0,15 0,75
RANGSCHIKKING BREDE WELVAART INDEX (0-100) >	BW2	Absolute ontwikkeling in plaats rangorde ten opzichte van 2019	2021	+0 3	-1 7	+1 10	-23 16	+0 4	-1 2
Gemiddelde in de referentiegroep >				+5 59	+2 66	+5 62	+6 49	+2 63	nvt

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

BW1 Brede Welvaart Index in 2020. De minimale waarde is 0 en maximale waarde 1.

BW2 Deze indicator wordt berekend op basis van de Brede Welvaart Index in een gemeente in 2020 en vervolgens verdeeld in 100 percentielgroepen. Gemeenten met een hoge Brede Welvaart Index zullen in een hoge percentielgroep terechtkomen. Naarmate de Brede Welvaart Index lager is, wordt een gemeente in een lagere groep ingedeeld. Deze indicator geeft de relatieve brede welvaart weer ten opzichte van de overige gemeenten in Nederland

ERVAREN OUTCOME: TOEKOMSTPERSPECTIEF		Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	PEKELA*	STADS- KANAAL	VEENDAM*	WESTER- KWARTIER	WESTERWOL- DE	PROVINCIE GRONINGEN
Percentage dat toekomst voor zichzelf zonnig inziet	EBW1	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2020	2022	geen data	-20,4 27,7%	geen data	-12,9 25,1%	-12,0 24,2%	-10,8 23,1%
Percentage dat toekomst voor de jeugd zonnig inziet	EBW2	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2020	2022	geen data	-3,6 7,9%	geen data	-7,5 4,6%	-8,3 3,9%	-5,0 5,1%
Percentage dat toekomst voor hun dorp of wijk zonnig inziet	EBW3	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2020	2022	geen data	-12,1 5,4%	geen data	-16,8 7,2%	-12,7 11,2%	-11,3 9,4%
Percentage dat vond dat het over het algemeen iets of duidelijk de goede kant op gaat in Groningen	EBW4	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2020	2022	geen data	-4,5 30,7%	geen data	-9,9 35,1%	-8,3 34%	-9,9 31,3%

Meetmoment oktober 2022 oktober 2020

Methode Groninger Panel Groninger Panel

N=2422 N=3648

Gewogen naar leeftijd en opleidingstype binnen de gemeenten

* Voor Pekela en Veendam is de respons per gemeente te laag om betrouwbare uitspraken te kunnen doen.

Ambitie: de brede welvaart van Groningen verbetert

- Net als in de rest van Nederland en de gemeenten in het aardbevingsgebied, neemt in de overige Groningse gemeenten het niveau van Brede Welvaart sinds de start van de monitor toe. De toename ligt - met uitzondering van Westerkwartier - op het niveau van het provinciaal gemiddelde.
- De toename is in alle Groninger gemeenten lager dan de toename in de referentiegroep. Het grootst is het verschil bij de gemeente Westerkwartier.
- Terwijl de gemeenten in de referentiegroepen stijgen op de Brede Welvaarts-ladder, is in vergelijking met de referentiegroep de positie op de rangschikking bij de meeste gemeenten vrijwel ongewijzigd.
- Uitzondering is Westerkwartier. Terwijl de gemeenten in de referentiegroep gemiddeld 6 plaatsen stijgen, zakt Westerkwartier 26 plaatsen.
- De toename van Brede Welvaart (+0,14) in Veendam wordt in belangrijke mate verklaard door een toename van het aantal mensen met een baan, tevredenheid over contacten met familie, vrienden of burens en de beschikbaarheid van werk.
- In Westerkwartier is sprake van positieve effecten op de Brede Welvaart door toegenomen werkgelegenheid en vertrouwen in de medemens. Dit wordt echter teniet gedaan door een daling op factoren in de woonomgeving (veilig voelen in de woonbuurt, misdrijven in de woonomgeving en tevredenheid met de woonomgeving).
- De kloof met de Brede Welvaart-score in de referentiegroep is (net als in de voorgaande meting) het grootst in de gemeente Westerwolde (0,37 in absolute zin en 59 plaatsen op de rangschikking). Voor Pekela en Stadskanaal is sprake van een vergelijkbaar verschil met de referentiegroep.

OVERIGE GEMEENTEN

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	PEKELA	STADS-KANAAL	VEENDAM	WESTER-KWARTIER	WESTER-WOLDE	PROVINCIE GRONINGEN
BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE > E1	Index: 2018=100	2021						103,9 € 22.828
INCLUSIEF DELFSTOFFENWINNING								110,1 € 762.564
BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE > E2	Index: 2018=100	2020						104,8 € 19.953
INCLUSIEF DELFSTOFFENWINNING								103,1 € 706.831
Aantal banen per 1.000 inwoners > E3	Index: 2018=100	2022	108,4 331	100,8 535	105,8 621	106,7 534	102,6 504	107,2 680
Gemiddelde in de referentiegroep >			104,7 438	104,3 563	106,0 619	103,4 561	107,3 517	105,5 704
Aantal oprichtingen per 1.000 inwoners* > E4	Index: 2019=100		107,7 11,7	125,0 13,7	120,0 12,9	110,7 13,4	108,8 15,4	121,9 15,5
Gemiddelde in de referentiegroep >			109,9 14,3	113,2 14,1	107,6 13,7	113,0 14,9	104,5 14,2	109,8 19,1
Percentage snel groeiende vestigingen* > E5	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2020	+0,4 0,8%	+0,1 1,6%	+0,1 1,7%	+0,1 0,9%	+0,1 0,9%	+0,0 1,3%
Gemiddelde in de referentiegroep >			-0,1 0,9%	+0,1 1,4%	+0,1 1,5%	+0,1 1,2%	+0,0 0,9%	+0,0 1,4%
Percentage exporterende vestigingen* > E6	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2019	-0,5 6,2%	+0,2 6,6%	-0,2 7,3%	-0,1 4,6%	+0,0 4,9%	-0,1 5,0%
Gemiddelde in de referentiegroep >			-0,1 7,1%	+0,0 7,3%	+0,0 8,0%	+0,5 6,3%	+0,0 6,0%	-0,1 6,2%
Interne O&O uitgaven > E7	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2019	2022						-5,8 13,2%
Gemiddelde in de referentiegroep >								(FR) -14,1 7,5% (DR) -7,2 12,2%
Investeringen in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen** > E8	Index: 2018=100	2021						119,2 79,3
Gemiddelde in de referentiegroep >								96,9 43,9

■ Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

■ Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

* Deze indicator is sinds de monitor 2022 niet voorzien van nieuwe cijfers. Vanwege een herijking van het indexjaar, kunnen de cijfers wel afwijken van die in de rapportage van 2022.

** Voor provincie Groningen zijn de cijfers uit 2018 op basis van een afwijkende samenstelling van SBI bedrijfssectoren

LEESWIJZER TABEL

- In de dikgedrukte getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven. In het geval er "nbn" staat is er nog geen update geweest op de peildatum 1 juli 2023
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

E1 Bruto toegevoegde waarde basisprijzen : BTW bruto, basisprijzen, mln euro, de toegevoegde waarde is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (aankoopprijzen) van een bedrijfseenheid

E2 Bruto toegevoegde waarde basisprijzen : BTW bruto exclusief delfstoffenwinning, basisprijzen, mln euro, de toegevoegde waarde is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (aankoopprijzen) van een bedrijfseenheid

E3 Het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijdsgroep van 15-75 jaar

E4 Het aantal nieuw opgerichte vestigingen van bedrijven per 1.000 inwoners in de leeftijdsgroep van 15- 75 jaar

E5 Bedrijven met 10 of meer werknemers in het begin van het startjaar met een gemiddelde autonome groei van 10% per jaar of meer over een periode van 3 jaar

E6 Aantal exporterende vestigingen per 1.000 vestigingen, gemiddelde over 3 jaar

E7 Interne O&O uitgaven als percentage van de omzet (t.o.v. Drenthe en Friesland)

E8 Investeringen in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen in mln euro

Hoofdindicator: bruto toegevoegde waarde

- De ambitie van Nationaal Programma Groningen is dat de totale bruto toegevoegde waarde in de provincie Groningen in de komende periode sterker stijgt dan gemiddeld in Nederland. Dit betekent dat Nationaal Programma Groningen i.) een positieve ontwikkeling van de totale omvang van de in de provincie Groningen gerealiseerde bruto toegevoegde waarde nastreeft en ii.) dat deze positieve ontwikkeling sterker moet zijn dan de gemiddelde landelijke ontwikkeling.
- Over de gehele periode van monitoring, van peiljaar 2018 tot de laatste meting, steeg de bruto toegevoegde waarde inclusief delfstoffenwinning in de provincie Groningen (+3,9%) minder hard dan die van Nederland als geheel (+10,1%). Een belangrijke factor daarin is de snelle afbouw van de gaswinning uit het Groningerveld. In 2021 bedroeg de totale bruto toegevoegde waarde in de provincie Groningen €22.828 miljoen.
- Ten opzichte van het voorgaande peiljaar (2020) is sprake een forse economische groei. De bruto waarde inclusief delfstoffenwinning ontwikkelde zich in de periode 2020-2021 zowel voor Nederland (+7,5%) als geheel als voor de provincie Groningen (+11,4%) positief. Dit betekent een fors economisch herstel na een krimp van de economie in de periode 2019-2020, die werd ingegeven door de uitbraak van de coronapandemie en daaropvolgende maatregelen. Als we de cijfers uitsplitsen naar de verschillende COROP-regio's in de provincie zien we een divers beeld. In de regio's Delfzijl en omgeving (+15%) en Overig Groningen (12,2%) groeide de omvang van de bruto toegevoegde waarde ten opzichte van het voorgaande peiljaar harder dan het landelijke gemiddelde. In de regio Oost-Groningen bleef het economisch herstel met 5,9% juist achter bij het landelijke gemiddelde.
- Door het grote aandeel (12,6% anno 2020) van de delfstofwinning in de totale bruto toegevoegde waarde in Groningen kan snel een vertekend beeld van de economische ontwikkeling in Groningen ontstaan. Daarom kijken we in het kader van de monitoring van Nationaal Programma Groningen ook naar de ontwikkeling van de bruto toegevoegde waarde exclusief delfstofwinning. Doordat deze cijfers later beschikbaar worden gesteld door het CBS, ligt het peiljaar een jaar eerder, in deze meting op 2020.
- In de periode 2018-2020 steeg de omvang van de bruto toegevoegde waarde exclusief delfstofwinning in de provincie Groningen met 4,8%. Deze stijging was relatief hoger dan de ontwikkeling in Nederland in dezelfde periode, die uitkwam op 3,1%.

Sub-indicator: werkgelegenheid

- In alle gemeenten is er sprake van een positieve ontwikkeling van het aantal banen per 1.000 inwoners in de periode 2018-2022. De gemeente Pekela was de enige van deze gemeenten die een hogere groei noteerde dan het provinciale gemiddelde. De gemeente Stadskanaal kende een relatief kleine groei van 0,8%.
- Het aantal banen per 1.000 inwoners nam sinds de uitgangssituatie in de gemeenten Pekela (+8,4% om +4,7%) en Westerkwartier (+6,7% om 3,4%) harder toe dan in hun respectievelijke referentiegroep. Daarmee wordt het absolute verschil met de respectievelijke referentiegroep voor deze gemeenten kleiner.
- In de gemeenten Stadskanaal, Veendam en Westerwolde nam het aantal banen juist minder hard toe dan in de referentiegroep. In absolute zin werd daardoor het verschil in banen per 1.000 inwoners in de gemeenten Stadskanaal, en Westerwolde groter over de periode sinds de uitgangssituatie. In de gemeente Veendam werd het positieve verschil juist kleiner.

Sub-indicator: oprichtingen

- Op de peildatum van deze derde jaarlijkse Monitor waren ten opzichte van de vorige meting nog geen nieuwe waarden bekend voor deze sub-indicator. Vanwege een herijking van het indexjaar kunnen de cijfers afwijken van die in de Monitor 2022.
- In alle gemeenten nam het aantal nieuw opgerichte vestigingen van bedrijven per 1.000 inwoners in de leeftijdsgroep van 15- 75 jaar in de periode 2019-2020 toe. Voor de gemeenten Stadskanaal, Veendam en Westerwolde geldt dat de toename groter is dan de toename in hun referentiegroep in dezelfde periode. Het aantal oprichtingen per 1.000 inwoners in de gemeenten Pekela en Westerkwartier nam juist minder hard toe dan in de respectievelijke referentiegroep. Alleen in de gemeente Westerwolde ligt het absolute aantal oprichtingen per 1.000 inwoners hoger dan in de referentiegroep. Voor de andere gemeenten geldt dat het absolute aantal lager ligt.

Sub-indicator: snelle groeiers

- Op de peildatum van deze derde jaarlijkse Monitor waren ten opzichte van de vorige meting nog geen nieuwe waarden bekend voor deze sub-indicator. Vanwege een herijking van het indexjaar kunnen de cijfers afwijken van die in de Monitor 2022.
- Het percentage snel groeiende vestigingen bleef op het niveau van de provincie Groningen als

- geheel gelijk, maar de 5 gemeenten in de Monitor 2023 laten allemaal juist een positieve ontwikkeling zien voor het percentage snel groeiende vestigingen over de periode 2018-2020.
- De gemeenten Pekela en Westerwolde laten een positievere ontwikkeling zien dan hun referentiegroep, waar de gemeenten Stadskanaal, Veendam en Westerkwartier een vergelijkbare positieve ontwikkeling hadden ten opzichte van de respectievelijke referentiegroepen.

Sub-indicator: exporterende vestigingen

- Op de peildatum van deze derde jaarlijkse Monitor waren ten opzichte van de vorige meting nog geen nieuwe waarden bekend voor deze sub-indicator. Vanwege een herijking van het indexjaar kunnen de cijfers afwijken van die in de Monitor 2022.
- Over de periode 2018-2019 kende alleen de gemeente Stadskanaal een positieve ontwikkeling (+0,2 procentpunt) van het percentage exporterende vestigingen. Het was daarmee ook de enige gemeente die een positieve ontwikkeling had ten opzichte van de referentiegroep.
- De gemeenten Pekela (-0,5 procentpunt), Veendam (-0,2 procentpunt), Westerkwartier (-0,1 procentpunt) en Westerwolde (gelijk gebleven) lieten geen positieve ontwikkeling zien. Daarmee hadden zij allemaal een negatieve of gelijke ontwikkeling ten opzichte van de respectievelijke referentiegroep.

Sub-indicator: O&O uitgaven als percentage van de omzet

- De cijfers in de Monitor 2023 laten zien dat bedrijven in de provincie Groningen in 2022 relatief minder geld uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling als percentage van de omzet dan in 2019. Ook ten opzichte van de vorige meting, is dit percentage gedaald, waarmee we kunnen zeggen dat de negatieve ontwikkeling zich heeft doorgezet. Ook in de provincies Drenthe en Friesland was sprake van een doorzetting van de negatieve ontwikkeling, waarbij opvalt dat vooral bedrijven in Friesland ten opzichte van het voorgaande jaar fors minder uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling als percentage van de omzet, in vergelijking tot de bedrijven in Groningen (en Drenthe).

Sub-indicator: investeringen in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen

- De investeringen in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen is in de provincie Groningen in de periode 2018-2021 sterk toegenomen (+19,2%). De provincie Groningen laat daarmee een afwijkend beeld zien in vergelijking tot het landelijk gemiddelde, waar sprake was van een daling van de investering (-3,1%). Hierbij moet vermeld worden dat de investeringen in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen per jaar flink kunnen fluctueren, zeker op provinciaal niveau. De ontwikkeling van deze indicator in de komende jaren zal moeten uitwijzen hoe het provinciale beeld zich tot het landelijke verhoudt.

OVERIGE GEMEENTEN

		Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	PEKELA	STADS-KANAAL	VEENDAM	WESTER-KWARTIER	WESTERWOLDE	PROVINCIE GRONINGEN
NETTO ARBEIDSPARTICIPATIE >	W1	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2022	+3,8 68,7%	+3,4 68,5%	+4,7 69,9%	+3,6 73,3%	+4,1 65,8%	+4,9 70,4%
Gemiddelde in de referentiegroep >				+2,5 72,7%	+3,1 72,0%	+3,1 72,7%	+3,2 72,5%	+2,4 70,9%	+3,1 72,2%
MEDIAAN VAN HET GESTANDAARDISEERD BESTEEDBAAR HUISHOUDINKOMEN IN EURO'S >	W2	Index: 2018=100	2020	105,5 € 23.200	105,0 € 23.300	104,7 € 24.300	105,4 € 27.200	104,7 € 24.700	105,0 € 23.300
Gemiddelde in de referentiegroep >				104,0 € 27.838	104,8 € 27.340	104,2 € 27.338	106,1 € 27.030	104,6 € 28.020	104,7 € 26.600
PERCENTAGE UITSTROOM HBO EN WO (T.O.V. TOTALE UITSTROOM) >	W3	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2021	+1,5 9,6%	+3,9 12,4%	+3,2 12,0%	+1,8 13,9%	+0,7 8,5%	+2,5 36,7%
Gemiddelde in de referentiegroep >				+3,1 19,5%	+1,0 15,9%	+1,6 16,5%	+2,2 14,6%	+2,8 16,5%	+1,8 26,0%

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

- W1** Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking 15-75 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking)
- W2** Het mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per huishouden, in euro. Bij de berekening wordt gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens. De mediaan is het middelste getal wanneer alle inkomens van laag naar hoog worden gesorteerd
- W3** Percentage gediplomeerden op hbo en wo niveau ten opzichte van het totaal aantal gediplomeerden

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven op de peildatum 1 juli 2022
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

		Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	PEKELA	STADS-KANAAL	VEENDAM	WESTER-KWARTIER	WESTERWOLDE	PROVINCIE GRONINGEN
Percentage werkloosheid >	W4	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2022	-2,1 3,5%	-2,5 3,4%	-2,6 4,0%	-1,4 3,0%	-2,3 3,0%	-2,3 4,0%
Gemiddelde in de referentiegroep >				-1,1 2,9%	-1,3 3,0%	-1,2 2,9%	-1,4 2,9%	-1,2 2,8%	-1,4 3,5%
Sociaaleconomische status - rangorde >	W5	Index: 2018=100	2021	100,4 345	98,8 335	98,4 321	91,3 177	95,4 289	nvt
Gemiddelde in de referentiegroep >				102,6 140	98,8 190	99,4 183	99,4 192	96,3 131	
Percentage huishoudens met problematische schulden*	W6	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2020	-0,4 12,3%	-1,0 9,6%	-0,1 10,6%	-0,7 4,9%	-0,7 8,5%	-0,5 8,1%
Gemiddelde in de referentiegroep >				-0,3 4,8%	-0,4 5,4%	-0,3 5,8%	-0,8 5,6%	0,4 5,0%	-0,4 7,9%
Aantal huishoudens met stapeling in voorzieningen (2 of meer) (per 1.000)	W7	Index: 2018=100	2022	102,9 163,7	89,2 166,0	107,8 148,0	98,7 105,3	96,7 146,0	77,7 124,0
Gemiddelde in de referentiegroep >				174,8 88,5	114,4 98,0	126,3 97,4	101,2 74,8	149,4 91,9	85,0 113,3
Hoogopgeleide bevolking >	W8	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2021	+1,2 12,8%	+0,7 16,0%	+1,3 20,8%	+2,6 27,9%	+0,7 17,9%	+2,4 31,0%
Gemiddelde in de referentiegroep >				+2,0 25,1%	+1,5 26,3%	+2,0 25,9%	+2,7 22,7%	+2,1 26,2%	+2,2 31,7%
Voortijdig schoolverlaters >	W9	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2021	+2,4 4,4%	+1,0 3,0%	+0,6 3,3%	+0,8 2,2%	+0,5 2,6%	+0,8 3,1%
Gemiddelde in de referentiegroep >				+0,2 1,8%	+0,6 2,3%	+0,6 2,3%	+0,6 2,2%	+0,6 2,3%	+0,4 2,7%
Digitale vaardigheden (landelijk cijfer) >	W10	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2022	+0,3 96,8%					

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- * Deze indicator is sinds de monitor 2021 niet voorzien van nieuwe cijfers

W4 De werkloze beroepsbevolking als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking. Personen van 15-75 jaar zonder betaald werk, die recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn

W5 Rangnummer in rangorde binnen Nederland. De indicator sociaaleconomische status is een samengestelde indicator voor gemeenten, waarbij de aandacht uitgaat naar de gemiddelde waarde van de huizen, het aandeel (sociale) huurwoningen, het aandeel bijstands- en arbeidsongeschiktheidsontvangers, het aandeel werklozen en het aandeel huishoudens met laag inkomen, met een hoog inkomen en het gemiddeld inkomen per persoon in de gemeente. De indicator wordt uitgedrukt in ranking van de sociaal economische status ten opzichte van Nederland (van de 355)

W6 Percentage huishoudens met problematische schulden

W7 Stapeling in voorzieningen huishoudens (2 of meer) per 1000 huishoudens gemiddelde over een periode van drie jaar

W8 Percentage van de bevolking van 15-75 jaar dat hoger onderwijs heeft afgerond (op het niveau van hbo of wo)

W9 Leerlingen die in een gegeven jaar het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. Het gaat hierbij dus om de jaarlijkse aanwas. Een in Nederland gangbare leeftijdsgrens is 23 jaar bij schoolverlaten

W10 Percentage inwoners dat toegang heeft tot internet

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven op de peildatum 1 juli 2022
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

**ERVAREN OUTCOME:
TEVREDENHEID
BESCHIKBAARHEID WERK**

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	PEKELA*	STADS-KANAAL	VEENDAM*	WESTER-KWARTIER	WESTER-WOLDE	PROVINCIE GRONINGEN
Percentage dat (heel) tevreden is met de hoeveelheid beschikbaar werk in het algemeen in hun regio EW1	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2022	geen data	+1,0 18,8%	geen data	+2,6 44,8%	+16,3 27,1%	+8,5 35,5%
Percentage dat (heel) tevreden is met de hoeveelheid beschikbaar werk voor zichzelf in hun regio EW2	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2022	geen data	+5,0 30,3%	geen data	+8,8 42,5%	+22,1 31,7%	+10,8 38,0%
Percentage dat over het algemeen (veel) moeite heeft om van het inkomen van hun huishouden rond te komen EW3	Door een nieuwe meetmethode is er een trendbreuk tov vorige monitor. We geven daarom geen ontwikkeling weer.	2022	geen data	7,7%	geen data	4,9%	6,9%	6,0%

Meetmoment oktober 2022 oktober 2020 oktober 2018
 Methode Groninger Panel Groninger Panel Groninger Panel
 N=2422 N=3648 N=2225

Gewogen naar leeftijd en opleidingstype binnen de gemeenten

* Voor Pekela en Veendam is de respons per gemeente te laag om betrouwbare uitspraken te kunnen doen

Hoofdindicator: netto arbeidsparticipatie

- De ontwikkeling in netto arbeidsparticipatie in de overige Groningse gemeenten is positief. In de periode 2018 - 2022 groeiden alle vijf overige Groningse gemeenten sterker dan de referentiegemeenten.
- Het niveau van de netto arbeidsparticipatie ligt over het algemeen lager dan in de referentiegroepen. Dankzij de sterkere ontwikkeling is het verschil kleiner geworden. In Westerkwartier is de arbeidsparticipatie groter dan in de referentiegemeenten (73,3% en 72,5%). De participatie is in Westerwolde het laagst van de overige Groningse gemeenten (65,8%) en het verschil met de referentiegroep is het grootst.

Hoofdindicator: mediaan besteedbaar huishoudinkomen

- In 2020 bedraagt het (mediaan) besteedbaar huishoudinkomen in de provincie Groningen € 23.300. Landelijk bedraagt dit € 26.600. De provincie Groningen heeft nog steeds het laagste besteedbaar inkomen van alle provincies in Nederland. De groei van het besteedbaar inkomen is in de provincie wel iets hoger dan landelijk (+5,0% en +4,7%). In absolute zin was de groei landelijk echter hoger, namelijk € 1.100,- in Groningen en € 1.200,- landelijk.
- Het besteedbaar huishoudinkomen groeide in alle overige Groningse gemeenten in de afgelopen jaren. De groei ligt dicht bij het provinciale gemiddelde van 5,0% en varieert van 4,7% tot 5,5% groei.
- Op Westerkwartier na groeien de overige Groningse gemeenten harder dan de referentiegemeenten. Desondanks is het verschil in absolute zin niet kleiner geworden. Doordat het niveau een stuk lager is, heeft de hogere groei (in percentages) een minder grote groei in besteedbaar inkomen tot gevolg. Alleen in het geval van Pekela is het niveau in absolute zin kleiner geworden.
- Het niveau van het besteedbaar inkomen ligt over het algemeen veel lager in de Groninger gemeenten dan in de referentiegroepen. De gemeente Westerkwartier valt op met het hoogst besteedbaar huishoudinkomen (€27.200). Dit ligt duidelijk boven het gemiddelde van de provincie en is als enige (nagenoeg) gelijk aan de referentiegroep.
- De groei in de overige Groningse gemeenten was groter. Het verschil met de referentiegroepen in besteedbaar inkomen is echter iets groter geworden (uitgezonderd Pekela).

Hoofdindicator: uitstroom opleidingen

- We zien een positief beeld in de ontwikkeling van het percentage uitstroom hbo en wo studenten in de overige Groningse gemeenten. In alle vijf gemeenten groeide de uitstroom van hbo- en wo-afgestudeerden.
- In Stadskanaal en Veendam is de groei groter dan in de referentiegroepen.
- Het aandeel van studenten dat uitstroomt vanuit het hbo en wo ligt voor iedere gemeente onder het gemiddelde van de referentiegroepen. In Westerkwartier is het verschil het kleinst (13,9% vs. 14,6%) en in Pekela het grootst met een verschil van bijna 10 procentpunten (9,6% vs. 19,5%).

Sub-indicator: werkloosheid

- In 2022 is de werkloosheid in alle overige Groningse gemeenten gedaald ten opzichte van 2018.
- De daling is over het algemeen ook steviger dan in de referentiegemeenten. In Westerkwartier is de daling het minst sterk en gelijk aan de referentiegroep. Daarmee is het verschil in het niveau van de werkloosheid voor vier van de vijf gemeenten kleiner geworden.
- In de uitgangssituatie voorafgaand aan de start was de werkloosheid in de overige Groningse gemeenten +0,1- tot +1,9%-punt hoger dan in de referentiegroepen, in 2022 varieert dit van +0,1- tot +1,1%-punt. Laten we Westerkwartier buiten beschouwing (deze gemeente gaat zo goed als gelijk op aan de referentiegroep), dan was het verschil in niveau bij aanvang een stuk groter. Door de inhaalslag (een sterkere daling) liggen de niveaus van de overige Groningse gemeenten nu veel dichterbij hun referentiegroep. Alleen in Veendam is het verschil nog echt groot (+1,1%-punt). Maar we zijn er nog niet, alle vijf gemeenten hebben nog steeds een hogere werkloosheid. De relatief hoge werkloosheid laat zich volgens de RUG en het UWV verklaren door een relatief groot aantal kwetsbare groepen, deels met een afstand tot de arbeidsmarkt. Vaak hebben mensen uit deze groepen moeite om aan te haken door de hogere en veranderende eisen van werk. Mensen met een zwakkere arbeidsmarktpositie dreigen hierdoor uitgesloten te worden van de arbeidsmarkt, denk aan lager opgeleiden, langdurig (oudere) werklozen, arbeidsbeperkten en niet-westerse migranten.

Sub-indicator: sociaaleconomische status

- De indicator sociaaleconomische status is een samengestelde indicator voor gemeenten, bestaande uit de gemiddelde waarde van de huizen, het aandeel (sociale) huurwoningen, het aandeel bijstands- en arbeidsongeschiktheidsontvangers, het aandeel werklozen en het aandeel huishoudens met laag inkomen, met een hoog inkomen en het gemiddeld inkomen per persoon in de gemeente. De indicator wordt uitgedrukt in de plaats op de ranglijst van de 352 Nederlandse gemeenten in 2021. Een hogere notatie op de ranglijst betekent een hogere sociaaleconomische status: 1 is de gemeente met de hoogste status en 352 het laagste.
- De sociaaleconomische status van de overige Groningse gemeenten is lager dan die van hun referentiegebieden, uitgezonderd Westerkwartier. Dit hangt onder meer samen met de lagere scores op de indicatoren werkloosheid en het mediaan besteedbaar huisinkomen ten opzichte van de referentiegemeenten. Op Westerkwartier na is het verschil groot. Het verschil voor Pekela is het grootste (plek 345 en 140).
- Pekela, Stadskanaal en Veendam zijn nog niet echt van plek veranderd in de ranking, de indices liggen dicht bij de 100 (van 98,4 in Veendam tot 100,4 in Pekela). Een index lager dan 100 betekent een stijging op de ranglijst en daarmee een relatieve verbetering in sociaaleconomische status. Dat is het geval voor vier van de vijf overige Groningse gemeenten, zij stegen (enkele) plekken op de ranglijst²⁷.
- Hoewel Pekela iets daalde op de ranglijst (index 100,4) is de ontwikkeling ten opzichte van de referentiegroep positief. Het grote verschil op de ranglijst is daardoor een heel klein beetje minder groot geworden. Ook Veendam, Westerkwartier en Westerwolde ontwikkelden zich gunstiger dan de referentiegroepen.

Sub-indicator: problematische schulden

- Op de peildatum van deze derde jaarlijkse Monitor waren ten opzichte van de vorige meting nog geen nieuwe waarden bekend voor deze sub-indicator. Vanwege een herijking van het indexjaar kunnen de cijfers afwijken van die in de Monitor 2022.
- In alle vijf overige Groningse gemeenten daalde het aandeel huishoudens met problematische schulden tussen 2018 en 2020. Hier zou al sprake kunnen zijn van een verscherpte aandacht voor vroeg signalering van gemeenten en maatschappelijke organisaties als wooncorporaties, zorgverzekeraars, drinkwaterbedrijven en energieleveranciers in de aanloop naar de nieuwe Wet op Gemeentelijke Schulphulpverlening. Deze maakt meer mogelijk én ook verplicht. De daling varieert wel, van -0,1%-punt in Veendam tot -1,0%-punt in Stadskanaal.

²⁷ Voor het berekenen van de ontwikkeling is rekening gehouden met de tussentijdse gemeentelijke herindelingen.

- Deze periode viel tevens grotendeels samen met de coronacrisis. Door de coronacrisis is er een nieuwe risicogroep voor problematische schulden ontstaan, namelijk de ondernemers en zzp'ers. Het duurt vaak enige tijd voordat schulden als problematisch gekenmerkt worden. Ook zijn niet alle schulden in een registratie te vinden, bijvoorbeeld schulden bij familieleden of kennissen. Het kan dus zijn dat huishoudens die door de coronacrisis in de financiële problemen kwamen (nog) niet zichtbaar zijn in de geregistreerde problematische schulden.
- In gemeenten Pekela, Stadskanaal en Westerwolde daalde het aantal huishoudens met problematische schulden sterker dan de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegemeenten. Wel is het zo dat het aandeel huishoudens met problematische schulden in de overige Groningse gemeenten ver boven dat van de referentiegemeenten ligt, van de helft zo hoog tot meer dan twee keer zo hoog. De gemeente Westerkwartier is hierop de uitzondering.

Sub-indicator: stapeling in voorzieningen

- De stapeling van voorzieningen geeft een indicatie van de (soms veelzijdige) problematiek van inwoners. Deze cijfers geven inzicht in het aantal huishoudens dat gebruikmaakt van twee of meer gemeentelijke voorzieningen in het sociaal domein: de Wmo, de Jeugdwet en/of de Participatiewet. Vanwege zeer wisselende jaar-op-jaar gegevens is hier gekozen om een doorlopend gemiddelde op basis van drie jaar te nemen als meetwaarde. Hiermee ontstaat een stabiel beeld over de doorlopende ontwikkeling.
- In alle vijf overige Groningse gemeenten maken meer huishoudens (per 1.000) gebruik van twee of meer voorzieningen ten opzichte van de referentiegemeenten. De verschillen zijn groot. In Pekela en Veendam gaat het bijna om twee keer zoveel huishoudens (resp. 163,7 vs. 88,5 en 148,0 vs. 97,4 per 1.000).
- Bij deze twee gemeenten nemen huishoudens die van twee of meer gemeentelijke voorzieningen gebruikmaken toe. In Stadskanaal, Westerkwartier en Westerwolde nam het aandeel (iets) af.
- In alle overige Groningse gemeenten was de ontwikkeling ten opzichte van 2018 positiever dan in de groep referentiegemeenten. In de referentiegroep steeg het aantal huishoudens met stapeling in voorzieningen harder dan in de overige Groningse gemeenten. Daarmee werd het (grote) verschil in het absolute aantal tussen de overige Groningse gemeenten en de referentiegroep kleiner.
- Door de grote jaarlijkse fluctuaties zijn meer jaren nodig om de toename en de verandering ten opzichte van de referentiegroep te kunnen duiden.

Sub-indicator: aandeel hbo- en wo-opgeleid

- Het aandeel hbo/ wo-opgeleiden in de overige Groningse gemeenten neemt toe.
- Het aandeel hbo/ wo-opgeleiden is onevenredig verdeeld. Van 12,8% in Pekela tot bijna 28% in Westerkwartier. Vier van de vijf overige Groningse gemeenten hebben een duidelijk lager aandeel hbo- of wo-geschoolden dan in de referentiegemeenten.
- De toename van het aandeel hbo/ wo-opgeleid over de periode 2018 tot 2021 was in alle gevallen minder dan de gemiddelde toename in de referentiegemeenten.

Sub-indicator: voortijdig schoolverlaters

- Het aandeel leerlingen dat het onderwijs zonder startkwalificatie verlaat in de overige Groningse gemeenten in het schooljaar 2021-2022 ligt tussen de 2,2% en 4,4%²⁸. Door de coronacrisis en het vele thuisonderwijs was de registratie van het aandeel schoolverlaters tijdelijk minder goed dan in 'normale' schooljaren. Scholen waren in deze periode namelijk niet verplicht om verzuimmeldingen door te geven aan gemeenten. De cijfers zijn inmiddels bijgewerkt, waardoor de vergelijking met andere jaren verbeterd is - echter door het uitzonderlijke schooljaar blijft een trendbreuk waarschijnlijk.
- In de overige Groningse gemeenten ligt het aandeel voortijdige schoolverlaters in alle gevallen boven de referentiegroepen, behalve in de gemeente Westerkwartier waar het gelijk is.
- In alle overige Groningse gemeenten steeg het aandeel voortijdig schoolverlaters. Ook alle referentiegroepen zagen een stijging. De stijging is in Pekela, Stadskanaal, Veendam en Westerkwartier sterker of gelijk aan de gemiddelde stijging in de referentiegemeenten.

Sub-indicator: digitale vaardigheden

- Er zijn geen regionale cijfers over digitale vaardigheden beschikbaar. Uit de landelijke cijfers blijkt dat Nederlanders over het algemeen goed scoren op digitale basisvaardigheden. Van alle EU-inwoners zijn Nederlanders samen met Finnen verreweg het meest digitaal vaardig. Bijna 80% van alle 16- tot 75-jarigen heeft tenminste digitale basisvaardigheden. Het Europese gemiddelde is 54%.

²⁸ Voorlopige cijfers.

- In 2022 heeft 96,8% van de Nederlanders toegang tot internet, een stijging van 0,3%-punt sinds 2018. Het percentage met internettoegang varieert heel licht jaar-op-jaar en kan als stabiel worden geïnterpreteerd.
- Nederland scoort consistent hoog op de Digital Economy and Society Index (DESI). Het aantal Nederlanders dat beschikt over digitale basisvaardigheden is sinds het begin van de metingen stabiel op ongeveer 79%. De digitale basisvaardigheden zijn opgedeeld in vier categorieën: informatie, communicatie, probleemoplossing en het creëren van content.
- Het gebruik van digitale technologieën binnen operationele processen (big data, AI en cloud-technologie) stijgt. In het DESI onderzoek van 2022 meldt 71,3% van de gepeilde Nederlandse ondernemers dat een tekort aan ICT-specialisten met de juiste vaardigheden een ernstige bedreiging vormt voor hun groei. Nederland scoort benedengemiddeld op twee factoren: Het percentage vrouwelijke ICT-specialisten (18%, tegen 19% gemiddeld op EU-niveau) en het aantal afgestudeerde ICT-ers (3,1%, tegen 3,9% gemiddeld).
- Het CBS brengt samen met Eurostat de digitalisering van de Nederlandse maatschappij en economie in beeld²⁹. Er is over een flink aantal zaken informatie bekend, maar op het moment van schrijven is er nog geen data op regionale schaal beschikbaar. Bij updates van de Monitor verwachten we dat deze echter wel beschikbaar zullen worden en daarmee mogelijk bruikbaar voor de monitoring van Nationaal Programma Groningen.

Ervaren outcome: beschikbaarheid werk

- De tevredenheid met beschikbaarheid van werk in het algemeen en voor mensen persoonlijk steeg. Ondanks de feitelijk lagere arbeidsparticipatie, zijn relatief veel Groningers (heel) tevreden met de werkgelegenheid voor zichzelf (38%). Nog eens 44,4% staat hier neutraal in.
- Gemiddeld is 35,5% (zeer) tevreden met de werkgelegenheid in de regio in het algemeen en 17,2% (zeer) ontevreden. In Westerwolde en Stadskanaal is een groot aandeel inwoners (zeer) ontevreden over de algemene werkgelegenheid (37% en 43%).
- De tevredenheid met de beschikbaarheid van werk in de regio is in 2022 heel vergelijkbaar met voorgaande jaren. In 2020, gedurende de coronacrisis, zagen we een stabilisatie in tevredenheid, en inmiddels een duidelijke stijging.

²⁹ Te raadplegen via: www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-digitalisering

Ervaren outcome: rondkomen

- 6% van de Groningers geeft aan dat zij enige of grote moeite hadden om in het afgelopen jaar rond te komen. Dat zijn veel vaker mensen met een laag inkomen (minder dan €1.000 per maand) en zelden Groningers met een inkomen van €3.000 of meer. Het gaat ook vaker om Groningers zonder een afgeronde vervolgopleiding. Van deze groep geeft 42% aan geen enkele moeite te hebben met rondkomen, tegenover 65% van de hbo- en wo-opgeleiden. In Westerkwartier wonen de minste mensen met moeite met rondkomen (4,9%) van de overige Groningse gemeenten. Voor Pekela en Veendam is de respons per gemeente te laag om betrouwbare uitspraken te kunnen doen.

OVERIGE GEMEENTEN

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	PEKELA	STADSKANAAL	VEENDAM	WESTER-KWARTIER	WESTERWOLDE	PROVINCIE GRONINGEN
LEEFBAARHEIDSSCORE* > L1	Index: 2018=100	2020	100,0 6,0	100,0 6,0	100,0 6,0	100,0 7,0	100,0 6,0	100,0 6,3
Gemiddelde in de referentiegroep >			98,6 6,9	101,4 7,1	100,0 6,8	95,1 6,5	100,0 7,2	101,3 6,8
Ervaren leefbaarheid > L2	Index: 2018=100	2022	geen data	105,5 7,7	geen data	100,0 7,7	98,7 7,5	97,4 7,5
Gemiddelde in de referentiegroep >			geen referentie					nvt
Percentage inwoners met goede gezondheid > L3	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2016	2022	-13,7 57,4%	-6,1 65,0%	-10,9 63,3%	-3,9 75,9%	-3,7 69,6%	-6,8 69,1%
Gemiddelde in de referentiegroep >			-4,9 69,5%	-5,8 70,2%	-4,0 72,0%	-7,3 71,0%	-5,1 71,6%	-5,6 70,0%
Kwaliteit van de woning > L4	nmb	nmb	cijfers nog niet beschikbaar					
Tevredenheid met het leven > L5	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2021	geen data	-3,2 84,1%	-2,1 84,1%	-2,8 86,2%	geen data	-2,0 81,7%
Gemiddelde in de referentiegroep >			geen referentie	-2,1 85,3%	-1,7 84,6%	-1,9 85,3%	geen referentie	-2,1 83,6%

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	COROP 1 OOST-GRONINGEN	COROP 2 DELFZIJL E.O.	COROP 3 OVERIG GRONINGEN	REF NL
Tevredenheid met woning* > L6	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2021	-0,1 86,4 %	-3,7 76,6 %	+1,3 86,0 %	+0,5 85,3%
Tevredenheid met woonomgeving* > L7	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2021	-1,4 84,4%	-12,4 72,3%	+0,3 83,4%	-1,2 82,7%

■ Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

■ Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

* Deze indicator is sinds de Monitor 2022 niet voorzien van nieuwe cijfers. Vanwege een herijking van het indexjaar, kunnen de cijfers wel afwijken van die in de rapportage van 2022.

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven. In het geval er "nmb" staat is er nog geen update geweest op de peildatum 1 juli 2023
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

L1 Score voor leefbaarheidssituatie op basis van meerdere sub-indicatoren, waarbij 1 = zeer onvoldoende, 2 = ruim onvoldoende, 3 = onvoldoende, 4 = zwak, 5 = voldoende, 6 = ruim voldoende, 7 = goed, 8 = zeergoed, 9 = uitstekend.

L2 Gemiddeld rapportcijfer voor de eigen ervaren leefbaarheid

L3 Percentage van de bevolking van 19 jaar en ouder vindt eigen gezondheid (zeer) goed

L4

L5 Percentage van de bevolking van 18 jaar of ouder dat tevreden is met het leven

L6 Het percentage particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is met de huidige woning. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners en op corop en provincie niveau

L7 Het percentage particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is met de huidige woonomgeving. De woonomgeving is de omgeving en de buurt waarin een huishouden woont. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners en op corop en provincie niveau

**ERVAREN OUTCOME:
LEEFBAARHEID**

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	PEKELA*	STADS-KANAAL	VEENDAM*	WESTER-KWARTIER	WESTER-WOLDE	PROVINCIE GRONINGEN
Percentage dat vond dat de leefbaarheid in dorp of wijk de afgelopen 12 maanden (erg) vooruit is gegaan EL1	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2022	geen data	+1,1 7,0%	geen data	-8,6 3,5%	-4,2 4,1%	-3,8 5,7%
Rapportcijfer ervaren mobiliteit EL2	Index: 2020=100	2022	geen data	101,1 9,3	geen data	96,7 8,7	101,1 9,1	98,9 8,8
Percentage dat vond dat de kwaliteit van cultuur historische elementen, zoals wierden, borgen en kerken, de laatste 5 jaar (erg) vooruit is gegaan EL3	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2020	2022	geen data	-1,6 5,2%	geen data	-1,8 10,3%	-3,4 7,6%	-3,0 10,3%

Meetmoment oktober 2022 oktober 2020 oktober 2018
 Methode Groninger Panel Groninger Panel Groninger Panel
 N=2422 N=3648 N=2225

Gewogen naar leeftijd en opleidingstype binnen de gemeenten

* Voor Pekela en Veendam is de respons per gemeente te laag om betrouwbare uitspraken te kunnen doen

Hoofdindicator: leefbaarheidsscore

- Op de peildatum van deze derde jaarlijkse Monitor waren ten opzichte van de vorige meting nog geen nieuwe waarden bekend voor deze hoofdindicator.
- De leefbaarheidsscores van de Leefbaarometer voor de overige Groningse gemeenten varieerden in 2020 tussen 6,0 (ruim voldoende) en 7,0 (goed), op een schaal van 1,0 (zeer onvoldoende) tot 9,0 (uitstekend). Deze scores zijn ten opzichte van 2018 gelijk gebleven.

Sub-indicator: ervaren leefbaarheid

- Groningers zijn tevreden over de leefbaarheid in hun dorp of wijk. In termen van een rapportcijfer geven Groningers de leefbaarheid van hun woonbuurt eind 2022 gemiddeld een 7,5. Dit is een lichte daling ten opzichte van 2018 (7,7). De ervaren leefbaarheid in de overige gemeenten is gelijk aan of hoger dan het provinciale gemiddelde van 7,5. Van een 7,5 voor Westerwolde tot een 7,7 voor Stadskanaal en Westerkwartier.
- In gemeente Stadskanaal steeg de ervaren leefbaarheid ten opzichte van 2018 van een 7,3 naar een 7,7. In Westerkwartier bleef het cijfer gelijk en in Westerwolde daalde het cijfer licht van een 7,6 naar een 7,5.

Sub-indicator: percentage inwoners met goede gezondheid

- Het percentage volwassen inwoners van Groningen dat zijn gezondheid als (zeer) goed ervaart, daalde van 2016 op 2022 naar een waarde van 69,1% (-6,8%-punt). Landelijk is de daling iets minder sterk (-5,6%-punt), maar het aandeel is in 2022 vergelijkbaar (70,0%).
- In alle vijf overige gemeenten is er sprake van een daling in het percentage ten opzichte van 2016, waarbij de daling het grootst is in Pekela (-13,7%-punt).
- In Westerkwartier en Westerwolde is de afname van het percentage kleiner dan de gemiddelde afname in de referentiegemeenten. In de andere gemeenten is de afname groter dan de afname in de referentiegebieden.
- Een groter aandeel van de inwoners van de overige Groningse gemeenten Pekela, Stadskanaal en Veendam beoordelen hun gezondheid als minder goed dan het provinciale gemiddelde. In Westerkwartier en Westerwolde is het percentage dat hun gezondheid als goed ervaart hoger dan het gemiddelde van de provincie Groningen.
- Alleen in de gemeente Westerkwartier voelen de inwoners zich gezonder dan gemiddeld in de referentiegebieden. De andere gemeenten scoren ondergemiddeld ten opzichte van de referentiegroep.

Sub-indicator: tevredenheid met het leven

- De tevredenheid met het leven daalde in de provincie Groningen in 2021 ten opzichte van 2018 naar 81,7% (-2,0%-punt) en is lager dan het landelijke gemiddelde (83,6%). De daling is in de provincie Groningen net iets minder sterk dan de landelijke daling (-2,1%-punt).
- Terugkijkend op de ontwikkeling van de tevredenheid met het leven, zien we op zowel landelijk, provinciaal als gemeentelijk niveau in 2021 een daling. Deze trend is vanaf 2020 ingezet en viel samen met de aanvang van de coronacrisis.
- Inwoners van de gemeente Stadskanaal (84,1%), Veendam (84,1%) en Westerkwartier (86,2%) zijn meer tevreden met het leven dan de het provinciale gemiddelde (81,7%) en het landelijke gemiddelde (83,6%)³⁰.
- De tevredenheid met het leven in de gemeenten Stadskanaal en Veendam ligt onder het gemiddelde van de referentiegemeenten. Gemeente Westerkwartier scoort boven het gemiddelde van referentiegebieden.

Sub-indicator: tevredenheid met de woning

- Op de peildatum van deze derde jaarlijkse Monitor waren ten opzichte van de vorige meting nog geen nieuwe waarden bekend voor deze sub-indicator. Onderstaande tekst is overgenomen uit de monitor 2022.
- In de provincie Groningen is 85,3% van de inwoners in 2021 tevreden met zijn of haar eigen woning. Landelijk is dit 85,6%. In de COROP-regio Oost-Groningen is de tevredenheid met de woning het hoogst (86,4%) en in de COROP-regio Delfzijl en omgeving het laagst (76,6%).
- Terugkijkend op de ontwikkeling van de tevredenheid met de woning in de provincie Groningen, zien we een toename van de tevredenheid van 84,8% in 2018 naar 85,3% in 2021 (+0,5%-punt). Landelijk is de tevredenheid met de woning iets sterker toegenomen, van 84,6% in 2018 naar 85,6% in 2021 (+1,0%-punt).
- Op het niveau van COROP-regio's is de ontwikkeling meer wisselvallig. In de regio Oost-Groningen daalde de tevredenheid licht (-0,1%-punt), in de regio Delfzijl en omgeving was de daling sterker (-3,7%-punt), terwijl in Overig Groningen de stijging 1,3%-punt was.
- Een mogelijke verklaring voor de afname van de tevredenheid is aardbevingsschade aan de woningen. Al sinds 2016 toont onderzoek van Gronings Perspectief aan dat inwoners met (meervoudige) schade aan de woning zich onveiliger voelen dan inwoners zonder

³⁰ Op de peildatum van deze derde jaarlijkse Monitor waren geen (historische) waarden bekend voor gemeenten Pekela en Westerwolde.

- woningschade³¹. Uit interviews die voor Gronings Perspectief zijn gehouden blijkt dat ook degene die zich niet onveilig voelen, constant alert zijn³².

Sub-indicator: tevredenheid met de woonomgeving

- Op de peildatum van deze derde jaarlijkse Monitor waren ten opzichte van de vorige meting nog geen nieuwe waarden bekend voor deze sub-indicator. Onderstaande tekst is overgenomen uit de monitor 2022.
- In de provincie Groningen is 82,7% in 2021 tevreden met de woonomgeving. In de COROP-regio Oost-Groningen is de tevredenheid met de woonomgeving het hoogst (84,4%) en in de COROP-regio Delfzijl en omgeving het laagst (72,3%). De tevredenheid met de woonomgeving ligt in de provincie Groningen lager dan gemiddeld in Nederland (83,8%).
- Terugkijkend op de ontwikkeling van de tevredenheid met de woonomgeving in de provincie Groningen, zien we een afname van de tevredenheid van 83,9% in 2018 naar 82,7% in 2021 (-1,2%-punt). Deze ontwikkeling wijkt af van de trend op landelijk niveau (van 83,3% in 2018 naar 83,8% in 2021).
- De tevredenheid met de woonomgeving in de regio Overig Groningen neemt licht toe (+0,3%-punt), terwijl de tevredenheid in Oost-Groningen juist afneemt (-1,4%-punt).
- De afname in de tevredenheid is het grootst in de COROP-regio Delfzijl en omgeving (van 84,7% in 2018 naar 72,3% in 2021). Een mogelijke verklaring hiervoor is de eerder genoemde lagere ervaren veiligheid door de aardbevingsschade. Daarnaast laat onderzoek onder het Groninger Panel zien dat inwoners in deze regio minder goed scoren op hun veiligheid, leefbaarheid en tevredenheid met werkgelegenheid.³³ Dit heeft mogelijk invloed op de mate waarin men tevreden is met de woonomgeving.

³¹ Postmes, T., Stroebe, K., Richardson, J., LeKander, B., Greven, F., & Broer, J. (2018) Gevolgen van bodembeweging voor Groningers: Ervaren veiligheid, gezondheid en toekomstperspectief 2016-2017. Heymans Institute, University of Groningen

³² Stroebe, K., Postmes, T., Kanis, B., de Jong, M., Schoutens, L., Adams, W., & Boendermaker, M. (2021) Eindrapport Gronings Perspectief fase 2: Stand van zaken, februari 2021. Rijksuniversiteit Groningen.

³³ Sociaal Planbureau Groningen (2021). Gronings welzijn. Wat bepaalt het persoonlijk welzijn van Groningers? November 2021. Groningen: Sociaal Planbureau Groningen

Ervaren outcome: percentage dat vond de leefbaarheid in dorp of wijk (erg) vooruit is gegaan

- Een kleine groep Groningers ervoer een verbetering van de leefbaarheid (5,7%). Dat is een daling van 3,8%-punt ten opzichte van de uitgangssituatie (2018). De grootste groep vond in 2022 dat vergeleken met 12 maanden ervoor de leefbaarheid in hun dorp of wijk gelijk was gebleven (67%). Opvallend is dat ruim een kwart van de Groningers vindt dat de leefbaarheid achteruit is gegaan in het afgelopen jaar (27%). Groninger panelleden geven aan dat de leefbaarheid onder druk kan komen te staan door gebrekkig onderhoud van de publieke ruimte (groen, wegen en fietspaden), het verdwijnen van voorzieningen en overlast veroorzaakt door andere bewoners.
- De inwoners uit de gemeente Stadskanaal zijn positiever over de verbetering van de lokale leefbaarheid (7,0%) dan de gemiddelde inwoner van de provincie Groningen. In Westerkwartier en Westerwolde is het aandeel dat expliciet positief gestemd over de leefbaarheid kleiner dan het provinciaal gemiddelde.

Ervaren outcome: ervaren mobiliteit

- Groningers zijn in 2022 zeer tevreden met hun eigen mobiliteit. Gemiddeld waarden ze dit met een 8,8. Dit is een lichte daling ten opzichte van 2020 (8,9). Uit de overige data zien we dat het overgrote deel van de Groningers een auto heeft en alle voorzieningen vrij eenvoudig kan bereiken. Oudere Groningers (75 jaar en ouder) waarden de eigen mobiliteit iets minder, maar nog steeds zeer hoog (8,3).
- De inwoners uit Stadskanaal en Westerwolde geven hun ervaren mobiliteit een hoger rapportcijfer dan het Gronings gemiddelde. In de gemeente Westerkwartier ligt het rapportcijfer net onder het gemiddelde uit de provincie.

Ervaren outcome: percentage dat vond dat de kwaliteit van cultuurhistorische elementen in de laatste 5 jaar vooruit is gegaan

- De tevredenheid met de woonomgeving kan samenhangen met de aanwezigheid van cultuurhistorische elementen. In Groningen worden met name elementen als wierden, borgen en kerken gewaardeerd.
- Ruim 10% van de Groningers vindt dat de kwaliteit van deze elementen in de afgelopen 5 jaar vooruit is gegaan. Dit is iets lager dan in 2020 (13,3%).

- In gemeente Westerkwartier is de ervaren ontwikkeling het meest positief (10,3%) en in Stadskanaal is deze het minst positief (5,2%).
- Het percentage is in alle overige gemeenten gedaald ten opzichte van 2020. Deze daling is het sterkst in gemeente Westerwolde (-3,4%-punt).

OVERIGE GEMEENTEN

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 20231	PEKELA	STADS-KANAAL	VEENDAM	WESTERKWAR-TIER	WESTERWOLDE	PROVINCIE GRONINGEN
LIVING PLANET INDEX (LPI) > N1	Index: 2018=100	2021						97,9 124,8
Gemiddelde in de referentiegroep >								99,6 110,0
Ecosysteemkwaliteit (areaal) > N2	landnatuur provincies	nbn	2017					nbn 17,0%
Emissies van fijnstof naar lucht (PM2,5) > N3	Index: 2018=100	2021	98,4 16.929	93,5 36.509	83,1 45.690	102,8 70.833	149,2 42.753	90,4 648.981
Gemiddelde in de referentiegroep >			96,4 13.416	96,1 32.806	101,0 28.927	109,3 62.610	106,8 33.888	90,0 16.649.282
Broeikasgasemissies per inwoner inclusief elektriciteitsproductie > N4	Index: 2018=100	2021	99,5 7,6	101,0 4,9	92,6 12,2	89,7 10,3	91,9 12,6	90,0 28,7
Gemiddelde in de referentiegroep >			98,2 8,9	95,1 8,3	98,5 9,3	93,9 10,7	92,9 16,8	93,1 11,3
Broeikasgasemissies per inwoner exclusief elektriciteitsproductie > N5	Index: 2018=100	2021	99,5 7,6	100,9 4,8	93,8 12,2	89,7 10,3	91,9 12,6	105,6 11,1
Gemiddelde in de referentiegroep >			97,7 8,7	95,1 8,3	98,5 9,3	94,4 10,7	92,9 16,8	95,9 9,1
Hittestress - warme nachten > N6	nbn	2020	nbn 0,0%	nbn 0,0%	nbn 0,0%	nbn 0,0%	nbn 0,0%	nbn 0,1%
Gemiddelde in de referentiegroep >			nbn 1,9%	nbn 0,8%	nbn 0,9%	nbn 2,9%	nbn 0,7%	nbn 9,1%
Wateroverlast > N7	nbn	2010	nbn 0,0%	nbn 0,8%	nbn 0,0%	nbn 80,8%	nbn 0,0%	nbn 31,8%
Gemiddelde in de referentiegroep >			nbn 67,9%	nbn 50,5%	nbn 92,7%	nbn 71,3%	nbn 68,0%	nbn 74,1%

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

- N1** Definitie: De index van de trend in populatieomvang van voorkomende fauna in Groningen (1990 = 100). De LPI bevat soorten uit de soortgroepen broedvogels, dagvlinders, libellen, reptielen, amfibieën, zoetwatervissen en zoogdieren. De opgenomen waarde voor Nederland betreft de nationale index van de trend op basis van de in Groningen voorkomende soorten. Soorten die alleen in andere gebieden van Nederland voorkomen zijn hierin om een zuivere vergelijking te maken dus niet meegenomen
- N2** Aandeel landnatuur met een (vrij) hoge ecosysteemkwaliteit
- N3** Jaarlijkse gemiddelde fijnstof emissie naar lucht, kg PM2,5
- N4** Totale broeikasgasemissies (CO₂, CH₄, N₂O, HFK, PFK en SF6) in CO₂-equivalenten per inwoner, ton CO₂-equivalent per inwoner
- N5** Broeikasgasemissies per inwoner exclusief elektriciteitsproductie ton CO₂-equivalent per inwoner
- N6** Percentage stedelijk oppervlak in gemeente met minstens twee weken warme nachten per jaar (nachten met gemiddelde temperatuur boven 20 graden celsius)
- N7** Het percentage oppervlak in een gebied waarin gemiddeld 2 tot 3 aantal dagen per jaar 25 millimeter of meer neerslag valt, over een periode van 30 jaar

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven. In het geval er "nbn" staat is er nog geen update geweest op de peildatum 1 juli 2023
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

ERVAREN OUTCOME: NATUUR EN KLIMAAT		Gebruikte eenheid ontwikkeling	Peiljaar Monitor 2023	PEKELA*	STADS- KANAAL	PEKELA*	WESTER- KWARTIER	WESTER- WOLDE	PROVINCIE GRONINGEN
HITTESTRESS - ERVAREN GEVOELSTEMPERatuur	EN1	Procentpunt ontwik- keling ten opzichte van 2018	2022	geen data	+0,4 13,2%	geen data	-3,3 8,4%	-1,7 11,3%	-1,5 11,3%
Percentage vaak last gehad van hitte in afgelopen jaar									
WATEROVERLAST	EN2	Index: 2020=100	2022	geen data	+0,6 1,6%	geen data	-2,5 1,1%	-0,6 0,8%	-0,8 2,4%
Percentage vaak last gehad van wateroverlast in afgelopen jaar									
KWALITEIT VAN DE FYSIEKE LEEFOMGEVING (LANDSCHAP)	EN3	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2020	2022	geen data	100,0 8,0	geen data	98,8 7,9	98,8 8,2	100,0 8,0
Rapportcijfer aantrekkelijkheid landschap in provincie Groningen									
Welke aspecten van het Groninger landschap zijn het belangrijkste?	EN4		2022	geen data	1. Rust 2. Weidsheid 3. Gevarieerdheid	geen data	1. Rust 2. Weidsheid 3. Gevarieerdheid	1. Rust 2. Gevarieerdheid 3. Bos	1. Weidsheid 2. Rust 3. Cultuurland- schap
Percentage dat vond dat de kwaliteit van het Groningse landschap de laatste 5 jaar (erg) vooruit is gegaan	EN5		2022	geen data	+12,2 28,6%	geen data	-4,6 13,0%	-6,0 23,1%	-2,5 17,6%

Meetmoment oktober 2022 oktober 2020
 Methode Groninger Panel Groninger Panel
 N=2422 N=3648

Gewogen naar leeftijd en opleidingstype binnen de gemeenten

* Voor Pekela en Veendam is de respons per gemeente te laag om betrouwbare uitspraken te kunnen doen

Hoofdindicator: Living Planet Index (LPI)

- Groningen voldoet nog niet aan de ambitie uit het Programmakader op het gebied van Natuur en Klimaat. De ambitie is om beter te presteren op de Living Planet Index dan het landelijk gemiddelde.
- Ten opzichte van de startsituatie in 2018 is de Groningse LPI sterker afgenomen dan haar landelijke equivalent. We constateren dat de LPI van jaar op jaar licht afneemt in Groningen. Dit zal gedurende de programmaperiode moeten worden omgedraaid om aan de ambitie te voldoen.

Sub-indicator: Emissies van fijnstof (PM_{2,5})³⁴ naar lucht

- Lokale fijnstofuitstoot draagt, samen met onder meer 'import'³⁵ van fijnstof uit het buitenland en onder invloed van weersomstandigheden, bij aan hogere fijnstofconcentraties in de lucht. Dit leidt tot vermindering van de luchtkwaliteit en kan gezondheidseffecten teweegbrengen. Met name fijnstofdeeltjes met een doorsnee van minder dan 2,5 micrometer (PM_{2,5}) zijn schadelijk voor de gezondheid.
- Drie gemeenten presteren beter dan de referentiegroep: Stadskanaal, Veendam en Westerkwartier. In de eerste twee gemeenten daalde de fijnstofuitstoot ten opzichte van 2018. In Westerkwartier steeg de uitstoot licht. Die stijging is in de referentiegroep echter nog sterker.
- Gemeenten Pekela en Westerwolde presteerden minder goed dan de referentiegroep. Pekela kent een lichtere afname dan haar referentiegroep, in de gemeente Westerwolde is sprake van een forse stijging van de emissies ten opzichte van 2018. Dit komt door toegenomen uitstoot door consumenten (vuurhaarden) en de industrie in die gemeente.

Sub-indicator: Broeikasgasemissies per inwoner

- De uitstoot van broeikasgassen per inwoner nam in de provincie Groningen ten opzichte van 2018 met zo'n 10% af naar 28,7 ton CO₂-equivalenten³⁶. Ook landelijk daalde ten opzichte van 2018 de uitstoot per inwoner: -6,9%. In 2021 nam de uitstoot landelijk ten opzichte van het jaar ervoor voor het eerst sinds 2016 toe (+1,8%).

³⁴ In dit hoofdstuk wordt met fijnstof altijd fijnstof (PM_{2,5}) bedoeld.

³⁵ Het RIVM schat op basis van modelmatige berekeningen in dat gemiddeld twee-derde van de fijnstofconcentratie door buitenlandse bronnen wordt veroorzaakt.

³⁶ CO₂-equivalenten zijn een maatstaf om aan te geven in welke mate een broeikasgas bijdraagt aan de opwarming van de aarde. Zo is het effect van methaan op de opwarming van de aarde 28 keer zo sterk als dat van CO₂ (IPCC AR5). Emissie van 1 kg methaan (CH₄) kan dan ook worden uitgedrukt als emissie van 28 kg CO₂-equivalenten.

- In de gemeenten Veendam, Westerkwartier en Westerwolde neemt de uitstoot van broeikasgassen per inwoner af ten opzichte van 2018. De afname is in alle drie gemeenten sterker dan in de referentiegroepen. Van 2020 op 2021 is de uitstoot in alle drie gemeenten wel toegenomen. Dat is in lijn met de landelijke trend: door de koude winter van 2021 is in dat jaar een toename van de CO₂-uitstoot door gasverbruik in woningen te zien.
- De gemeenten Stadskanaal en Pekela kennen respectievelijk een lichte toename en een lichte afname van de uitstoot ten opzichte van 2018. In de referentiegroepen neemt de uitstoot (harder) af. De referentiegroepen lopen daarmee hun 'achterstand' enigszins in: in absolute getallen ligt de uitstoot in Pekela en Stadskanaal lager dan in de referentiegroepen.

Sub-indicator: Broeikasgasemissies per inwoner exclusief elektriciteitsproductie

- In de gehanteerde methode hebben elektriciteitscentrales een zeer grote invloed op de indicator broeikasgasemissies per inwoner in een gemeente. Kort gezegd is alle uitstoot van CO₂ als gevolg van elektriciteitsproductie toegerekend aan de gemeente waar de centrale staat, in plaats van de gemeenten waar de elektriciteit verbruikt wordt. Door deze indicator ook exclusief elektriciteitsproductie te laten zien, krijgen we beter zicht op de ontwikkeling in andere sectoren.
- In de vijf gemeenten waarover hier gerapporteerd wordt, speelt elektriciteitsproductie nauwelijks een rol in de lokale sectorstructuur. Daarom biedt deze indicator voor deze gemeenten geen nieuwe inzichten ten opzichte van de indicator die hiervoor behandeld is.

Overige sub-indicatoren

- Op de peildatum van de Monitor 2023 waren ten opzichte van de nulmeting geen nieuwe waarden bekend voor de sub-indicatoren hittestress, wateroverlast en ecosysteemkwaliteit van landnatuur.

Ervaren outcome: Hittestress

- Hittestress komt met name voor in steden. Uit de nulmeting bleek al dat er in Groningen nauwelijks hittestress voorkomt, als er gekeken wordt naar de oppervlakte binnen een gemeente waar meer dan 14 warme nachten per jaar voorkomen.

- Groningers ervaren echter wel degelijk hitte. Het percentage Groningers dat hitte ervaart ligt op 11,3%, variërend van 8,4% in Westerkwartier tot 13,2% in Stadskanaal. Per gemeente is sprake van kleine schommelingen ten opzichte van 2020.

Ervaren outcome: Wateroverlast

- Het aantal dagen dat er in het huidige klimaat extreme neerslag valt (gemiddeld aantal dagen >25mm) en er objectief sprake is van wateroverlast, ligt in de provincie Groningen lager dan in de rest van Nederland.
- Inwoners van Groningen hebben minder last van wateroverlast dan van hittestress. 2,4% van de Groningers gaf aan vaak last te hebben gehad van wateroverlast, dat is een lager percentage dan in 2020. Per gemeente is sprake van kleine schommelingen ten opzichte van 2020.

Ervaren outcome: Kwaliteit van de fysieke leefomgeving (landschap)

- Er zijn relatief weinig veranderingen in de ervaren aantrekkelijkheid van het Groningse landschap in 2022 ten opzichte van 2020. Voor de provincie blijft het gemiddelde cijfer dat Groningers geven gelijk met een 8,0. Per gemeente schommelt de waarde enigszins, waarbij in Westerkwartier en Westerwolde een zeer lichte afname te zien is en de waardering van het Groninger landschap in de gemeente Stadskanaal gelijk is gebleven.
- Als we kijken naar de ervaren ontwikkeling van de landschapskwaliteit zien we dat in de meeste gemeenten minder mensen dan in 2020 vinden dat de kwaliteit van het Groningse landschap in de laatste vijf jaar (erg) vooruit is gegaan. Dit percentage nam van 20,1% in 2020 af naar 17,5% in 2022. Westerkwartier en Westerwolde bewegen in lijn met deze provinciale trend. Opvallend is dat in de gemeente Stadskanaal een stuk meer mensen vinden dat de kwaliteit van het landschap vooruit is gegaan: in 2020 was dit nog 16,4%, in 2022 is dat toegenomen naar 28,8%.
- In alle gemeenten worden de rust en weidsheid van het Groningse landschap benoemd als belangrijkste aspecten. Ook gevarieerdheid komt in verschillende gemeenten terug.

Colofon

© 2023

ONDERZOEK EN TEKST

E&E advies

Sociaal Planbureau Groningen

Aletta Advies

ONTWERP

Peter Boersma

E&E advies

sociaal
planbureau
 groningen

Aletta Advies

METEN EN LEREN VAN EFFECT EN IMPACT